

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

Strokovna podpora fokusnim skupinam v sklopu priprave
Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050

Sklop 1
FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA

Gradivo za razpravo za
prvi krog fokusnih skupin

Ljubljana, oktober 2016

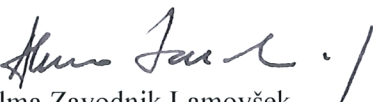
Projekt: Strokovna podpora fokusnim skupinam v sklopu priprave
Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050
Sklop 1: FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA

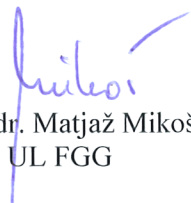
Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije
Dunajska cesta 48, Ljubljana (MOP)

Pogodba št.: 2550-16-510014
Predstavnik naročnika: mag. Tomaž Miklavčič

Izvajalka: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
Jamova cesta 2, Ljubljana (UL FGG)

Predstavnika izvajalke in izvajalca naloge: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
viš. pred. dr. Samo Drobne

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
predstavnica naročnika

prof. dr. Matjaž Mikoš
dekan UL FGG

»Ta stran je namenoma prazna«.

VSEBINA

1	UVOD	1
1.1	Namen in struktura gradiva	1
1.2	Opredelitev funkcionalnega urbanega območja - FUU	2
2	FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA IN POLICENTRIČNO URBANO OMREŽJE	5
2.1	Policentričnost in policentrično urbano omrežje	5
2.2	Kratek oris policentričnega razvoja urbanega omrežja v Sloveniji	6
2.3	Policentrično urbano omrežje v sedanjí Strategiji prostorskega razvoja Slovenije... 10	
2.4	Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo	11
3	VEČJEDRNA FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA IN OPREMLJENOST CENTRALNIH NASELIJ S FUNKCIJAMI SPLOŠNEGA POMENA	13
3.1	Prostorske ravni policentričnega povezovanja urbanih središč	13
3.2	Komplementarna vidika policentričnosti	14
3.3	Funkcionalni odnosi in opremljenost urbanih središč v policentričnem urbanem omrežju	16
3.4	Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo	18
4	FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA IN REGIONALNI RAZVOJ	21
4.1	Funkcionalne urbane regije glede na gospodarski razvoj ter zaposlitveno in stanovanjsko samozadostnost	21
4.2	Funkcionalna urbana območja v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije	26
4.3	Drugi dejavniki regionalnega prostorskega razvoja	26
4.4	Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo	29
5	ČEZMEJNA FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA	31
5.1	Funkcionalna urbana območja na ravni Evropske unije	31
5.2	Čezmejno sodelovanje in funkcionalna urbana območja	32
5.3	Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo	38
6	UPORABA KONCEPTA FUNKCIONALNIH URBANIH OBMOČIJ ZA REŠEVANJE KLJUČNIH PROSTORSKO RAZVOJNIH PROBLEMOV KOT IZZIV ZA RAZPRAVO	39
	VIRI IN LITERATURA	43

»Ta stran je namenoma prazna«.

KAZALO SLIK

Slika 1: Prikaz prekrivajočih se funkcionalnih (urbanih) območij (Vir: Pogačnik s sod., 2009c).....	3
Slika 2: Institucionalni in strukturni proces policentričnosti (Vir: ESPON 1.1.1., 2005, str. 47)	6
Slika 3: Težnje prostorskega razvoja v SR Sloveniji in sosednjih regijah (Vir: Zavod SRS za RPP, 1972)	7
Slika 4: Razvojna središča in njihova vplivna območja - razvojne možnosti (Vir: Zasnova urbanizacije, 1974, str. 60)	8
Slika 5: Dolgoročni plan SR Slovenije (Vir: DPSRS, 1985, kartografski del, 1997).	8
Slika 6: 42 lokalnih zaposlitvenih sistemov (LZS) in 17 regionalnih zaposlitvenih sistemov (RZS) s pripadajočimi urbanimi središči Slovenije (Vir: Pichler Milanović in sod., 2008).....	9
Slika 7: Sintezni prikaz členitve Slovenije na šest pokrajin po izbranih kazalnikih (Vir: Pogačnik, Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2009).....	10
Slika 8: Zasnova policentričnega urbanega sistema in razvoj širših mestnih območij (Vir: SPRS, 2004)	11
Slika 9: Kakšna funkcionalna urbana območja potrebujemo v Sloveniji, da bodo podprla policentrični razvoj urbanega omrežja? (Vir: ESPON 1.1.1, 2004 in ÖIR, 2006).....	12
Slika 10: Prostorske ravni policentričnosti (Vir: Polyce. 2013, str.72).....	13
Slika 11: Nastanek regijskega mesta in funkcijske povezave med središčem in obmestnimi naselji (Vir: Drozg, 2008, str. 43).	14
Slika 12: Relacijski komplementarni vidik (Vir: ESPON 1.1.1., 2005, str. 46).....	15
Slika 13: Razlika med morfološkim in relacijskih vidikom v monocentričnem in policentričnem omrežju (Vir: Urban networks. 2016).....	15
Slika 14: Zaposlitvena zaledja izbranih občin Slovenije leta 2002 (Vir: Bole, 2004).	16
Slika 15: 10 središč funkcionalnih regij s tokovi delovne mobilnosti leta 2002 (Vir: Konjar et al., 2010; opomba: prikazani so samo tokovi s 100 in več interakcijami).....	17
Slika 16: Vektorsko polje delovne mobilnosti med občinami Slovenije leta 2011 (Vir: Jenko in Drobne, 2014).	17
Slika 17: Opremljenost urbanih središč s storitvami splošnega in splošnega gospodarskega pomena (Vir: Nared et al., 2016, str. 63).	18
Slika 18: Predlog razdelitve FUA območij v Sloveniji (Vir: Zavodnik Lamovšek, 2005).....	19

Slika 19: Trend proizvodnega gospodarstva (P) v obdobju 2000–2013 (občine iz leta 2000; Vir: Zavodnik Lamovšek, Vidmar in Drobne, 2016, str. 450).....	22
Slika 20: Trend ustvarjalnega gospodarstva (U) v obdobju 2000–2013 (občine iz leta 2000; Vir: Zavodnik Lamovšek, Vidmar in Drobne, 2016, str. 450).....	23
Slika 21: Delež notranjega toka delovne mobilnosti, samozadostnost na strani povpraševanja in samozadostnost na strani ponudbe v 5 funkcionalnih regijah Slovenije, metoda Intramax, leto 2011 (Vir: Drobne, 2016, str. 122).....	24
Slika 22: Delež notranjega toka delovne mobilnosti, samozadostnost na strani povpraševanja in samozadostnost na strani ponudbe v 7 funkcionalnih regijah Slovenije, metoda Intramax, leto 2011 (Vir: Drobne, 2016, str. 122).....	24
Slika 23: 7 funkcionalnih regij v Sloveniji v letih 2001, 2004–2005 in 2009–2010 (Vir: Drobne in Bogataj, 2012).....	25
Slika 24: 15 gravitacijskih območij središč nacionalnega pomena Slovenije (Vir: SPRS, 2004).....	26
Slika 25: Prikaz dostopnosti do avtocestnih priključkov in priključkov na hitre ceste s časoma 15 in 30 minut (Vir: Pogačnik, Zavodnik Lamovšek, Drobne, 2009)	29
Slika 26: Območje »Pentagon« sestavlja pet največjih metropolitanskih območij rasti (MEGA) v osrčju EU (Vir: ESPON 1.1.1 2004).....	31
Slika 27: Območja potencialnega čezmejnega in regionalnega sodelovanja (RePUS 2007).....	33
Slika 28: Urbana središča v NUTS 3 regijah v čezmejnem območju Alpe-Jadran-Panonija (Vir: Pichler-Milanović, Kušar, 2009).....	34
Slika 29: Mestna območja s pomembnejšimi središči v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonija (Vir: Pogačnik et al., 2010).....	36
Slika 30: Mestna območja s pomembnejšimi urbanimi središči v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonija: primer 14 slovenskih razvojnih območij (Vir: Pogačnik et al., 2010).....	37
Slika 31: Karta delavnice: Sedanja funkcionalna območja (znotraj) Slovenije (Vir: Pogačnik et al., 2010).....	40
Slika 32: Prikaz prekrivajočih se funkcionalnih (urbanih) območij (Vir: Pogačnik et al., 2010)	41
Slika 33: Karta delavnice 3: Bodoče in sedanje čezmejne regije (Vir: Pogačnik et al., 2010)	41

1 UVOD

Nasprotujoči si družbeno-ekonomski in prostorski procesi kažejo na to, da so prostorske strukture vse bolj kompleksne, razlike v razvoju različnih območij (regij) pa vse večje (Puel, Fernandez, Fautrero, 2007). Zavedanje o pomenu prostora kot skupne razvojne komponente je zato vse močnejše, kar dokazujejo zlasti razvite države in območja (Pacifiška regija, EU), ki svoj gospodarski, s tem pa tudi družbeni, okoljski in kulturni uspeh dolgujejo tudi izvajanju sprejetih regionalnih in prostorskih politik, ki temeljijo na razvoju ekonomije in družbe znanja. S tem EU in posamezne države (Anglija, Irska, Nizozemska ...) s pomočjo usmerjenega policentričnega razvoja in krepitve funkcionalnih urbanih regij uresničujejo tako sprejete cilje prostorskega razvoja kot ostalih razvojnih politik (EPRP, 1999). Funkcionalne urbane regije zato lahko predstavljajo podlago za oblikovanje strategij povezovanja mest s svojo okolico, nasproti drugim mestom ter v odnosu do višjih ravni upravljanja, kakršni sta država in Evropska unija.

Tudi Sloveniji lahko k njeni konkurenčnosti veliko pomagajo prav razvoj funkcionalnih (urbanih) območij, njihova povezanost in odprtost za čezmejno sodelovanje na eni strani ter usmerjanje policentričnega razvoja na nacionalni ravni na drugi strani. Prav tako bodo funkcionalna urbana območja podlaga za pripravo usmeritev za razvojne politike in povezovanje na regionalni in lokalni ravni.

1.1 Namen in struktura gradiva

Pričujoče gradivo je pripravljeno kot gradivo za razpravo za prvi krog fokusnih skupin, ki bo izveden 19. in 20. oktobra 2016. Njegov namen ni prikazati vse do sedaj izvedene študije in raziskave na obravnavanem področju, temveč oblikovati nabor vsebin, ki bodo spodbudile razpravo v okviru fokusnih skupin. V gradivu je zato najprej opredeljen pojem funkcionalnega urbanega območja (FUO), ki ga razumemo kot funkcionalno povezano območje urbanega središča in njegovega zaledja, katerega velikost je odvisna od obsega dobrin in storitev, ki jih zagotavlja prebivalcem bližnjega in daljnega zaledja (obširneje v poglavju 2.1).

V nadaljevanju so FUO prikazana s štirih vidikov, ki so med seboj tesno povezani in soodvisni ter predstavljajo izziv za načrtovanje prihodnjega prostorskega razvoja Slovenije:

2. poglavje: funkcionalna urbana območja (FUO) in policentrično urbano omrežje,
3. poglavje: večjedrna FUO in opremljenost centralnih naselij s funkcijami splošnega pomena oz. javnega interesa,
4. poglavje: FUO in regionalni razvoj,
5. poglavje: čezmejna FUO.

Ne glede na to, da je gradivo strukturirano v štiri vsebinska poglavja, je bilo vsebino dejansko težko razmejiti in FUO prikazati v vsakem poglavju le z enega vidika. Zato smo se odločili, da v drugem poglavju na kratko osvetlimo policentrični razvoj v Sloveniji od leta 1972 dalje ter podamo tudi opredelitev policentrizma, kot ga razumemo v povezavi s FUO. V tretjem poglavju policentrizem opredelimo še glede na ravni in delovanje v smislu povezovanja centralnih naselij na isti ali različnih prostorskih ravneh ter njihovo povezanost s podeželskimi območji v posameznem FUO. Poudariti pa želimo tudi odnos med naselji v urbanem omrežju, ki ni le hierarhično odvisen, temveč temelji predvsem na omrežnem povezovanju in dopolnjevanju storitev splošnega oz. javnega pomena za prebivalce.

V četrtem poglavju se gradivo vsebinsko navezuje na regionalni razvoj, pri čemer še vedno ostajamo pri notranjem razvoju Slovenije. Poleg medsebojnega odnosa in povezanosti med naselji in podeželskimi območji v FOU pa se postavlja tudi vprašanje, na katere globalne in lokalne izzive lahko odgovorijo FOU.

V zadnjem poglavju izpostavimo še vprašanje čezmejnih FOU in njihove vpetosti v širši mednarodni prostor.

Gradivo za razpravo tako ne išče le vsebinskih odgovorov na pomen in vlogo FOU za prihodnji prostorski razvoj, temveč naslavlja tudi dokument Vizija in cilji prostorskega razvoja Slovenije (MOP, 2016), ki je bil pripravljen v še vedno trajajočem procesu prenove obstoječe Strategije prostorskega razvoja Slovenije (2004). Dokument v uvodnem delu najprej predstavi osnutek vizije prostorskega razvoja Slovenije do leta 2050, v nadaljevanju pa še osnutek petih ciljev prostorskega razvoja do 2050:

- 1 racionalen in učinkovit prostorski razvoj,
- 2 večja konkurenčnost slovenskih mest,
- 3 kakovost življenja v mestih in na podeželju,
- 4 zagotavljanje prostorske identitete Slovenije,
- 5 odpornost in prilagodljivost na spremenjene razmere.

Na koncu vsakega vsebinskega poglavja je v sklepnih ugotovitvah podana kratka ocena stanja in teženj prostorskega razvoja z obravnavanega vidika (kjer je bilo to glede na razpoložljive podatke in obstoječe študije mogoče) ter dva do tri ključna vprašanja, ki predstavljajo okvir za razpravo znotraj fokusne skupine. Upamo, da bomo skupaj z udeleženci fokusne skupine poiskali odgovore na zastavljene izzive in oblikovali skupna stališča in mnenja ter uskladili poglede na zastavljena vprašanja povezana s FOU.

1.2 Opredelitev funkcionalnega urbanega območja - FOU

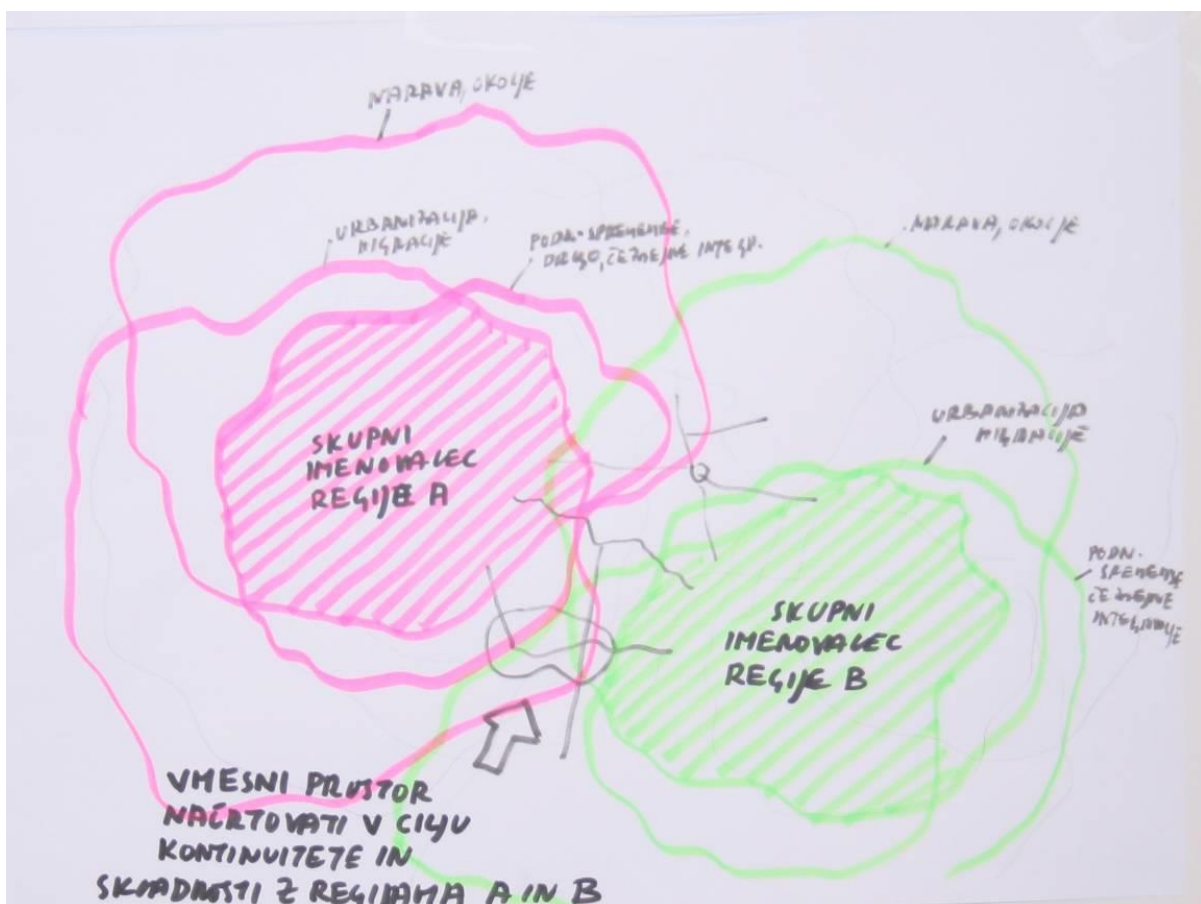
Zamisel določevanja funkcionalnih sistemov v prostoru izhaja iz ideje funkcionalnega območja kot kompleksnega, odprtega, dinamičnega in nelinearnega sistema, ki deluje na osnovi funkcionalnih povezav med večjimi in manjšimi prostorskimi enotami (Tomaney in Ward 2000). Funkcionalno območje se smatra torej kot dinamični sistem, ki ga moramo razlikovati od administrativno določenih območij, kot so pokrajine. Prav zaradi teh dinamičnih lastnosti so funkcionalna območja pomembna pri analizah gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja kot osnove za sprejemanje pomembnih razvojnih odločitev. Koncepta funkcionalnih urbanih območij in funkcionalnih urbanih regij sta torej namenjena analizi razvoja naselij, analizi širitve gospodarskih dejavnosti, analizi in reševanju družbenih in prostorskih neenakosti, neenakosti na trgu dela (Drobne, Konjar in Lisec, 2011) ter kot podpora razvoju na vseh prostorskih ravneh. Pri tem imamo v mislih tako vpetost v širši evropski prostor kot možnost implementacije sprejetih ciljev in ukrepov na regionalni in lokalni ravni.

Pri urbanih in regionalnih sistemih se danes najbolj poudarja pomen *urbanih območij* in *urbanih regij* (Antikainen, 2005), saj so urbana središča ena poglobitvenih vodil razvoja družbe. Pri tem se pogosto izpostavljata koncepta *funkcionalnih urbanih območij* in *funkcionalnih urbanih regij*, ki sta namenjena predvsem analizi in reševanju družbenih in prostorskih neenakosti med različnimi vplivnimi območji mest ali mestnih središč ter drugih podobnih problemov, kot so razvoj naselij, širitev gospodarskih dejavnosti ter neenakosti trga dela (Drobne et al., 2010).

Funkcionalno urbano območje (FUO; angl. functional urban area, FUA) je funkcionalno povezano območje urbanega središča in njegovega zaledja. Berry in Garrison (1958) razumeta urbano središče kot središčni kraj iz Christallerjeve teorije središčnih krajev (Christaller, 1933), katerega velikost je odvisna od obsega dobrin in storitev, ki jih zagotavlja prebivalcem bližnjega in daljnega zaledja. FUO najpogosteje določimo kot skupek osnovnih prostorskih enot, iz katerih se dnevno vozi na delo v središče določen odstotek delovno aktivnega prebivalstva (Coombes et al., 1979; ESPON 1.1.1, 2005; ESPON 1.1.2, 2004; Benini et al., 2007; Pichler Milanović et al., 2008).

Funkcionalna urbana regija (FUR; angl. functional urban region) je funkcionalno urbano območje, opredeljeno kot ozemljenska enota, ki skupaj z drugimi FUR homogeno pokrije ozemlje nekega teritorija (npr. države). FUR je lahko opredeljena kot ozemljenska enota na ravni NUTS 2 ali NUTS 3 regije. FUR je prostorsko manj prilagodljiva in bolj odvisna od metode zajema in obdelave podatkov kot FUO (ESPON 1.1.1, 2004; ESPON 1.1.2, 2004; Benini et al., 2007; Coombes, 2014). V literaturi pogosto obravnavane prostorske interakcije so: tokovi prebivalstva (dnevna mobilnost v šolo in na delo, stalne selitve, nakupovanje in rekreacija), prometni tokovi in tokovi dobrin (prometni in potniški tokovi po kopnem, morju in zraku), tokovi blaga, finančni tokovi, informacijski tokovi (komunikacije in časopisna naklada), tokovi plina/vode/elektrike (priključki na storitve) in podobno (Vanhove in Klaassen, 1987; Alvanides, Openshaw in Duke-Williams, 2000). Najpogosteje pa FR (funkcionalna regija), FUR – in tudi FUO – opredelimo glede na gospodarske interakcije.

V tem gradivu bomo obravnavali predvsem FUO, ki jih razumemo kot prekrivajoča se območja, za katera ni nujno potrebno, da pokrijejo celotno območje Slovenije (slika 1).

Slika 1: Prikaz prekrivajočih se funkcionalnih (urbanih) območij (Vir: Pogačnik et al., 2009b).

Tako v Severni Ameriki kot tudi v večini evropskih držav in v Sloveniji opredeljujemo funkcionalna območja mest na podlagi števila prebivalcev, tokov delovne mobilnosti, števila potnikov v sistemu javnih prevoznih sredstev, števila študentov v visokošolskih središčih, števila podjetij v mestih, količine prevoženega blaga, števila prenočitvenih kapacitet, ustvarjene bruto dodane vrednosti, administrativne funkcije urbanega središča idr. (Coombes et al., 1979; ESPON 1.1.1, 2005; ESPON 1.1.2, 2004; Zavodnik Lamovšek, 2005; ÖIR, 2006; ESPON 1.4.3, 2007; Pichler Milanović et al., 2008; Drobne et al., 2010; Lisec, et al., 2010; Coombes, 2014).

2 FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA IN POLICENTRIČNO URBANO OMREŽJE

Tako kot v številnih drugih državah tudi razvoj Slovenije temelji na policentričnem modelu, ki je opredeljen v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije – SPRS (2004), izvira pa že iz 70-ih let preteklega stoletja s sprejetimi opredelitvami skladnega prostorskega razvoja v Resoluciji o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora (1973). Za uresničitev teh ciljev je ključnega pomena poznavanje *funkcionalnih (urbanih) območij* in sistemov na nacionalni in nadnacionalni ravni, čeprav v Sloveniji ne poznamo formalne opredelitve funkcionalnih območij.

2.1 Policentričnost in policentrično urbano omrežje

Koncept policentričnega urbanega omrežja v veliki meri izhaja iz teorije centralnih krajev (Christaller, 1933). Različni avtorji policentrično urbano omrežje opredeljujejo na podoben način, med slovenskim avtorji pa lahko povzamemo Drozga (2005: 148), ki pravi: *»Policentrizem je koncept ureditve upravnih enot in regionalnega razvoja, kjer nastaja več središč s podobno stopnjo centralnosti oziroma s podobnimi upravnimi, socialnimi, izobraževalnimi, kulturnimi in drugimi negospodarskimi dejavnostmi. V policentrično urejeni državi je del pristojnosti prenesenih na središča večjih upravnih enot (npr. regij, pokrajin, okrajev), hkrati pa so v teh središčih združene nekatere dejavnosti iz manjših mest.«* Avtor nadaljuje s poudarkom, ki je z vidika snovanja nove Strategije prostorskega razvoja Slovenije zelo pomemben. V nadaljevanju tako izpostavi (prav tam), da policentrično omrežje v nasprotju z urbanim omrežjem - ki je odraz dejanskega stanja, pomeni izbor naselij, "regionalnih središč", v katerih bodo skoncentrirane dejavnosti, pomembne za gospodarski in socialni razvoj kraja in njegovega zaledja - je torej planirano stanje. Policentrični koncept tako torej temelji na političnih in strokovnih odločitvah, katerim strokovna podlaga je obstoječe urbano omrežje. Pri tem pa ne gre le za hierarhijo urbanih središč, temveč za njihovo mreženje ter oblikovanje urbanih regij, in ne le na nacionalni, temveč tudi na evropski ravni (Pogačnik, 2013).

V projektu ESPON 1.1.1. (2005) so ugotovili, da se na evropski ravni koncept policentrizma prvič pojavi v povezavi z Evropskimi prostorskimi razvojnimi perspektivami (EPRP, 1999). V tem dokumentu je eden ključnih ciljev prav zagotavljanje policentričnega urbanega omrežja na evropski ravni kot enega najpomembnejših vzvodov za doseganje uravnoveženega regionalnega razvoja, zmanjšanje regionalnih razlik, povečanje evropske konkurenčnosti, večje vključitve evropskih regij v svetovno gospodarstvo in trajnostnega razvoja.

Drugo glavno stališče ESPON 1.1.1. (2005) je, da policentričnost izhaja iz dveh temeljnih procesov (slika 2):

- institucionalnega, ki temelji na prostovoljnem sodelovanju in
- strukturnega, ki je rezultat "spontanega" prostorskega razvoja.

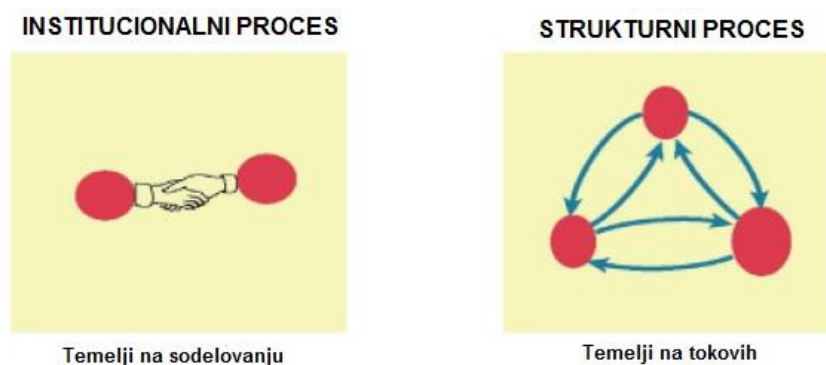
Institucionalni ali politični proces policentričnosti

Institucionalna, lahko rečemo tudi politična policentričnost, je odvisna od konstruktivnosti, kooperativnosti in pripravljenosti lokalnih uradnikov za sodelovanje na skupnih projektih in strategijah. To pomeni, da dve ali več mest razvija skupne projekte z namenom, da bi ustvarili skupne projekte, ukrepe in strategije za izmenjavo znanj, dobrih praks, itd., ter z namenom izvedbe projektov za

posodobitve in nadgraditve infrastrukture (kulturalna, prometna, javna, izobraževalna, ...). Mesta se lahko dopolnjujejo z vidika urbanih funkcij, kar pa ni predpogoj za sodelovanje mest.

Strukturni proces policentričnosti

Strukturna policentričnost je povezana z organizacijo območja preko prostorskih vzorcev, ekonomskih in funkcionalnih odnosov in tokov. Temelji na skupnem opazovanju prostorske porazdelitve urbanih vozlišč in prostorski orientaciji tokov na obravnavanem območju. Policentričnost pa se lahko pojavlja tudi skozi urbana mreženja, npr. skozi migracije (študenti, aktivno prebivalstvo, vozači, ...), promet, finančne tokove, pretok informacij itd. Iz tega lahko sklepamo, da policentričnost ni le rezultat prostovoljnih strategij in ukrepov, marveč se lahko pojavi spontano kot produkt zgodovinskih, ekonomskih ali prostorskih vzorcev.

Slika 2: Institucionalni in strukturni proces policentričnosti (Vir: ESPON 1.1.1., 2005, str. 47).

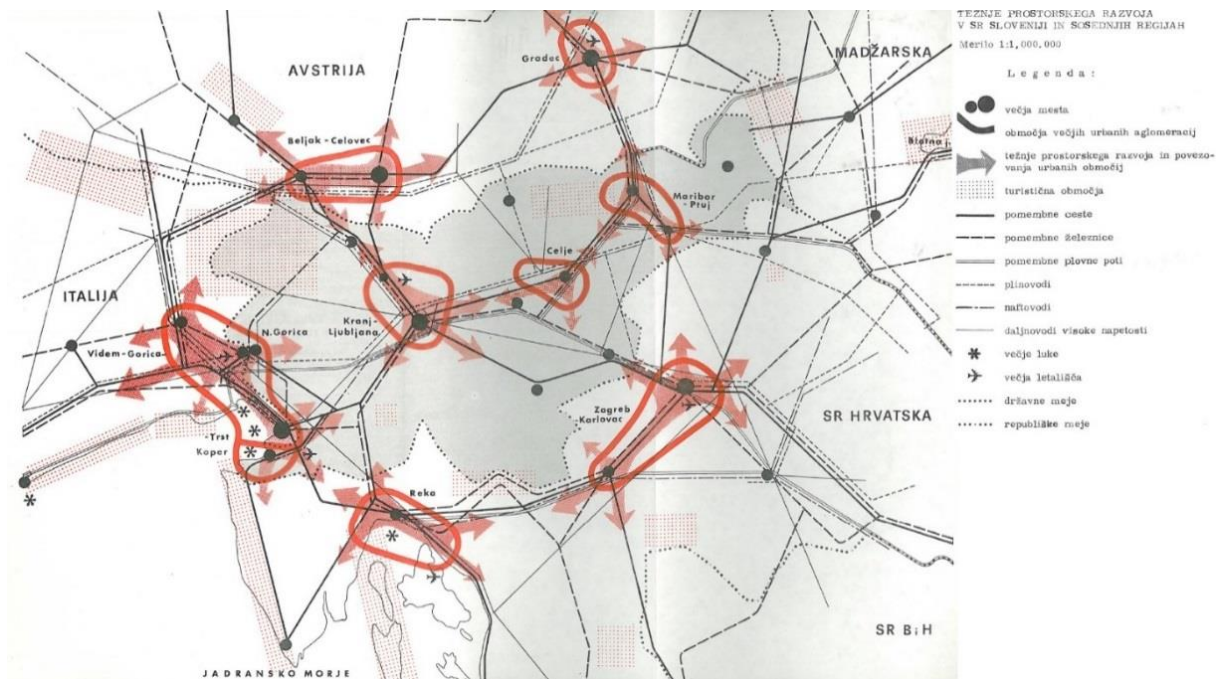
Projekt ESPON Polyce (Polyce: Metropolisation and Polycentric Development in Central Europe, 2012) razume policentrično urbano omrežje kot funkcionalno integrirano družbeno-prostorsko entiteto, sestavljeno iz urbanih vozlišč, katerih razvoj je odvisen od vladnih strategij upravljanja, ki prepoznajo in podpirajo prihodnje krepitve vzajemnih interesov, dopolnjevanja sinergij in potencialov za medsebojno sodelovanje.

2.2 Kratak oris policentričnega razvoja urbanega omrežja v Sloveniji

V dokumentu Izhodišča, poglavitni smotri in smernice za urejanje prostora (Zavod SRS za RPP, 1972) je bilo policentrično urbano omrežje opredeljeno kot poglavitni smoter prostorskega razvoja Slovenije (Slika 3), saj naj bi omogočalo zmanjševanje razlik med mestom, predmestji in podeželjem ter razvitimi in nerazvitimi območji. Posledice policentričnega razvoja bodo predvsem učinkovitejši ekonomsko-socialni razvoj in pa zagotavljanje enakih pogojev za življenje vsem prebivalcem (prav tam).

Že v tem obdobju se v Sloveniji kažejo velika nesorazmerja v urbanem omrežju (slika 3). Poleg dveh velikih mest (Ljubljane in Maribora) smo imeli okoli 60 malih mest, ki niso štela več kot 15.000 prebivalcev. Mest z 20.000 – 60.000 prebivalci v Sloveniji v takratnem času ni bilo. Regionalna središča Slovenije, Koper, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto in Celje, so premajhna in zato slabše opremljena. Spričo tega dejstva prihaja do prevelike krepitve Ljubljane in Maribora, večja pa se tudi vpliv sosednjih velikih mest (Zagreba, Reke, Trsta, Gradca). Slabost slovenskega urbanega sistema pa je že v takratnem času odsotnost ustreznega regionalnega središča na Koroškem, v spodnjem Posavju in v jugovzhodni Sloveniji. Te ugotovitve veljajo še dandanes.

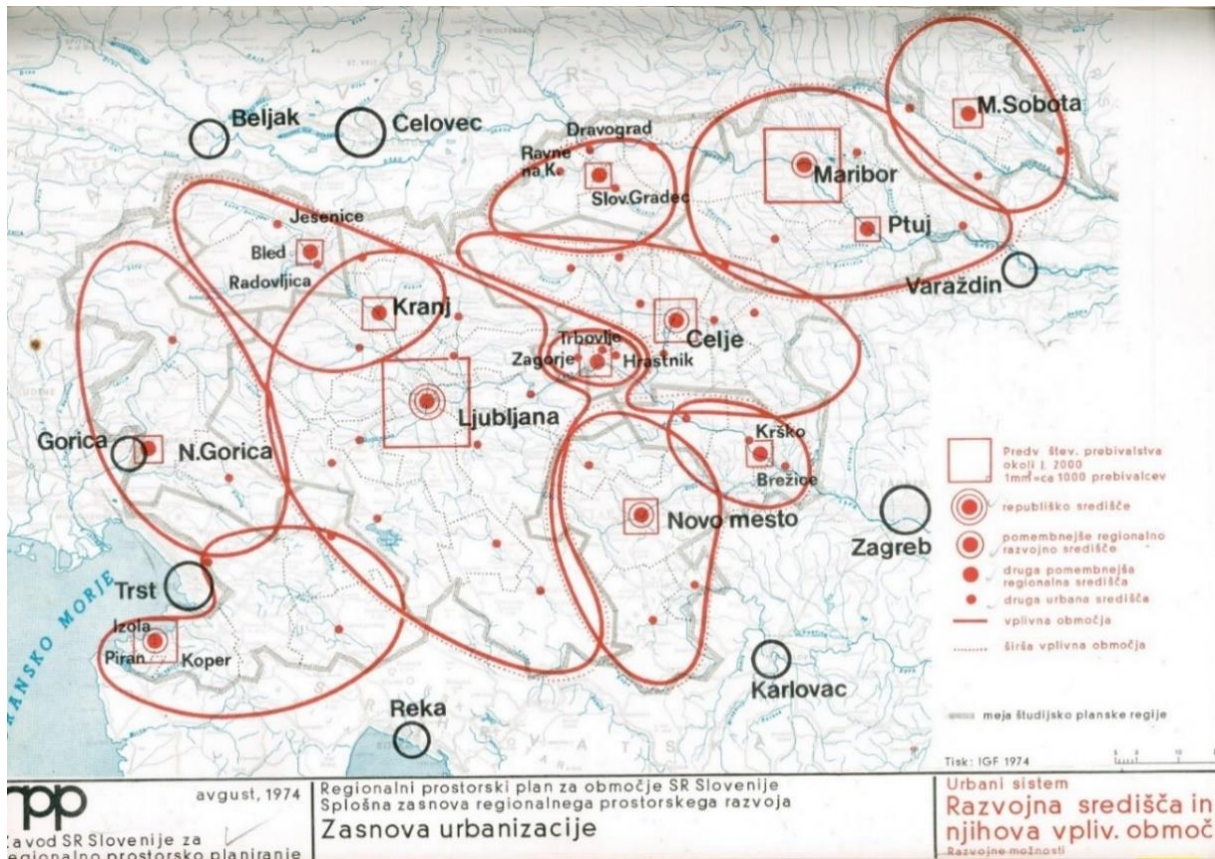

Slika 3: Težnje prostorskega razvoja v SR Sloveniji in sosednjih regijah
(Vir: Zavod SRS za RPP, 1972).

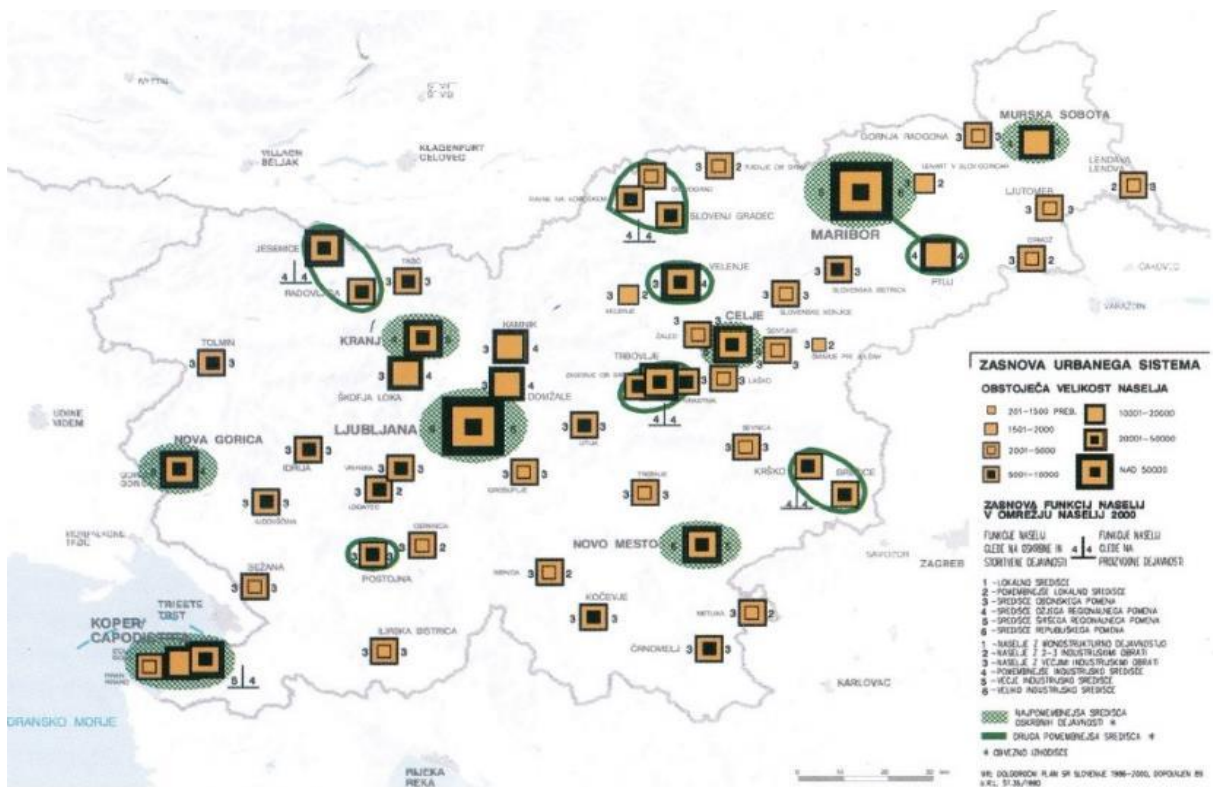
Slovenija začne v 80-ih prehajati v postindustrijsko fazo urbanizacije. Pojav suburbanizacije zajame skoraj tretjino površine Slovenije s skoraj 70 % prebivalstva. Kljub sprejetju policentričnega razvoja pa se še vedno povečuje koncentracija prebivalcev okoli Ljubljane - v tem obdobju namreč na ozemlju ljubljanske regije prebiva že skoraj četrtina prebivalcev Slovenije (slika 4).

Leta 1984 je bil v Slovenji sprejet drug sveženj prostorskih zakonov. Z Zakonom o urejanju prostora (ZURP, 1984) so bili uvedeni dolgoročni in srednjeročni plani države in občin, v katerih so bile oblikovane temeljne usmeritve in globalna zasnova razvoja dejavnosti v prostoru ter namenske rabe prostora. V skladu zakonom je bil leta 1985 izdelan in sprejet Dolgoročni plan SR Slovenije – DPSRS (DPSRS, 1985), katerega prostorske sestavine so bile prvi celovit prostorski plan bodoče samostojne države (slika 5). Dolgoročni plan SR Slovenije ponovno opredeli nosilce policentričnega urbanega omrežja in ostala pomembna središča. Regionalna središča so v planu obravnavana kot osnova urbanega omrežja. To so tista mesta ali somestja, ki so v urbanem omrežju Slovenije že sedaj središča za širša območja, ali pa to postajajo. Pomembna vloga v urbanem omrežju je bila dana tudi občinskim središčem, ki bi bila zaposlitvena oziroma oskrbna središča na območju občin. Na območju Slovenije je bilo leta 1980 60, leta 1989 pa 62 občin.

Ljubljani je bila seveda pripisana vloga republiškega središča in s tem tudi vse funkcije, ki tej vlogi pritičejo. Kot večja regionalna središča in nosilci razvoja morajo svoje funkcije razvijati tudi Maribor, Celje, Kranj, kot regionalna središča pa tudi še somestje Koper - Izola - Piran, Nova Gorica, Novo mesto in Murska Sobota. Zaradi oddaljenosti nekaterih območij se posebna pomembna vloga prepisuje še somestjem Ravne - Slovenj Gradec - Dravograd, Brežice - Krško, Jesenice - Bled - Radovljica in Trbovlje - Zagorje - Hrastnik ter mestom Velenje, Postojna in Ptuj. Teh 15 mest in somestij (skupaj 21 naselij) je tvorilo policentrično zasnovan okvir urbanega sistema. Tudi v tem konceptu so se mesta na višjih ravneh delila v tri stopnje, celoten koncept pa ima šest stopenj hierarhije.

Slika 4: Razvojna središča in njihova vplivna območja - razvojne možnosti
(Vir: Zasnova urbanizacije, 1974, str. 60).

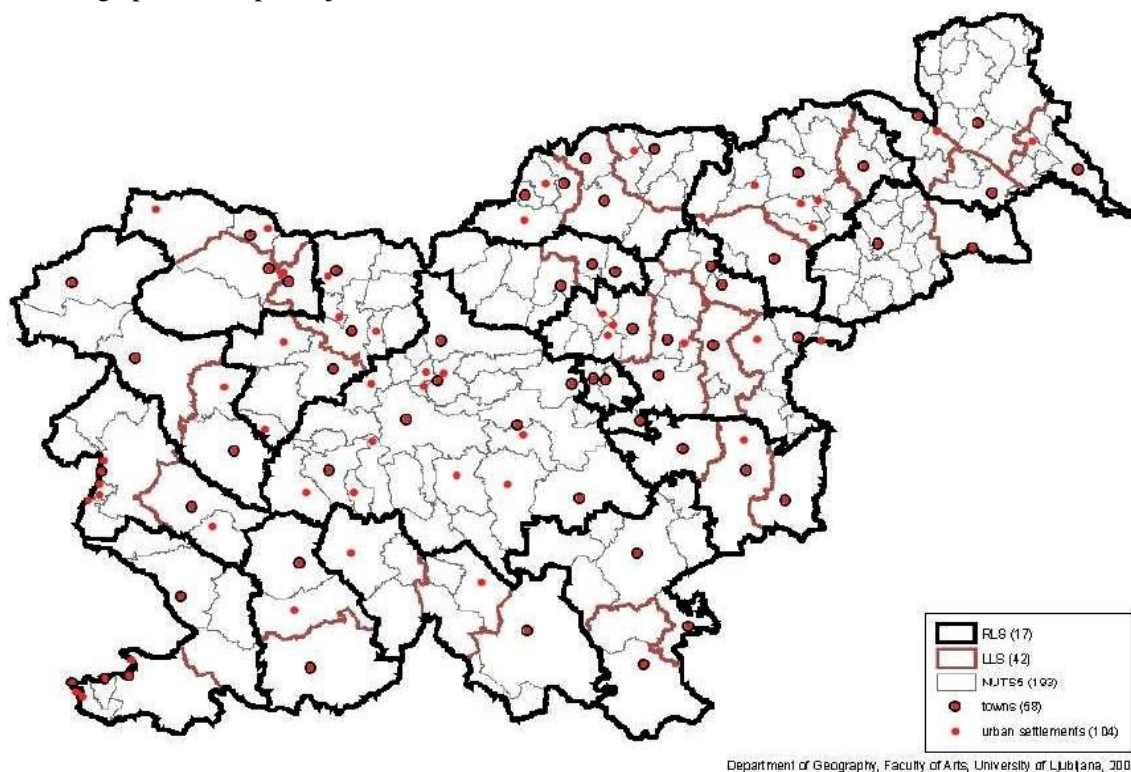
Slika 5: Dolgoročni plan SR Slovenije (Vir: DPSRS, 1985, kartografski del, 1997).

V Sloveniji je bilo v zadnjem desetletju izvedenih več študij, v katerih so avtorji analizirali funkcionalne povezave med mestnimi in ostalimi naselji ter med mestom in podeželjem. V nadaljevanju omenjamo samo nekaj najbolj značilnih.

Že omenjeni projekt ESPON 1.1.1 (2005) je v Sloveniji opredelil šest funkcionalnih urbanih območij. Glede na merila, ki so bila uporabljena za približno 1700 FOU v 29 evropskih državah, so v Sloveniji kot FOU opredelili območja Ljubljane s Kranjem, Maribora s Ptujem, Celja z Velenjem, Novega mesta, Kopra s somestjem (z Izolo in Piranom) ter Nove Gorice. Zaradi vse večje pomembnosti srednje velikih ter majhnih mestnih območij, kar se je pokazalo v projektu Planet Cense (ÖIR, 2006), je Ministrstvo za okolje in prostor (MOP) leta 2006 določilo deset FOU, ki so jih oblikovala najboljše mestna območja. Seznamu šestih FOU iz (ESPON 1.1.1, 2004) so dodali še Slovenj Gradec s somestjem, Jesenice s somestjem, Postojno z Ilirsko Bistrico ter Trbovlje s somestjem (z Zagorjem ob Savi in Hrastnikom); glej sliko 10.

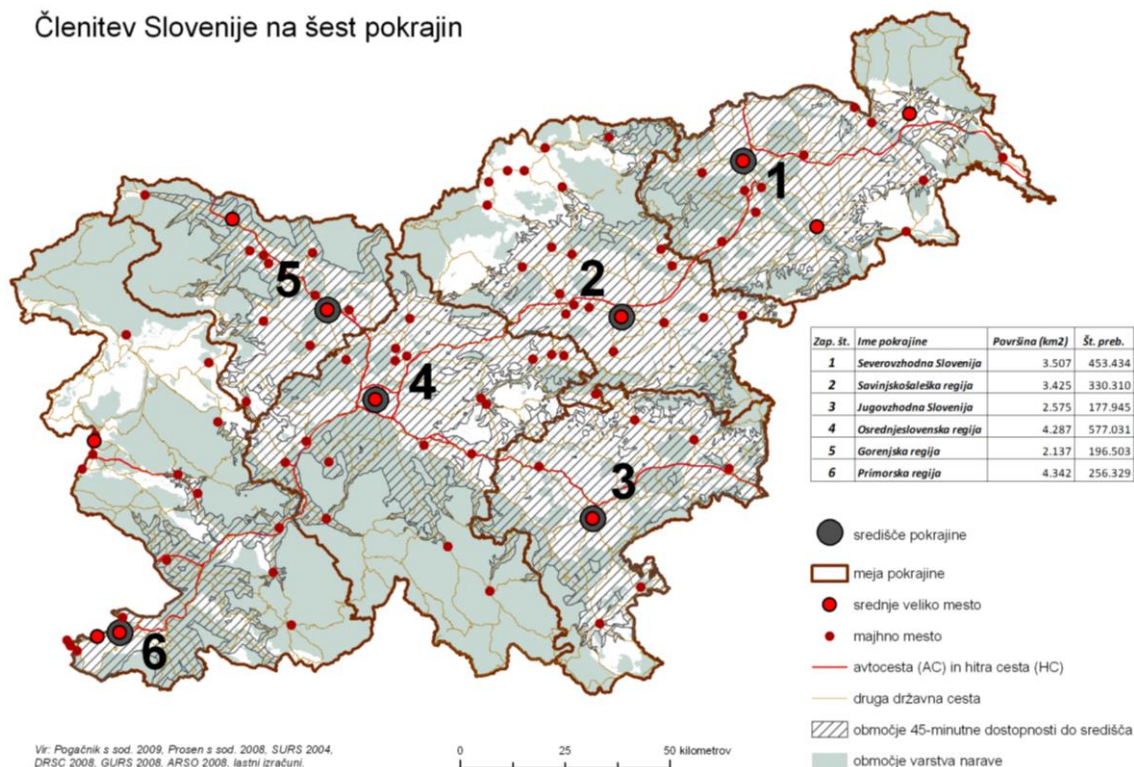
Leta 2008 je bilo v projektu RePUS (Pichler Milanović et al., 2008) opredeljenih 42 območij lokalnih zaposlitvenih sistemov (LZS) z vsaj 15.000 prebivalci. Avtorji raziskave (prav tam) so območja LZS opredelili kot območja, sestavljena iz središčnega urbanega območja ter pripadajočega, s tokovi delovne mobilnosti povezanega, zaledja. Pomembna značilnost sistema 42 območij LZS je bila ujemanje z mejami na ravni NUTS 4 ter ujemanje s funkcionalnim urbanim sistemom Slovenije (SPRS, 2004). V projektu RePUS so bila razmejena tudi funkcionalna urbana območja, sestavljena iz urbanih, središčnih občin ter občin iz zaledja, ki so predstavljale močne izvore delovne mobilnosti. Z združevanjem 42 območij LZS so avtorji opredelili 17 območij regionalnih zaposlitvenih sistemov (slika 6). Členitev Slovenije na 17 območij RZS predstavlja približek FOU oziroma območjem zaledja petnajstih središč nacionalnega pomena, opredeljenih v SPRS (2004).

Slika 6: 42 lokalnih zaposlitvenih sistemov (LZS) in 17 regionalnih zaposlitvenih sistemov (RZS) s pripadajočimi urbani središči Slovenije (Vir: Pichler Milanović in sod., 2008).

Pogačnik et al. (2008, 2009a–c) so v okviru projekta »Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij« poleg modeliranja ovrednotili razvojne potenciale ter možne scenarije razvoja funkcionalnih regij v Sloveniji. V strokovni študiji »Analiza konceptov regionalizacije Slovenije s predlogom območij pokrajin« (Pogačnik, Grad in Brezovnik, 2009; Pogačnik et al., 2009d,e; Pogačnik, Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2009) pa so uporabili koncept funkcionalnih regij v analizi in predlogu členitve Slovenije na pokrajine (slika 7). Končni predlog členitve Slovenije na pokrajine je objavljen v (Pogačnik, Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2009).

Členitev Slovenije na šest pokrajin

Slika 7: Sintezni prikaz členitve Slovenije na šest pokrajin po izbranih kazalnikih (Vir: Pogačnik, Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2009).

2.3 Policentrično urbano omrežje v sedanji Strategiji prostorskega razvoja Slovenije

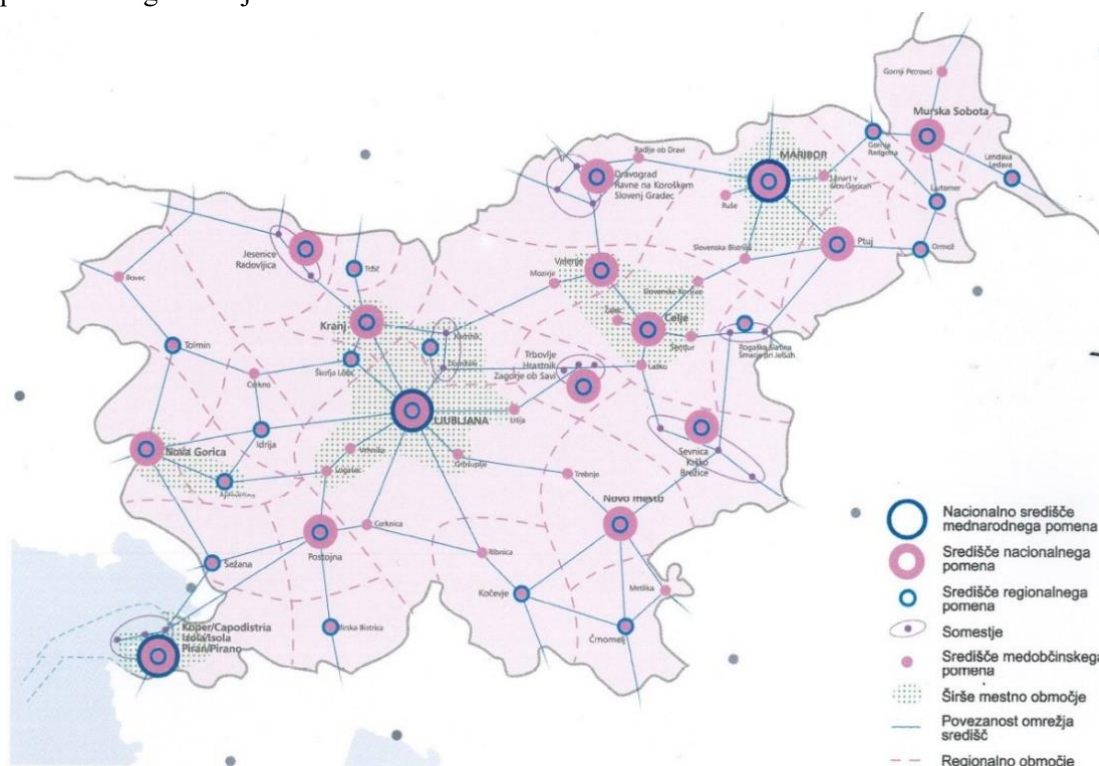
Strategija prostorskega razvoja Slovenije (2004) opredeljuje kategorijo širših mestnih območij, ki jih glede na opisane značilnosti lahko primerjamo s pojmom funkcionalnih območij. SPRS (2004) opredeli širša mestna območja kot območja več lokalnih skupnosti, ki obkrožajo mestno občino. Ta območja naj bi bila tesno povezana z osrednjim mestom, v katerem so številna delovna mesta ter raznolike in raznovrstne urbane dejavnosti. Opredeljujejo jih intenzivni tokovi, kakršni so npr. močne vsakodnevne delovne in druge interakcije. Strategija opredeli širša mestna območja kot območja okoli središč nacionalnega pomena, izrecno pa našteje širša mestna območja Ljubljane, Maribora, Kopra, Celja in Nove Gorice (slika 8).

Opredelitev širših mestnih območij v SPRS (2004) služi predvsem načrtovanju prostorskega razvoja. Usklajen razvoj širših mestnih območij je ena od osmih prioritete prostorskega razvoja Slovenije. V zvezi s tem sta določeni dve usmeritvi za razvoj:

- na širšem mestnem območju, ki obsega območja več lokalnih skupnosti, se prostorske potrebe razvoja mest in drugih naselij načrtuje in ureja na osnovi medobčinskega sodelovanja, predvsem

zaradi racionalizacije prometnih tokov, smotrnega razmeščanja delovnih mest, stanovanj, storitvenih in proizvodnih dejavnosti;

- posebno pozornost se namenja usklajenemu razvoju širših mestnih območij središč nacionalnega pomena, predvsem zaradi velikosti, poselitvenih pritiskov, vsestranske problematike in/ali pričakovanega razvoja.

Slika 8: Zasnova policentričnega urbanega sistema in razvoj širših mestnih območij (Vir: SPRS, 2004).

2.4 Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo

Kljub temu, da imamo v Sloveniji policentrično urbano omrežje institucionalizirano, pa ugotavljamo, da le-ta vsaj deloma sloni tudi na že omenjenih zgodovinskih, ekonomskih in prostorskih vzorcih.

V tem gradivu policentrično urbano omrežje razumemo kot funkcionalno integrirano družbeno-prostorsko entiteto, sestavljeno iz urbanih središč, katerih razvoj je odvisen od vladnih strategij upravljanja, ki prepoznajo in podpirajo krepitev vzajemnih interesov, dopolnjevanja, sinergij in potencialov za medsebojno sodelovanje (POLYCE, 2012). Pri tem pa ne gre le za hierarhijo urbanih središč, temveč za njihovo mreženje ter oblikovanje urbanih regij, in ne le na nacionalni, temveč tudi na evropski ravni (Pogačnik, 2013).

Glavne poudarke o razvoju policentričnega urbanega sistema lahko strnemo na podlagi številnih dokumentov in študij, ki jih navajamo tudi v tem gradivu, v naslednje ugotovitve:

- Poselitvene strukture v Sloveniji se kažejo predvsem kot razpršena poselitev in razpršena gradnja.
- Suburbanizacija je eden najboljšežnejših procesov v prostoru.
- V Sloveniji nastajajo urbane aglomeracije v okolici večjih urbanih središč, kjer dela pretežni del vseh zaposlenih.

- V urbanih središčih je registriranih več kot polovica vseh dejavnosti.
- Poleg Ljubljane se nadpovprečno razvijajo le središča v koridorju ob slovenskem avtocestnem križu.
- V Sloveniji je le deset srednje velikih mest (Prosen et al., 2008).
- Ogrodje policentričnega sistema dejansko tvorijo majhna mesta (v večini primerov so to le lokalna središča, ki pa so brez sodelovanja in povezovanja z drugimi urbani središči na isti ali različni prostorski ravni prešibka za uspešnejši samostojni razvoj).
- Tipološke in okoljske značilnosti naselij se vse hitreje spreminjajo (novo nastala naselja stanovanjskih hiš nekmečkega prebivalstva v bližini mestnih središč in močno preobražene nekdanje vasi).
- Razvoj številnih urbanih naselij je bolj ali manj spontan, saj prostorska zakonodaja z obstoječim sistemom sektorskega usklajevanja ne omogoča dejanskega načrtovanja prostorskega razvoja.

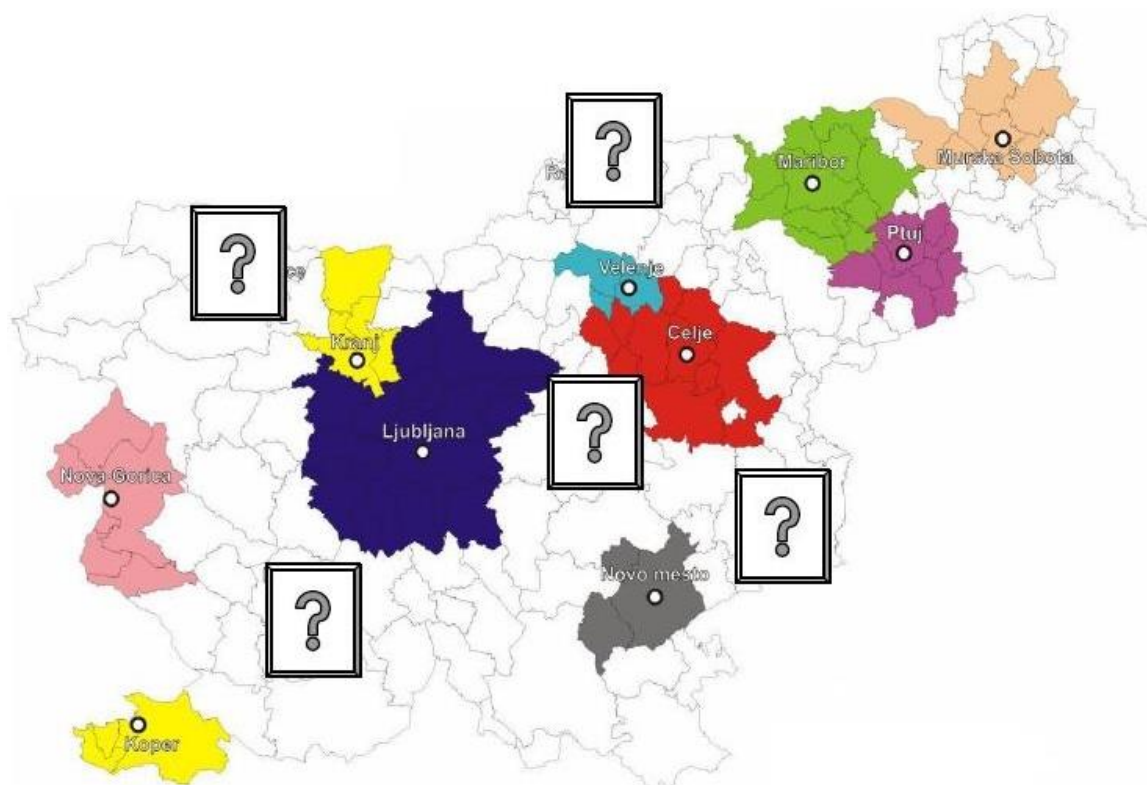
Za nadaljnjo razpravo se tako odpirajo številna vprašanja, ki jih ilustrira slika 9.

Ključna vprašanja za razpravo

Ali lahko vzpostavitev FOU vpliva na nadaljnji razvoj policentričnega urbanega omrežja?

Na kakšen način se lahko urbana središča dopolnjujejo, da bo na nacionalni ravni zagotovljen uravnotežen in trajnostni prostorski razvoj?

Ali lahko s pomočjo FOU racionaliziramo dosedanje policentrično urbano omrežje in ali je to potrebno?

Slika 9: Kakšna funkcionalna urbana območja potrebujemo v Sloveniji, da bodo podprla policentrični razvoj urbanega omrežja? (Vir: ESPON 1.1.1, 2004 in ÖIR, 2006).

3 VEČJEDRNA FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA IN OPREMLJENOST CENTRALNIH NASELIJ S FUNKCIJAMI SPLOŠNEGA POMENA

V prejšnjem poglavju smo osvetlili urbano omrežje in vlogo funkcionalnih urbanih območij z vidika koncepta policentričnega urbanega omrežja, kjer ne gre več le za hierarhično organiziranost urbanih središč, temveč tudi za njihovo mrežno povezovanje in sodelovanje. Policentrično povezovanje urbanih središč je zato treba obravnavati še z dveh vidikov:

- glede na prostorske ravni ter
- glede na komplementarnost funkcionalnih urbanih območij.

V tem poglavju nas zanima medsebojna povezanost prostorskih ravni ter možnost dopolnjevanja urbanih središč s funkcijami splošnega pomena. Osrednje vprašanje v razumevanju policentrizma kot mrežnega in ne hierarhično organiziranega omrežja urbanih središč je sposobnost sodelovanja med urbanih središči v funkcionalnem urbanem območju ter komplementarnega dopolnjevanja, ki temelji na omrežjih tokov in sodelovanju med urbanih območji na različnih ravneh.

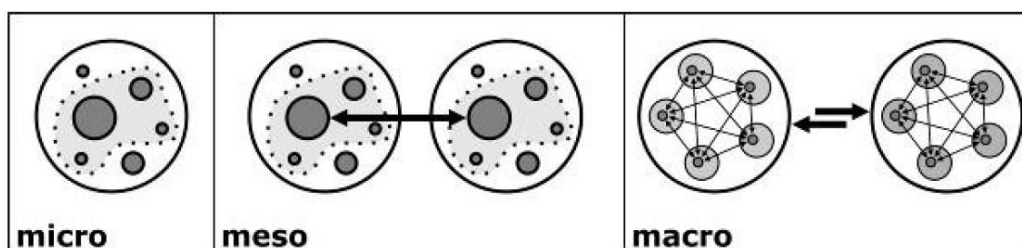
3.1 Prostorske ravni policentričnega povezovanja urbanih središč

Tako ESPON 1.1.1. (2005) kot POLYCE (2013) ločita tri prostorske ravni policentričnega urbanega omrežja (slika 10):

- makro raven oziroma evropska raven in cone globalne ekonomske integracije,
- mezo raven oziroma med-regionalna raven metropolitanskih regij in urbanih grozdov oz. gruč,
- mikro raven oziroma med-regionalna in med-mestna raven funkcionalnih urbanih območij.

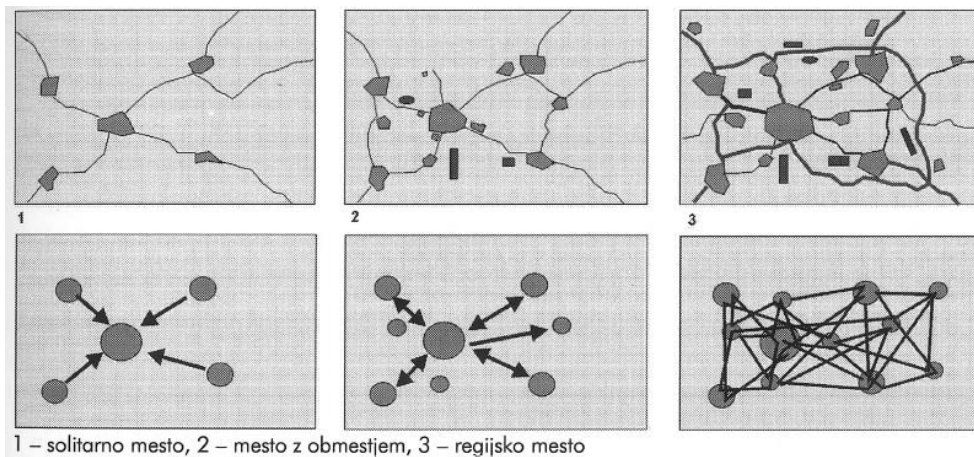
Na med-regionalni (mezo) ravni je pomembno dopolnjevanje in sodelovanje med mesti. Dve ali več mest se lahko medsebojno funkcionalno dopolnjuje tako, da prebivalcem, gospodarskim družbam ter združenemu zaledju vseh mest nudijo dostop do urbanih funkcij, ki bi bile običajno na voljo le v višje rangiranem mestu. Namesto, da mesta tekmujejo za izgradnjo istih urbanih funkcij, EPRP (1999) priporoča sodelovanje mest z združevanjem obstoječih sredstev -, zlasti sredstev, ki so komplementarna.

V okviru med-regionalnega razvoja (mikro raven) je poudarjeno urbano sodelovanje in gospodarsko dopolnjevanje. Urbana regija lahko izboljša svojo gospodarsko uspešnost z boljšim sodelovanjem in povezavami znotraj regije. Policentrično omrežje na med-regionalni ravni tako spodbuja celostne prostorske razvojne strategije urbanih grozdov oz. gruč.

Slika 10: Prostorske ravni policentričnosti (Vir: Polyce, 2013, str.72).

Prostorski razvoj se je v 90-ih iz mest preusmeril v obmestja, nastajati začnejo t. i. regijska mesta, ki poleg mesta obsegajo še njegova obmestna naselja in v nekaterih primerih tudi bližnja manjša mesta. Med tem, ko se je prej poudarjala funkcijska povezanost obmestnih naselij z mestom, pride pri takem mestu tudi do funkcijske povezanosti obmestnih naselij med seboj, pri čemer je le-ta večsmerna in večfunkcionalna (slika 11). V Sloveniji se v današnjem času v tak aglomerativni tip urbane tvorbe razvijajo velika mesta (Ljubljana s Kranjem, Škofjo Loko, Vrhniko, Kamnikom, Litijo in Grosupljem, Maribor s Ptujem in Slovensko Bistrico, Celje z Velenjem, Laškim, Žalcem in Šentjurjem, deloma še Novo mesto, Nova Gorica in Murska Sobota, v že prej oblikovanem somestju Koper - Izola - Piran pa sedaj lahko priključimo še Portorož), ki imajo največje gravitacijsko zaledje in kjer je skoncentriranih največ raznovrstnih gospodarskih dejavnosti (Drozg, 2008).

1 – solitarno mesto, 2 – mesto z obmestjem, 3 – regijsko mesto
 Slika 11: Nastanek regijskega mesta in funkcijske povezave med središčem in obmestnimi naselji
 (Vir: Drozg, 2008, str. 43).

3.2 Komplementarna vidika policentričnosti

ESPON 1.1.1. (2005) na policentričnost gleda z vidika dveh različnih perspektiv: (1) z evropske perspektive kot celote enega kontinenta in z nacionalnega vidika posameznih držav ter (2) z regionalnega in lokalnega vidika znotraj držav. Prva perspektiva pojav policentričnosti karakterizira s pojavom več mest na različnih ravneh oskrbe namesto dominacije enega samega centra - decentralizacija, druga lokalna perspektiva pa policentričnost določa s pojavom dveh ali več mest, ki imajo funkcije, ki se med seboj dopolnjujejo ali pa s kooperacijo med seboj v duhu sodelovanja in predstavljanja kot eno veliko mesto - somestje. Na prvi (evropski in nacionalni) ravni policentrične politike spodbujajo rast regij in centrov zunaj središča, ki ga za Evropo imenujejo Pentagon, in obsega ozemlje med Londonom, Hamburgom, Münchnom, Milanom in Parizom (slika 26). Na drugi (regionalni in lokalni) ravni policentrične politike stimulirajo funkcionalno delitev dela kot tudi tokove in raven sodelovanja med sosednjimi mesti. Obe situaciji sta med seboj povezani, kadar npr. policentrično povezovanje na regionalni ravni prispeva k izravnavi prevlade nacionalnega centra.

Policentričnosti ima glede na ESPON 1.1.1. dva komplementarna vidika:

- Morfološkega, ki določa razporeditev urbanih območij na določenem teritoriju. Opazovanje sistema mest samodejno pomeni opazovanje več vozlišč in centrov. Urbani vzorec je lahko bodisi močno bodisi šibko hierarhičen. Mesta ali vozlišča primerljivih velikosti predstavljajo tipične empirične primere policentričnega urbanega sistema. Na splošno bi lahko rekli, da se bodo policentrična urbana

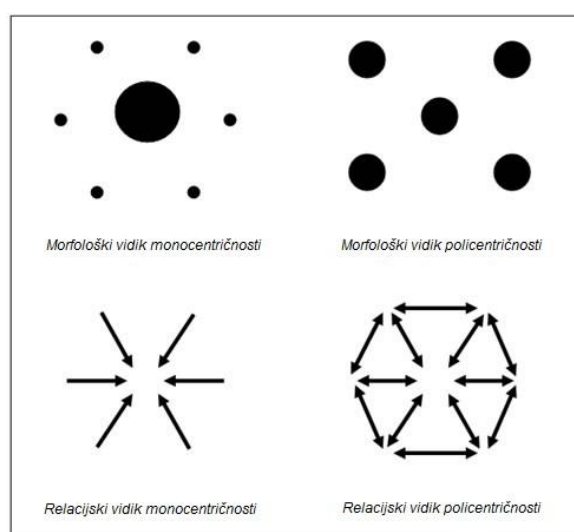
omrežja prej razvila v sistem enakovrednih mest, kot pa z zavezujočimi političnimi odnosi, sodelovanjem in dopolnilnimi urbani funkcijami, videla prednosti in priložnosti v skupni povezavi v eno "veliko" mesto. Vsekakor pa se taki odnosi, ki temeljijo na urbani specializaciji, lahko pojavijo tudi med mesti različnih velikosti. Iz tega lahko sklepamo, da je policentričnost olajšana s poli-jedrskim vzorcem, vendar pa se z ustrezno prostorsko politiko lahko še vedno uspešno izvaja v okviru hierarhične prostorske konfiguracije, brez preoblikovanja ravnotežja med zadevnimi vozlišči.

- Relacijskega, ki temelji na omrežjih tokov in sodelovanju med urbani območji na različnih ravneh. Odnosi med mesti so ključnega pomena za policentričnost, ker vozlišča brez odnosov ne določajo policentričnega sistema. Hierarhični vzorci tokov ne predstavljajo nobene ovire za policentričnost, vendar pa razvoj sinergije mest pomeni razvoj pomembnih medsebojnih povezav med mesti, in ne le povezovanje z glavnim vozliščem. Odnosi, tokovi in kooperacija, so lahko med centri usmerjeni na različne načine. Tudi pri tem vidiku ESPON 1.1.1. opredeli dva ekstremna vzorca (slika 12): mono-smerni: odnosi/razmerja so prednostno usmerjena v en center in multi-smerni: odnosi/razmerja nimajo očitne usmeritve.

Slika 12: Relacijski komplementarni vidik (Vir: ESPON 1.1.1., 2005, str. 46).

Stališče, ki so ga izpostavili v projektu ESPON 1.1.1. je, da policentričnost ne sme biti à priori povezana s poli-jedrskim vzorcem in šibkim hierarhičnim vzorcem, niti ne izpeljana iz multi-smernega razmerja med mesti na določenem območju. Poli-jedrnost in šibka hierarhija urbanega omrežja nista predpogoja za policentričnost. Upoštevati je treba tudi karakterizacijo mest in razmerja med njimi, pri čemer mislimo predvsem na specializacijo mest in funkcionalnih odnosov med njimi (slika 13).

Slika 13: Razlika med morfološkim in relacijskim vidikom v monocentričnem in policentričnem omrežju (Vir: Urban networks. 2016).

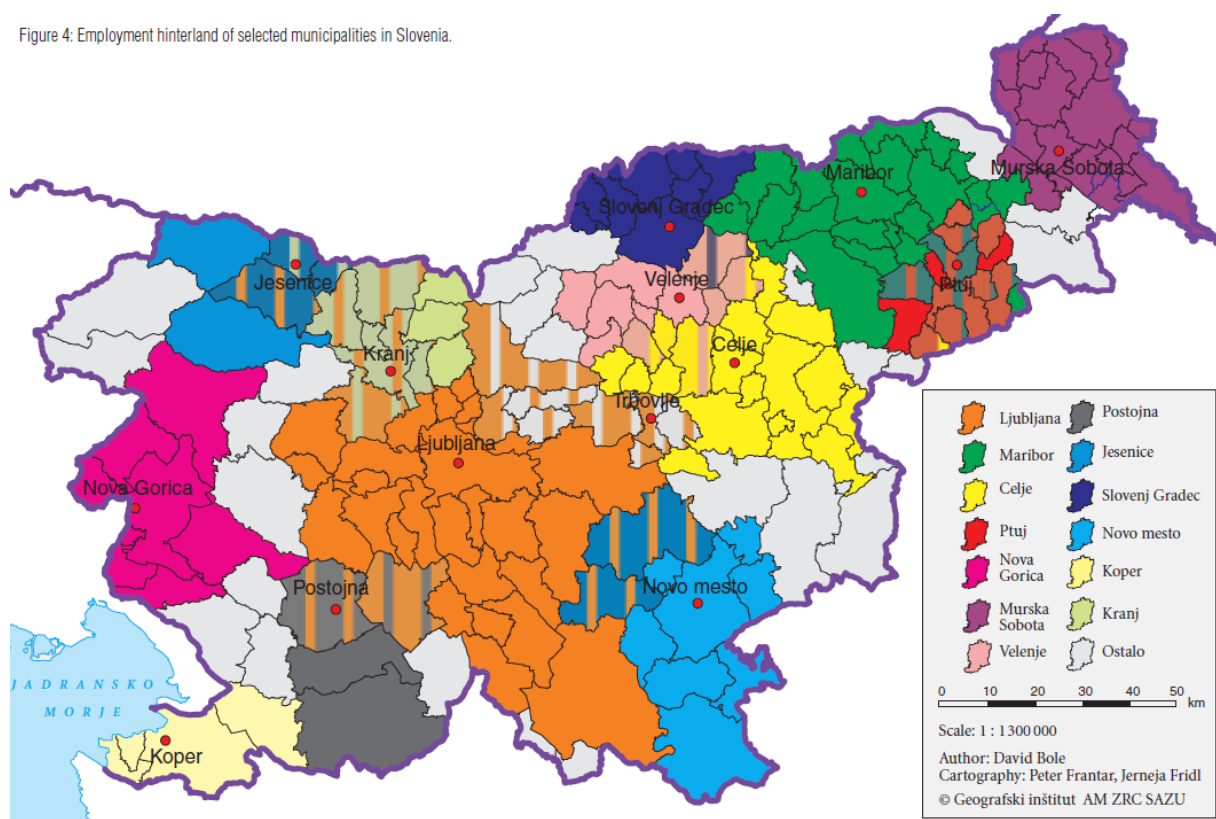
3.3 Funkcionalni odnosi in opremljenost urbanih središč v policentričnem urbanem omrežju

V Sloveniji je bilo narejenih kar nekaj študij, ki se ukvarjajo s funkcionalnimi odnosi med urbanih središči. Pogosto so ti odnosi obravnavani z vidika delovne mobilnosti (dnevne delovne migracije). Redkeje se ukvarjajo z dodatnimi kazalniki, ki funkcijske odnose osvetlijo tudi z vidika gospodarskega, demografskega, stanovanjskega in drugih vidikov. Te študije so bistveno kompleksnejše in prikazujejo pomen funkcionalnih odnosov za notranji razvoj regij, zato so predstavljene v 4. poglavju, v tem poglavju pa bomo pokazali le na nekatere rezultate študij z vidika delovne mobilnosti ter opremljenosti središč s funkcijami javnega pomena.

Predvsem avtorji Konjar (2009), Konjar, Lisec in Drobne (2010), Drobne in Konjar (2011), Drobne in Bogataj (2011, 2012a-b, 2014, 2015), Drobne (2016) so modelirali funkcionalna urbana območja ter funkcionalne regije po številnih različnih pristopih; uporabili so pristop lokalnih trgov dela, pristop območij delovne mobilnosti in pristop večstopenjskega združevanja občin (brez predhodno opredeljenih središč). Pristop modeliranja delovne mobilnosti je uporabil tudi Kozina (2010) v svojem delu Prometna dostopnost v Sloveniji. Funkcionalne regije so analizirali tudi na različnih prostorskih ravneh 3 do 16 FR. V ta namen so modelirali funkcionalne regije okoli funkcionalno opredeljenih ter posebej okoli administrativno določenih središčnih občin.

Bole (2004) je prav tako proučeval funkcionalno povezanost v Slovenskem prostoru preko vožnje na delo (slika 14). Avtor je pojasnil temeljne zakonitosti in vzroke ter posledice dnevne mobilnosti delavcev. Analiziral je tudi območja zaposlitvene privlačnosti izbranih mestnih naselij ter njihove posledice na pojave regionalne identitete, suburbanizacije in motorizacije.

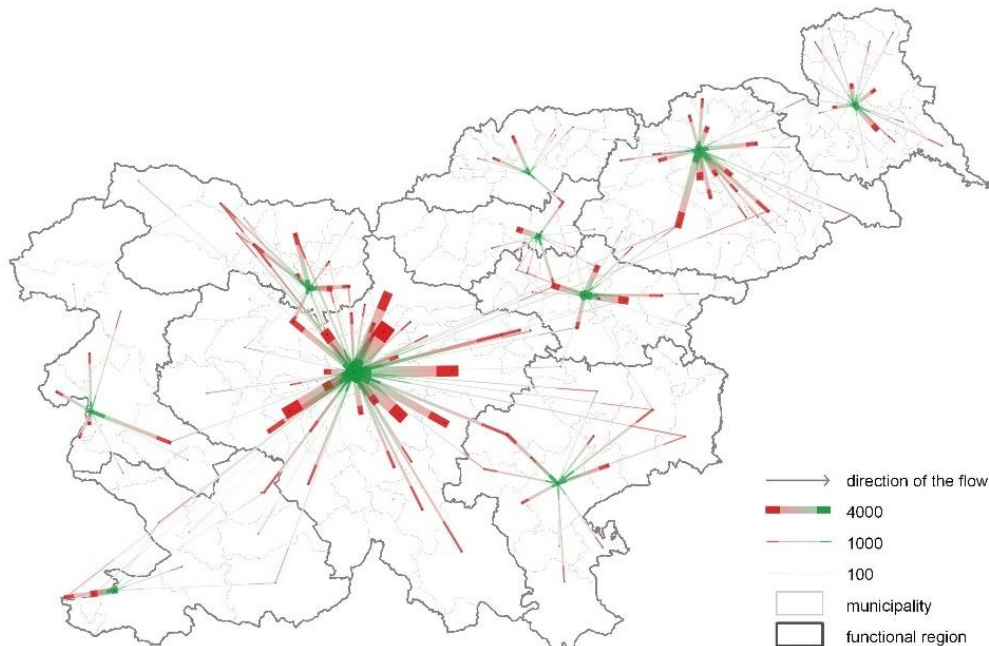
Figure 4: Employment hinterland of selected municipalities in Slovenia.

Slika 14: Zaposlitvena zaledja izbranih občin Slovenije leta 2002 (Vir: Bole, 2004).

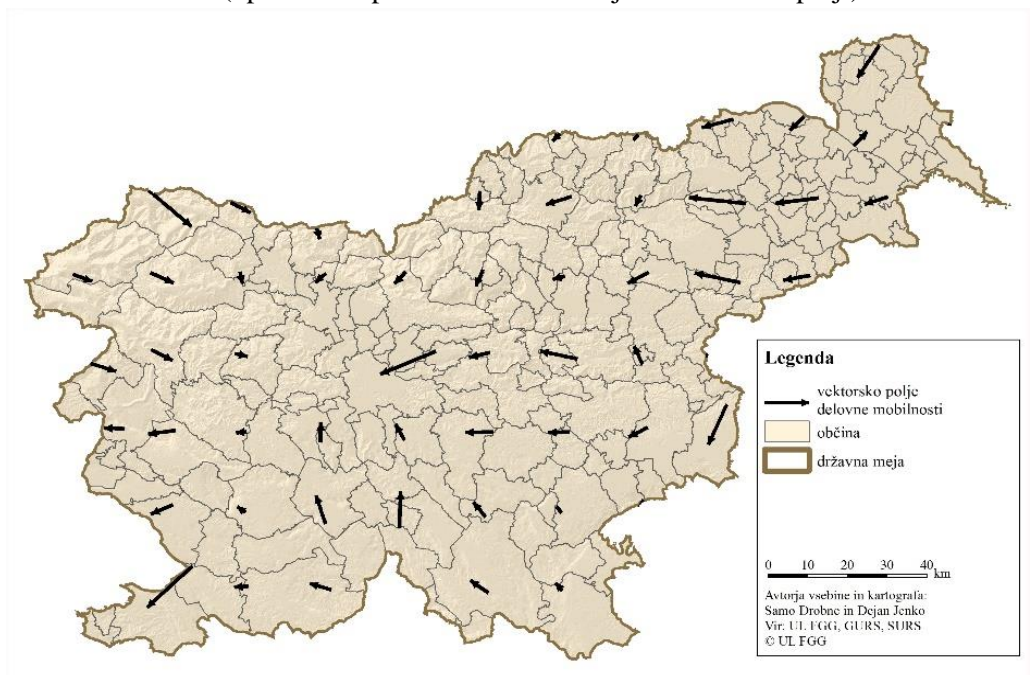

Konjar et al. (2010) so modelirali funkcionalne odnose delovne mobilnosti s podatki Popisa prebivalstva 2002 s pomočjo lastnega orodja JFlowMap, orodja za upodobitev in analizo interakcij v prostoru. Upodobitev tokov v prostoru nakazuje funkcionalne povezave, obseg ter domet funkcionalnih povezav v prostoru (slika 15).

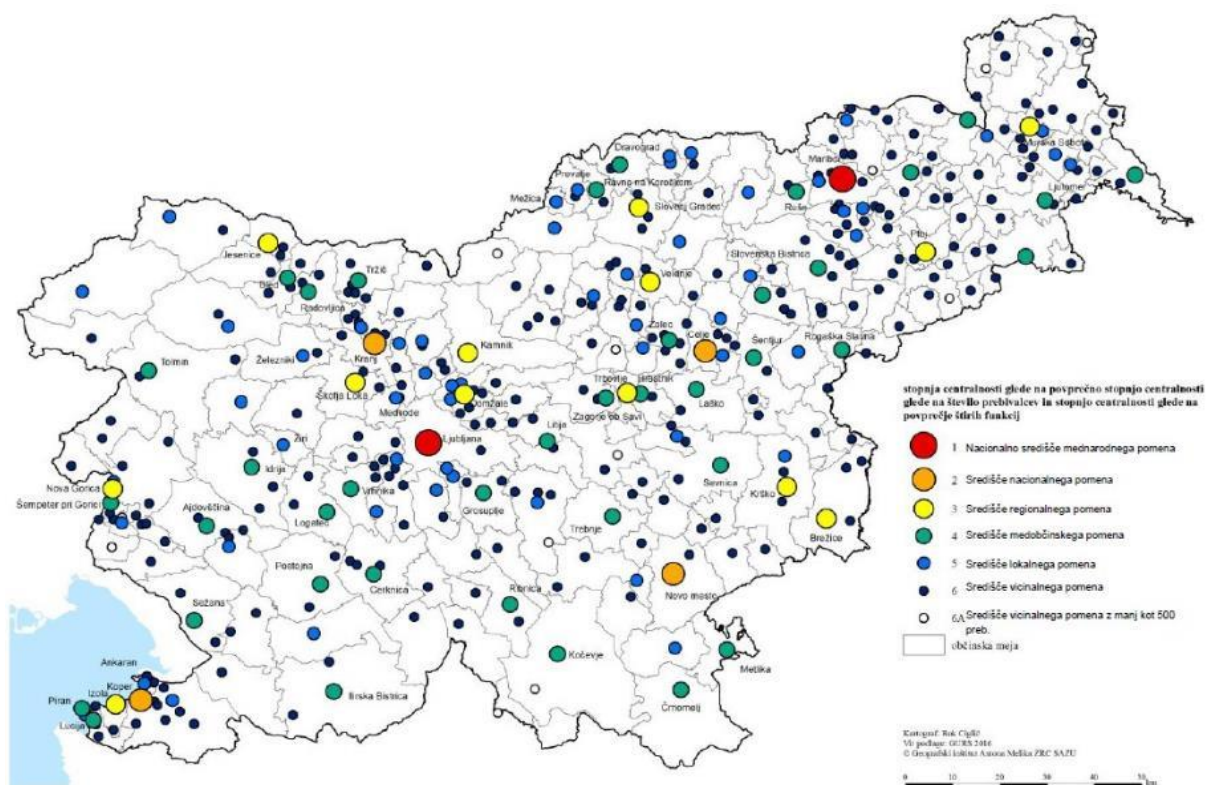
Slika 15: 10 središč funkcionalnih regij s tokovi delovne mobilnosti leta 2002 (Vir: Konjar et al., 2010; opomba: prikazani so samo tokovi s 100 in več interakcijami).

Nadalje sta Jenko in Drobne (2014) matematično modelirala in kartografsko upodobila prostorske interakcije delovne mobilnosti med občinami Slovenije. Slika 16 prikazuje odnose med občinami in tokove delavcev vozačev (upodobitev prostorskih interakcij z vektorskimi polji).

Slika 16: Vektorsko polje delovne mobilnosti med občinami Slovenije leta 2011 (Vir: Jenko in Drobne, 2014; opomba: vektor severozahodno od Ljubljane je usmerjen proti Ljubljani in je zelo kratek).

Z vidika dostopnosti prebivalstva do storitev javnega pomena ali, kot jih imenujejo avtorji, do storitev splošnega in splošnega gospodarskega pomena, pa je bila izdelana študija Policentrično omrežje središč in dostopnost prebivalstva do storitev splošnega in splošnega gospodarskega pomena (Nared et al., 2016). Namen študije je bil tudi analizirati uresničevanje SPRS (2004) glede opremljenosti urbanih središč s storitvami splošnega in splošnega gospodarskega pomena (slika 17). Avtorji so se pri tem oprli na sodobne raziskave, v katerih so v ospredju razprave o razmerju med kohezivnostjo in konkurenčnostjo ter o funkcionalnih regijah in funkcijskem policentrizmu. Nova spoznanja so vodila v drugačno opredelitev centralnih dejavnosti, ki zajemajo storitve splošnega in splošnega gospodarskega pomena, le-te pa »javni organi države opredelijo kot storitve v splošnem interesu in se zanje uporabljajo posebne obveznosti javne službe« (Nared et al., 2016, str. 4).

Slika 17: Opremljenost urbanih središč s storitvami splošnega in splošnega gospodarskega pomena (Vir: Nared et al., 2016, str. 63).

3.4 Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo

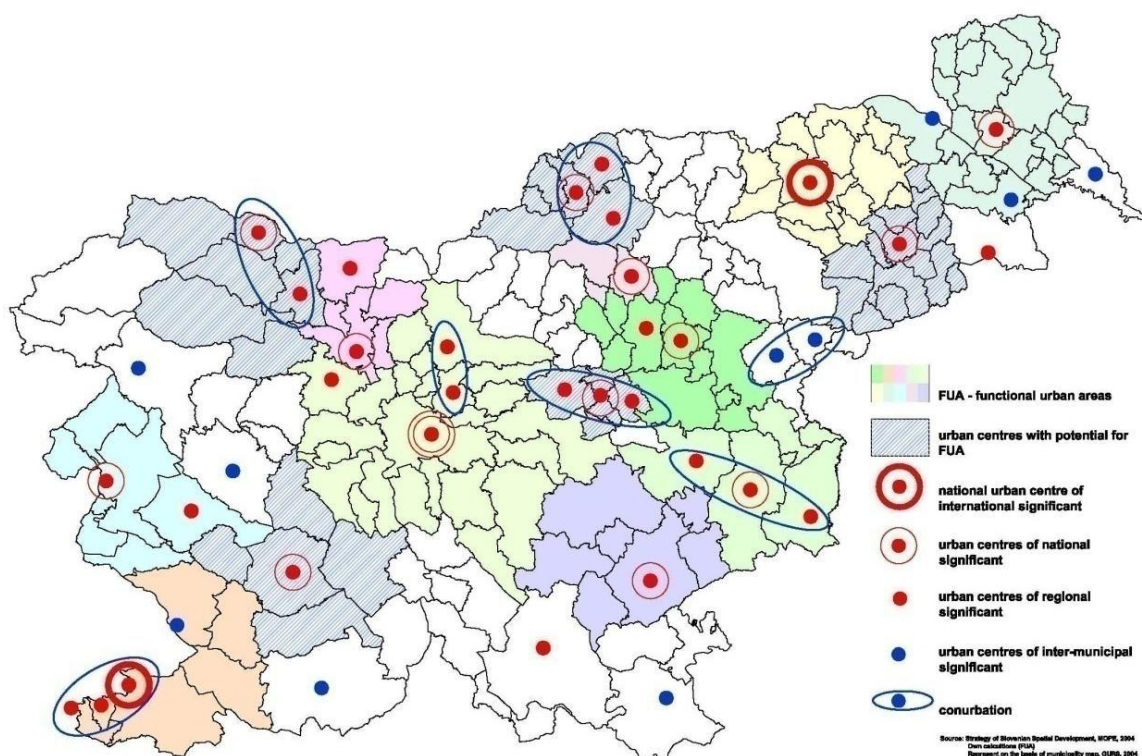
V osnutku SRS 2014–2020 (MGRT, 2014), tako kot v drugih študijah, ki v zadnjih nekaj letih nastajajo v okviru prenove SPRS (Zavodnik Lamovšek et al., 2014; Pogačnik et al., 2011; Golobič et al., 2014), ugotavljajo, da se model policentričnega urbanega razvoja Slovenije ne razvija, kot bi si želeli. Na račun oddaljenih območij se krepijo predvsem nekatera funkcionalna urbana območja ob slovenskem avtocestnem križu (Pogačnik et al., 2010; Drobne in Bogataj, 2011).

Kot izziv za razpravo v fokusni skupini naj izpostavimo nekaj kriterijev, ki so jih opredelili Pogačnik, Zavodnik Lamovšek in Drobne (2009) v svoji študiji za vzpostavitev pokrajin / regij v Sloveniji:

- Pokrajina naj ima središče, ki je po ESPON-ovi klasifikaciji vsaj MEGA (metropolitansko urbano območje) ali FUA (funkcionalno urbano območje) (ESPON 1.1.1., 2004) oziroma naj ima regionalno

središče ali somestje vsaj 50.000 prebivalcev in pokrajina vsaj 100.000. Optimum je vsaj 100.000 za mesto in vsaj 800.000 prebivalcev za pokrajino. Populacijsko majhne pokrajine in/ali tiste s premajhnim urbanim središčem so ocenjene slabše (slika 18).

- Prebivalci pokrajine naj imajo čim boljše dostopnost do funkcij najvišje ravni (do 45 minut) in do višje ravni (30 minut) – kot so javna uprava, bolnišnica, visoko šolstvo, gledališče, športni stadion, bančništvo itd. Večina družbenih servisov naj bo lociranih znotraj pokrajine in le-ta ni odvisna od drugih regij (slika 25).

Slika 18: Predlog razdelitve FUA območij v Sloveniji (Vir: Zavodnik Lamovšek, 2005).

- Pokrajina naj ima univerzo in z njo povezane inštitute, podjetniške inkubatorje ipd. Človeški in drugi viri naj zadoščajo za visoko kakovostno visoko šolstvo vključno z zadostno gravitacijo potencialnih študentov. Univerza naj bo čim bolj povezana z gospodarstvom pokrajine oz. njenimi razvojnimi potrebami.
- Pokrajina naj zagotavlja možnosti zaposlitve v vseh starostnih obdobjih in obeh spolih v različnih dejavnostih, kot so storitve, proizvodnja, kmetijstvo, turizem in druge. Te možnosti izhajajo iz pogojev za izobraževanje, iz razpoložljivih vlagateljskih sredstev, ugodne podjetniške klime, velikosti urbanih središč, iz naravnih pogojev oz. danosti, iz povezav s sosednjimi regijami in zamejstvom itd.
- Prebivalci pokrajine naj imajo čim boljše dostopnost do delovnih mest v proizvodnji in do parcel za gradnjo proizvodnih kapacitet. Delovna mesta naj bodo raznih tipov od industrijskih do proizvodno-obrtnih, s čim večjim deležem delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, z visoko tehnologijo in čim manjšim obremenjevanjem okolja. Pokrajina naj ima vsaj eno veliko industrijsko cono, vsaj en tehnološki park in v subregionalnih centrih gospodarske cone. Pokrajina naj ima ustrezne človeške

vire, kapital in naravne vire, okoljsko sprejemljivost in dobre pogoje za proizvodne grozde in verige do končnih proizvodov.

Ključna vprašanja za razpravo

Ali lahko koncept FOU nadomesti sedanji koncept somestij v policentričnem urbanem omrežju?

Kakšne so funkcionalne povezave urbanih središč znotraj FOU in kako se urbana središča znotraj FOU medsebojno dopolnjujejo glede dejavnosti javnega interesa ter infrastrukturne opremljenosti?

Glede na veliko povezovalno vlogo FOU med urbaniimi središči in podeželskim zaledjem na svojem območju je treba opredeliti predvsem načine sodelovanja med deležniki znotraj FOU pa tudi med njimi. Kakšna sta po vašem mnenju pomen in način sodelovanja z deležniki znotraj FOU in med njimi?

4 FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA IN REGIONALNI RAZVOJ

V delovnem gradivu Vizija Slovenije 2050 (SVRL, 2016) je zapisano, da bo Slovenija do leta 2050 postala odprta in inovativna družba, katere napredek bo temeljil na družbenih, tehnoloških in institucionalnih inovacijah. Najpomembnejši cilj, ki si ga ob tem zastavljamo, je blaginja (Vasle, 2014), to pa bomo lahko dosegli le z uravnoveženim družbenim, okoljskim, gospodarskim in prostorskim razvojem (EC, 1999). V letu 2013 je bil na Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT, 2014) izdelan osnutek nove Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020, ki med cilji izpostavlja blaginjo, gospodarsko rast, povečanje produktivnosti dela, krepitev inovativnosti in kreativnosti, spodbudno poslovno okolje za družbeno odgovorno podjetništvo, učinkovito upravljanje prostorskih potencialov ter aktiviranje primerjalnih prednosti slovenskih regij.

4.1 Funkcionalne urbane regije glede na gospodarski razvoj ter zaposlitveno in stanovanjsko samozadostnost

Učinkovito upravljanje prostorskih potencialov ter aktiviranje primerjalnih prednosti slovenskih regij sta tista cilja, ki podpirata gospodarski razvoj in učinkovito razmeščanje centralnih dejavnosti na funkcionalnih urbanih območjih. V tem poglavju so FOU prikazana s posameznimi kazalniki, ki prikazujejo pomembne razlike v regionalnem razvoju. V različnih študijah so obravnavani še nekateri drugi kazalniki (število in gostote prebivalstva, delež nezaposlenih kot je BDP/preb., privlačnost območij za obiskovalce, ...), vendar se v tem gradivu omejujemo predvsem na gospodarski razvoj (povzeto po Zavodnik Lamovšek, Vidmar in Drobne, 2016), na delež notranjih tokov delovne mobilnosti, na zaposlitveno in stanovanjsko samozadostnost FOU (Drobne, 2016) in bruto plače na prebivalca (Drobne in Bogataj, 2012a).

Gospodarski razvoj

Delitev gospodarstva na primarni, sekundarni, terciarni in kvartarni sektor (Bole, 2008; SURS, 2010) ne ustreza več zastavljenim ciljem, zato je bilo treba v literaturi poiskati novejši pristope k analiziranju gospodarstva. Kot najprimernejše za raziskovanje gospodarskega razvoja na vseh prostorskih ravneh so se izkazale naslednje tri skupine gospodarskih dejavnosti (Demazière, Banovac, in Hamdouch, 2013; Zavodnik Lamovšek, Vidmar in Drobne, 2016):

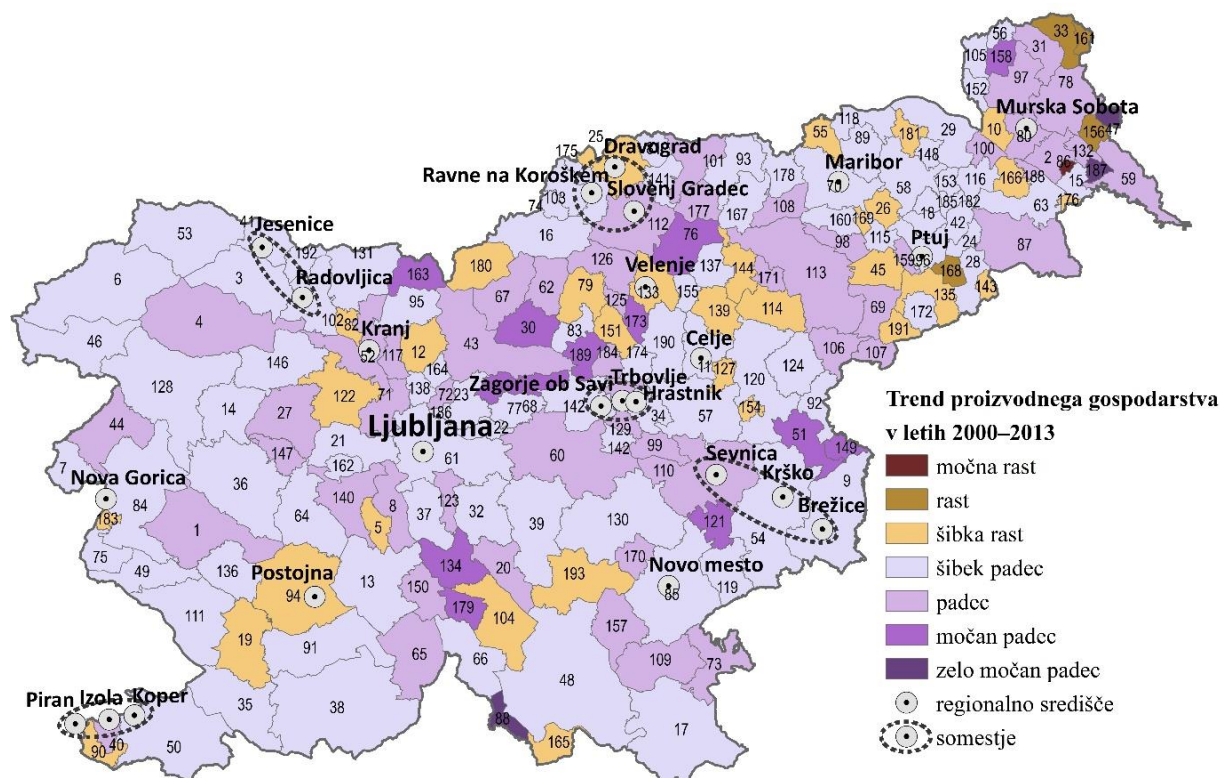
- rezidenčno gospodarstvo (R; angl. *residential economy*) – vključuje dejavnosti, ki obravnavajo povpraševanje lokalnega prebivalstva in obiskovalcev;
- proizvodno gospodarstvo (P; angl. *productive economy*) – vključuje predvsem dejavnosti manufakturne proizvodnje in dejavnosti terciarne proizvodnje za izvoz ter
- ustvarjalno gospodarstvo (U; angl. *creative economy*) – vključuje dejavnosti, ki so podlaga za ustvarjalnost in razvoj na lokalni/regionalni ravni.

Lokalna skupnost (mesto ali občina) ali regija je specializirana, ko je znaten delež delovno aktivnega prebivalstva vključen v posamezno skupino gospodarstva (R, P ali U). Tako vsebuje lokalna skupnost oziroma regija, ki je pretežno usmerjena v rezidenčno gospodarstvo, predvsem dejavnosti za zadovoljevanje potreb lokalnega/regionalnega prebivalstva in turistov na njenem območju. Sem štejemo dejavnosti, kot so: trgovina na drobno, hotelske in gostinske storitve, gradbeništvo, finančne storitve, prometne storitve, izobraževanje, zdravstvo, rekreacija in vladne službe. Lokalna skupnost oziroma regija s pretežno proizvodnim gospodarstvom razvija dejavnosti, po katerih proizvodih (blago in storitve) povprašujejo pretežno zunaj njenega območja. Takšno gospodarstvo je usmerjeno predvsem v

kmetijstvo, trgovino na debelo, manufakturno proizvodnjo, raziskave, proizvodnjo energije ipd. Po Demazièru in Wilsonu (1996) lahko lokalne skupnosti oziroma regije z močno koncentracijo proizvodne dejavnosti najhitreje zaidejo v gospodarsko krizo. Lokalne skupnosti oziroma regije, v katerih prevladuje ustvarjalno gospodarstvo, pa temeljijo pretežno na (ustvarjalnih) dejavnostih, ki so manj občutljive za različna gospodarska nihanja. Na znanju in inovativnosti temelječe dejavnosti (dejavnosti, ki jih omogoča informacijsko-komunikacijska tehnologija) pomenijo dolgoročno priložnost za lokalne skupnosti oziroma regije. Po Hamdouchu in Moulaertu (2006) so znanje, inovativnost, učenje in kompetence ključni dejavniki, ki določajo gospodarsko rast in konkurenčnost na vseh teritorialnih ravneh. Ustvarjalno gospodarstvo obravnava torej ustvarjalnost kot načrtno in množično proizvedeno blago, z visoko tržno ceno in množično uporabo.

Rezultati raziskave so pokazali preusmeritev velikega števila občin iz pretežno proizvodnega v pretežno rezidenčno gospodarstvo (v analiziranem obdobju 2000–2013) in hkrati naraščanje deleža zaposlenih v ustvarjalnem gospodarstvu (sliki 19 in 20). To je najverjetneje posledica svetovne gospodarske krize, ki je koncem prejšnjega desetletja zajela tudi Slovenijo, in hkrati odziv nanjo. Delež proizvodnega gospodarstva je padel predvsem v občinah z večjimi regionalni središči; to je še posebej izrazito po letu 2008, ko je tudi Slovenijo zajela gospodarska kriza. Proizvodno gospodarstvo se je še ohranilo v občinah Odranci (86), Markovci (168), Šalovci (33) Dobrovnik (156) in Hodoš (161), povsod drugod je njegov delež upadel; glej sliko 19.

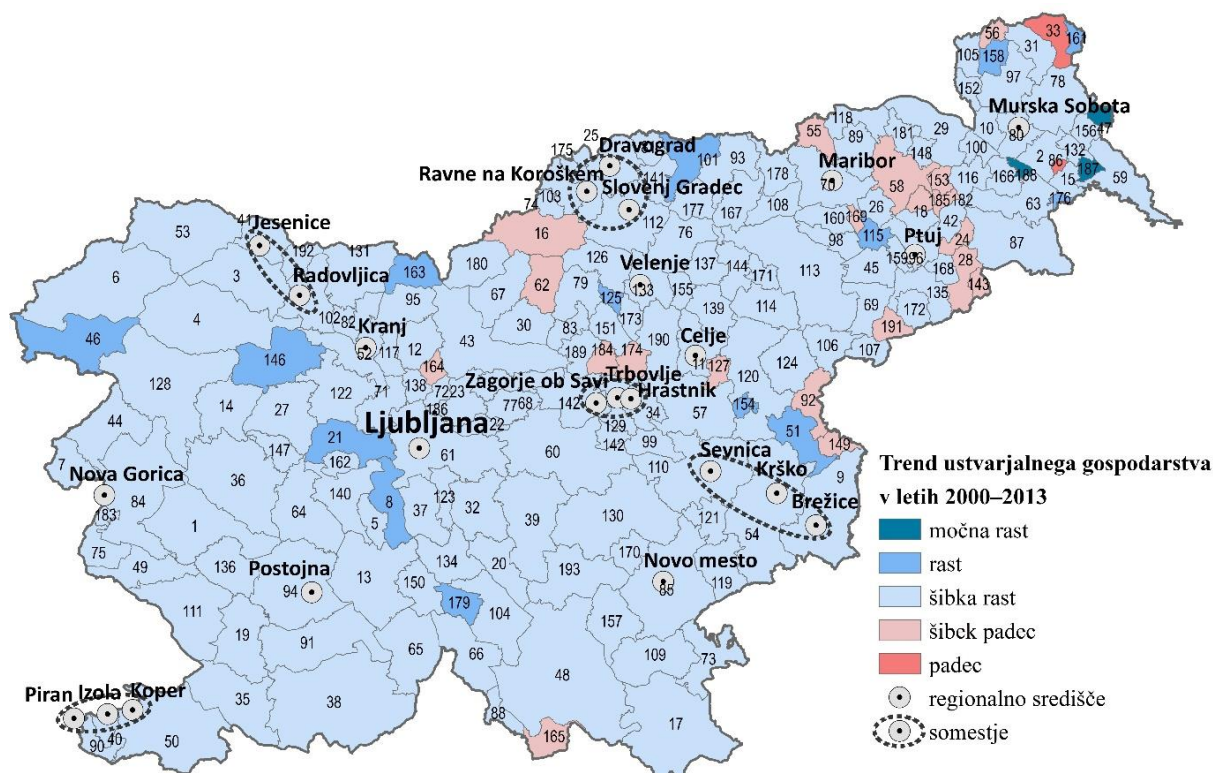
Na drugi strani postaja vse močnejše ustvarjalno gospodarstvo, povezano predvsem z razvojem informacijskih in komunikacijskih tehnologij (SURS, 2010). Vedno več je občin, kjer že prevladuje ustvarjalno gospodarstvo; to so na primer Dobrova - Polhov Gradec (21), Puconci (97), Veržej (188), Razkrižje (176), še posebej pa izstopata občini Sveti Tomaž (205) in Kobilje (47). V večini občin večjih regionalnih središč Slovenije smo zabeležili porast ustvarjalnega gospodarstva, negativnega trenda v tem gospodarstvu skoraj ni opaziti; glej sliko 20.

Slika 19: Trend proizvodnega gospodarstva (P) v obdobju 2000–2013 (občine iz leta 2000; Vir: Zavodnik Lamovšek, Vidmar in Drobne, 2016, str. 450).

Rezidenčno gospodarstvo se je ohranilo ali celo povečalo v občinah z regionalnimi središči Ljubljana, Maribor, Koper – Izola – Piran, Kranj, Murska Sobota, Zagorje ob Savi – Trbovlje – Hrastnik, Krško – Brežice – Sevnica. V občinah in regionalnih središčih, ki nimajo podlage za tovrstno gospodarstvo, pa delež rezidenčnega gospodarstva pada; to so predvsem občine Celje, Velenje in Postojna. Ta pojav lahko pojasnimo z dejstvom, da se v rezidenčno gospodarstvo prišteva najbolj obsežen nabor dejavnosti. Sem spada gradbeništvo, ki je imelo v začetku gospodarske krize velike težave, saj so gradbena podjetja propadala drugo za drugim, kot tudi finančne storitve, ki pa se po podatkih SKD (SURSTAT, 2010) vedno bolj razvijajo.

Pri razlagi rezultatov analize gospodarskega profila lokalnih skupnosti po metodi R-P-U pa moramo biti posebej previdni. Relativna obravnava števila zaposlenih v skupinah R, P in U sicer delno rešuje problem različno velikih lokalnih skupnosti (naselij ali občin), vendar lahko še tako majhna sprememba v številu zaposlenih bistveno spremeni profil majhne lokalne skupnosti. Problem majhnih lokalnih skupnosti lahko, na primer, delno rešimo s smiselno združitvijo lokalnih skupnosti v majhne funkcionalne regije ali pa z obravnavo profila gospodarstva na višjih teritorialnih ravneh: na ravni upravnih enot ali srednje velikih ali večjih funkcionalnih regij.

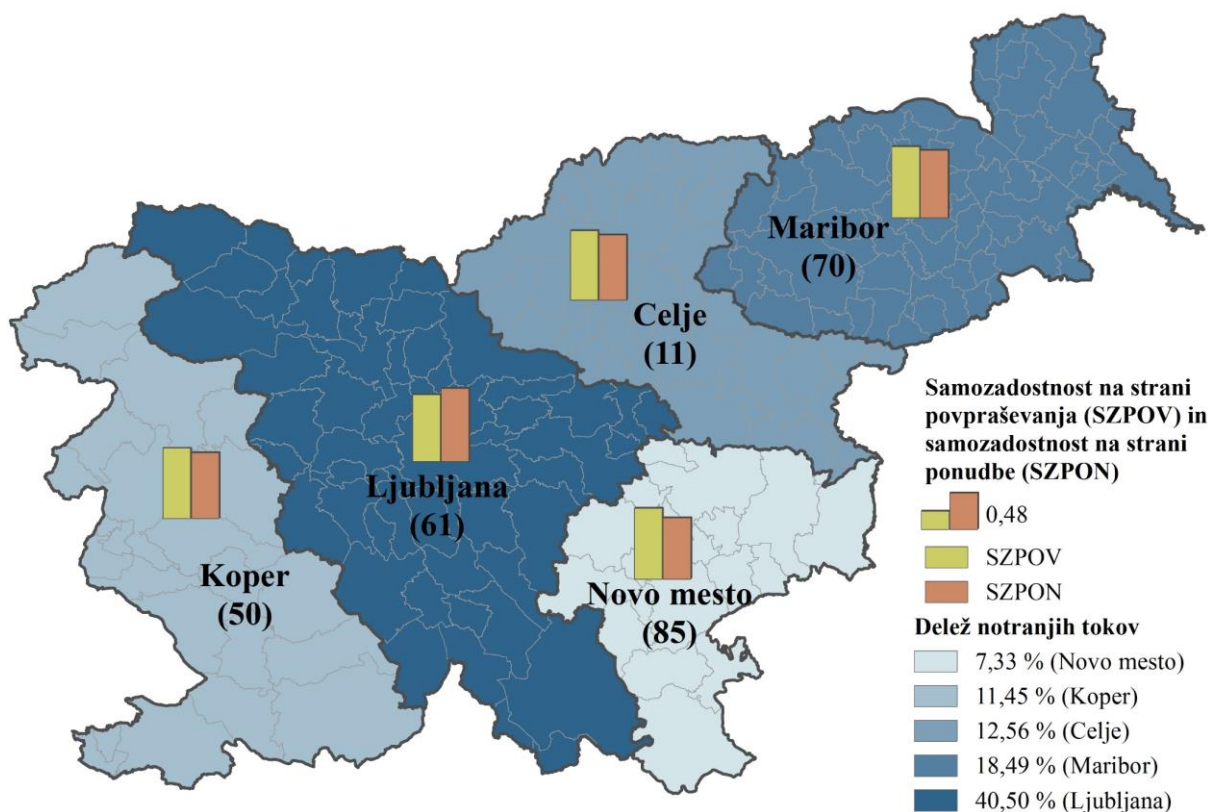

Slika 20: Trend ustvarjalnega gospodarstva (U) v obdobju 2000–2013 (občine iz leta 2000; Vir: Zavodnik Lamovšek, Vidmar in Drobne, 2016, str. 450).

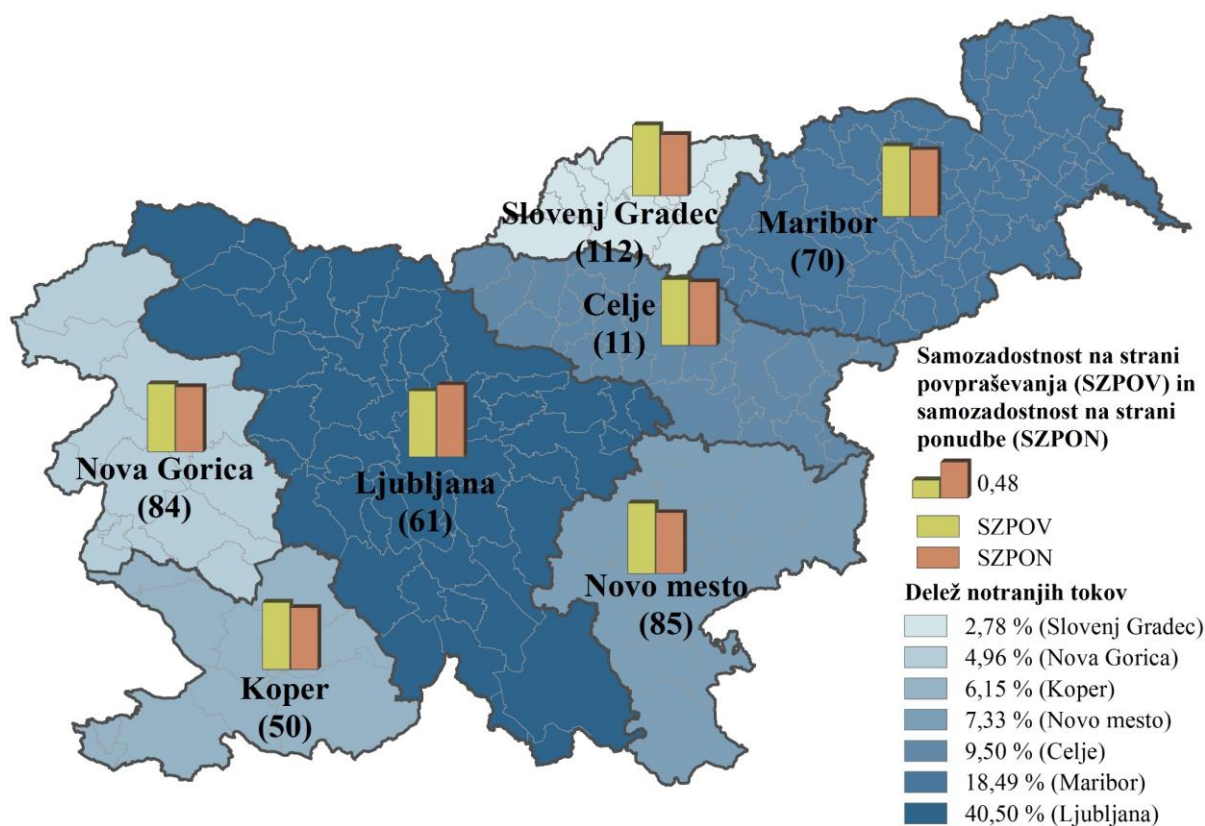
Zaposlitvena in stanovanjska samozadostnost

Drobne (2016) je predlagal in preveril postopek vrednotenja območij in števila hierarhičnih FR. Postopek temelji na: (a) uporabi hierarhične metode Intramax, s katero modeliramo sisteme FR delovne mobilnosti po časovnih intervalih, (b) primerjavi sistemov FR s predlaganim indeksom, (c) vrednotenju FR z izbranimi kazalniki ter (d) ocenjevanju vpliva izbranih družbenogospodarskih dejavnikov na delovno mobilnost v FR in med njimi v prostorskem interakcijskem modelu. Postopek vrednotenja sistemov hierarhičnih FR je izvedel na študiji primera za Slovenijo za obdobje 2000–2011.

Slika 21: Delež notranjega toka delovne mobilnosti, samozadostnost na strani povpraševanja in samozadostnost na strani ponudbe v petih funkcionalnih regijah Slovenije, metoda Intramax, leto 2011 (Vir: Drobne, 2016, str. 122).

Slika 22: Delež notranjega toka delovne mobilnosti, samozadostnost na strani povpraševanja in samozadostnost na strani ponudbe v sedmih funkcionalnih regijah Slovenije, metoda Intramax, leto 2011 (Vir: Drobne, 2016, str. 122).

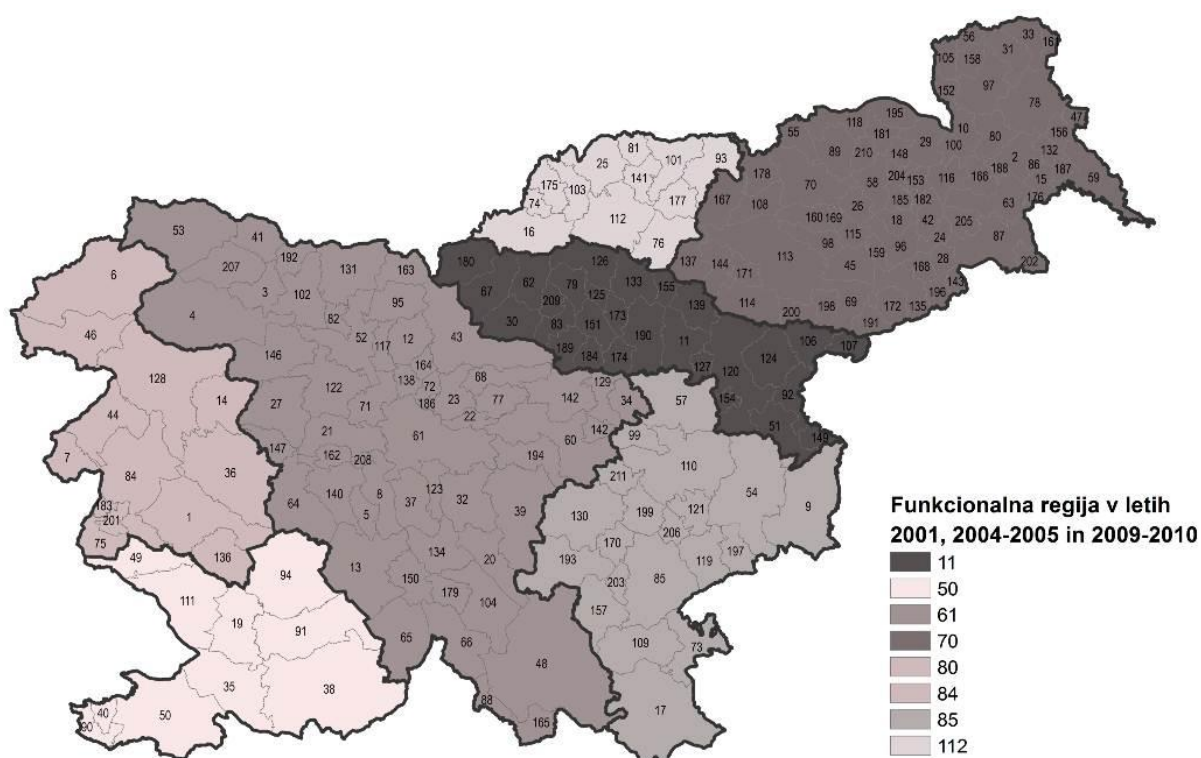

Samozadostnost na strani povpraševanja oziroma stanovanjska samozadostnost, podaja sposobnost zagotavljanja prebivališč zaposlenim v regiji. Samozadostnost na strani ponudbe oziroma zaposlitvena samozadostnost, pa podaja obseg možnosti zaposlitve lokalnega prebivalstva (več v Drobne, 2016).

Študija (Drobne, 2016) je izpostavila dva značilna in uravnotežena sistema FR na makro ravni, katerih območje in učinkovitost glede na delež notranjih tokov ter homogenost zaposlitvene in stanovanjske samozadostnosti se v analiziranem obdobju nista bistveno spremenila. To sta sistem petih FR (slika 21) s središči v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kopru in Novem mestu in sistem sedmih FR (slika 22) s središči v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kopru, Novem mestu, Novi Gorici in Slovenj Gradcu. Zaslediti je tudi mogoče izjemno močno ujemanje meja petih FR regij modeliranih po metodi Intramax in meja šestih pokrajin (Vlaj, 2010).

Bruto plače na prebivalca

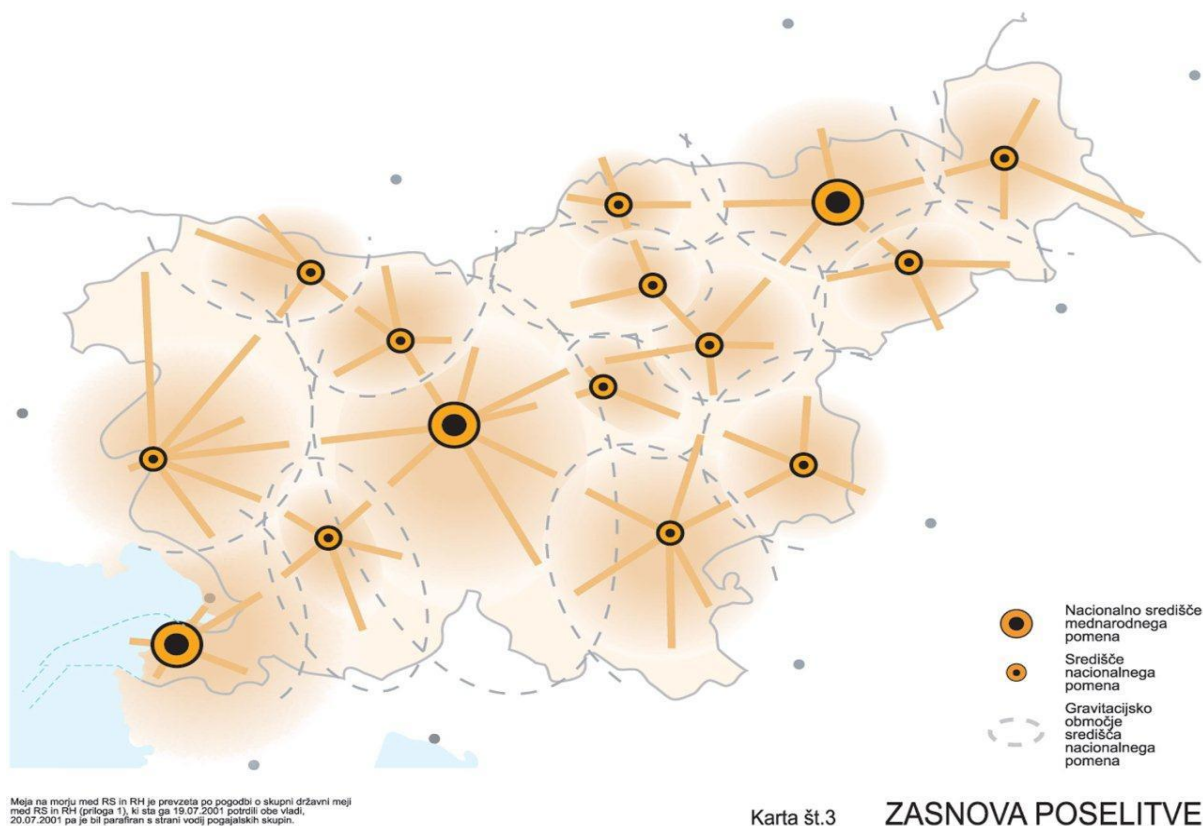
Drobne in Bogataj (2012) sta razvila metodo vrednotenja števila in sestave funkcionalnih regij v državi. Avtorja sta vrednotila funkcionalne regije na ravneh NUTS 2 in NUTS 3 v Sloveniji v obdobju 2000–2010. Njun pristop temelji na principu večje homogenosti izbranih družbenih in gospodarskih kazalnikov po regijah. Avtorja predlagata izbiro tistega sistema FR, pri katerem bo, ob upoštevanju evropskih priporočil glede števila prebivalcev v regiji, povprečna variabilnost bruto plače na prebivalca med FR minimalna. S predlaganim pristopom iščemo število in sestavo podobno razvitih regij. Izkazalo se je, da je najbolj uravnotežen in stabilen sistem sedmih FR, ki se z leti ne spreminja; glej sliko 23. Vsi drugi sistemi so bistveno bolj labilni in podvrženi različnim gospodarskim (npr. gospodarska kriza) in političnim (npr. delitev občin) vplivom. Več o tem v Drobne (2016).

Slika 23: Sedem funkcionalnih regij v Sloveniji v letih 2001, 2004–2005 in 2009–2010
 (Vir: Drobne in Bogataj, 2012).

4.2 Funkcionalna urbana območja v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije

Strategija prostorskega razvoja Slovenije (SPRS, 2004) je opredelila petnajst središč nacionalnega pomena, ki s svojimi gravitacijskimi območji predstavljajo zaključena regionalna območja ali funkcionalna urbana območja s povprečno 150.000 prebivalci (slika 24). V vsakem od tako opredeljenih FUU naj bi se uravnoteženo in povezano razvijalo omrežje urbanih središč. V omrežju urbanih središč naj bi bile razmeščene dejavnosti zdravstva, izobraževanja in socialnega varstva, prometne, trgovske, gostinske, finančne, zavarovalniške in druge poslovne dejavnosti, kulturne in informativne dejavnosti, možnosti za rekreacijo in šport ter oskrba z energijo in vodo ter proizvodne površine. Družbene, storitvene dejavnosti in druge funkcije javnega značaja bi se tako razmeščale glede na pogostost njihove rabe in racionalnost njihovega delovanja ter glede na število in strukturo prebivalcev in drugih družbenih in gospodarskih značilnosti ter naravnih in okoljskih pogojev.

Slika 24: 15 gravitacijskih območij središč nacionalnega pomena Slovenije (Vir: SPRS, 2004).

4.3 Drugi dejavniki regionalnega prostorskega razvoja

Ne glede na to, da se v tem gradivu osredotočamo predvsem na funkcionalna urbana območja, je vendarle treba opozoriti tudi na druge dejavnike, ki vplivajo na regionalni (prostorski) razvoj in lahko vplivajo tudi na oblikovanje in delovanje FUU. Med te dejavnike štejemo predvsem podnebne spremembe in njihove posledice, razporeditev in rabo naravnih virov, splošno varnost in varstvo pred naravnimi nesrečami, demografske spremembe in tehnološki razvoj. Za predstavitev vpliva teh dejavnikov smo se oprli na dve študiji, ki sta bili izvedeni na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani. V okviru prve (Pogačnik et al., 2010) je bila izvedena delavnica, na kateri so sodelovali strokovnjaki iz različnih institucij (MOP, UMAR, ARSO, SURS, UIRS, FOCUS idr.). Cilj

delavnice je bil ugotoviti, kakšen vpliv bodo imeli naštetih dejavniki na regionalni razvoj Slovenije, pri čemer so se preverjali vnaprej oblikovani tematski scenariji razvoja. V nadaljevanju so predstavljene ugotovitve, ki so ji udeleženci delavnice izpostavili v razpravi. Razprava na delavnici je potekala po predstavitvi vsakega posameznega tematskega scenarija in glede na izpostavljena vprašanja.

Podnebne spremembe in njihove posledice.

Kot izziv je bilo postavljeno vprašanje, ali lahko govorimo v okviru regionalizacije tudi o podnebnih regijah? Ali lahko posamezne regije izvajajo ukrepe za blaženje podnebnih sprememb tudi samostojno? Kaj je s čezmejnimi vplivi (npr. vpliv Padske nižine)?

Na podnebne spremembe se da odgovoriti lokalno, ne da pa se nanje neposredno vplivati, saj gre za globalne procese. V zvezi s podnebnimi spremembami je bilo podano tudi opozorilo, da v kratkem času ne moremo pričakovati kakšnih večjih sprememb v zvezi z upočasnitvijo emisij v zrak, zato je z vidika časovnega horizonta scenarijev, ki sega jo le do leta 2035, vprašljivo, ali se ta vidik sploh upošteva. Po drugi strani pa je treba nekatere vremenske dejavnike upoštevati tudi glede na letni čas (poletje, zima ...). Izraženo je bilo tudi mnenje, da je treba upoštevati tudi globalne scenarije podnebnih sprememb.

Razporeditev in raba naravnih virov

Ali potrebuje Slovenija večjo stopnjo samooskrbe s hrano in energijo? Ali potrebujemo večje zadrževalnike vode?

Glede porabe energije je prevladalo mnenje, da se ta ne bo zmanjšala. Spremenila se bo kvečjemu struktura energentov (vedno večji delež obnovljivih virov energije). Podobne ugotovitve so zajete tudi v novem nacionalnem energetskega programu. Kljub temu bi morali v upoštevati tudi možnost upada ali vsaj zmanjšano porabo energije od sedanje.

Poleg energije je strateško pomembno vprašanje za Slovenijo tudi oskrba s hrano. Pri tem se je treba zavedati, da Slovenija ni v stanju pridelati dovolj hrane za svoje prebivalce, saj je za kmetijstvo zanimiv le majhen del ozemlja, na katerem pa se lahko odvijajo tudi druge dejavnosti. Izpostaviti je treba tudi ekološko in okoljevarstveno funkcijo kmetijstva.

Nadalje se je postavilo tudi vprašanje, v kolikšni meri je možno glede na trenutno stanje upoštevati sprejete državne dokumente, ki naslavljajo zastavljena vprašanja v zvezi z učinkovito rabo energije in prehransko samooskrbo.

Varnost

S tem so povezana predvsem vprašanja doseljavanja tujcev (kar je zajeto tudi v sklopu o scenariju o demografskih spremembah). Ob tem se postavljajo še vprašanja varnosti v mestih, varnost ob naravnih nesrečah, povečevanje kriminala zaradi brezposelnosti ipd.

Demografske spremembe

Ali je res ključno vprašanje števila prebivalcev? V kolikšni meri je Slovenija lahko samozadostna tudi brez priseljevanja tujcev? Kakšen vpliv bo to imelo na gospodarstvo (koliko ljudi bo še delovno aktivnih)? Ali mora Slovenija sprejeti migracijsko politiko EU?

Udeleženci so ugotovili, da demografsko politiko kljub vsemu ni preveč dobro vezati na ekonomski razvoj. Delovna mesta se spreminjajo, zato bo ponekod ustrezno kvalificirano delovno silo treba tudi

uvažati. Poleg tega so v demografski sliki ključne demografske razlike zaradi izseljevanja iz določenih regij, kjer se slabša starostna struktura. Zato se bo razvila potreba po novih delovnih mestih v socialnih službah.

Tehnološki razvoj

Koliko bo Slovenija sama vlagala v raziskovanje in razvoj (R&R), kolikšen bo razvoj patentov? R&R je treba gledati predvsem v povezavi z okoljem. Vlaganja v R&R tudi zelo močno vplivajo na lokalno okolje (npr. Krka zelo vpliva na dolensko regijo, njeno izobraževanje in zaposlovanje).

Druga študija (Pogačnik, Zavodnik Lamovšek, Drobne, 2009), ki podaja zanimiv vpogled v raznolike dejavnike regionalnega razvoja, je bila namenjena oblikovanju predloga pokrajin / regij v Sloveniji. Za namen razprave na fokusnih skupinah je zanimiva predvsem z vidika številnih kriterijev, ki naj bi jim zadostile regije za uravnoteženo delovanje. V nadaljevanju predstavljamo tiste kriterije, ki poleg policentričnega razvoja urbanega omrežja, opremljenosti urbanih središč in čezmejnega sodelovanja, opozarjajo tudi na druge pomembne dejavnike regionalnega prostorskega razvoja:

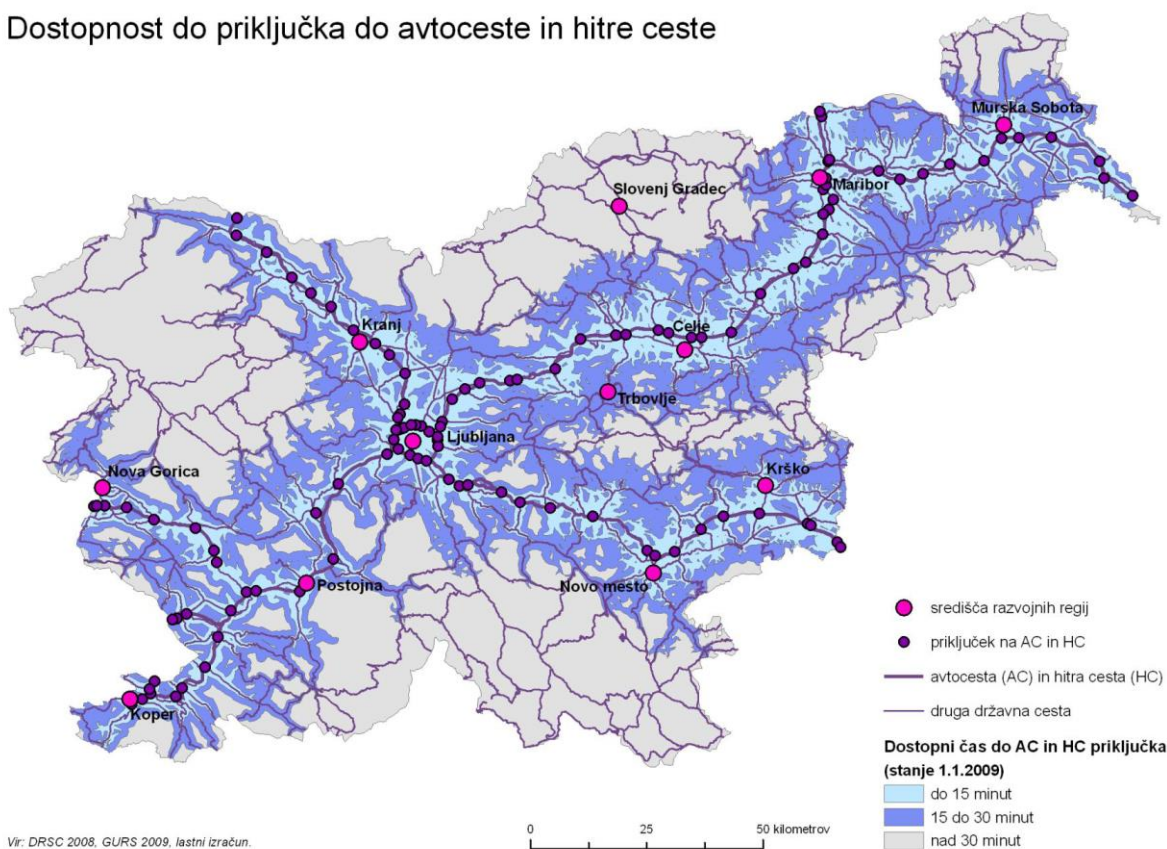
- Regija naj ima uravnoteženo razmerje med površinami urbanizacije ter urbanega razvoja in površinami varstva narave in naravnih virov, tako da sta možna nemoten gospodarski razvoj in hkrati ohranitev pomembnih habitatov in kulturnih krajin. Kriterij je sorazmerje med površinami mest, obmestij in koridorjev razvoja ter med območji Nature 2000, varstva virov pitne vode in drugih varstev.
- Regija naj celovito vključi tudi turistično regionalizacijo oz. naj kot celota nudi konkurenčne turistične proizvode. Zlasti gre za povezanost naravnih pogojev za turizem, kulturne dediščine, ponudbe velikih mest, ustreznih človeških virov ipd.
- Regija naj ima možnosti razvoja in uspešnega trženja kmetijstva ter razvoja agroživilskih verig od pridelave značilnih artiklov do končnega trženja. Regija naj zato združuje pedološko, klimatsko, hidrološko, reliefno in drugače homogene prostore. Nudi naj ustrezno partnerstvo mest in podeželja. Ima naj možnost razvijanja specifičnih regionalnih živilskih blagovnih znamk.
- Regija naj bo formirana tako, da v veliki meri sama sanira onesnaženo okolje (onesnaženost vode, zraka, tal), da izvaja ukrepe zmanjšanja onesnaženja in sanacije degradiranih območij. Regije, v katerih so območja močnega onesnaženja kompenzirana z območji ohranjenega okolja in ki imajo zadostne finančne in druge resurse, imajo prednost.
- Regija naj ima enega ali več priključkov na avtoceste oz. naj bodo ti v izohroni vsaj 30 minut. Regija naj bo povezana z osrednjo Slovenijo z avtocestami oz. vsaj s hitro cesto (slika 25).
- Regija naj ima pogoje, da pridobi postajo na hitri železniški progi oz. da je postaja v 30-minutni izohroni. Na ta način se vključi v mednarodne in medmestne (Intercity) železniške povezave.
- Regija naj ima dostop do mednarodnega letališča (v Sloveniji) vsaj v izohroni 45 minut. Letališče naj bo v pokrajini ali dobro dostopno, če je v sosednji pokrajini. Ker sta potniško in tovorno pristanišče (morsko ali rečno) izrazito vezana na naravne pogoje, dobi takšna regija v oceni dodatno eno (do dve) točko(i).
- Regija naj ima logistični terminal mednarodnega ali vsaj nacionalnega pomena, kar zagotavljajo ugodna prometna lega, povezava avtoceste, železnice, letališča in – specifično – luke. Lega na panevropskih koridorjih in njihovih sečiščih je pri tem prednost.
- Regija naj bo formirana tako, da omogoči čim bolj raznovrstno in zanesljivo oskrbo z energijo, naj v čim večji meri tudi sama proizvaja energijo (HE, NE, sončna, geotermalna, biomasa, premog), naj ima zadostne zaloge, naj bo oskrbovana iz več smeri ter naj bo na smereh mednarodnih tranzitnih povezav.
- Regija naj ima možnost uspešnega upravljanja z vodami, tj. izkoriščanje in varstvo voda, oskrba s pitno vodo, varstvo pred poplavami, hidroenergetska izraba, namakanje, akumuliranje, turistična

izraba, varstvo mokrišč itd. Regija, ki obsega celovito porečje, ima prednost pred regijami, ki si delijo hidro-sisteme, ki so vezane na vodne vire drugih regij, itd.

- Regija naj bo formirana tako, da v veliki meri s svojimi človeškimi, finančnimi viri, potrebami po prostoru, investicijskimi in drugimi pobudami zmanjšujejo razvojno zaostajanje svojih območij, kot so gorata, periferna, kmetijska območja s slabimi naravnimi pogoji, območja izseljevanja, stari industrijski ter rudarski kraji. Večje, vitalne pokrajine, ki lahko pospešujejo razvoj svojih izrazito problemskih območij, imajo prednost.
- Regija naj ima možnosti obvladovanja naravnih ujm zaradi svoje velikosti, človeških virov, finančnih sredstev, infrastrukturnih omrežij in ker so bolj ujemam izpostavljena območja uravnovešena z bolj varnimi območji in ker gre za različne vrste ogroženosti, ki se ne pojavljajo z isto intenziteto in istočasno. Izpolnitev kriterija je vezana tudi na obvladovanje celovitih območij naravnih ujm, kot so porečja, izpostavljena hribovja, obalni pas itd.

Dostopnost do priključka do avtoceste in hitre ceste

Slika 25: Prikaz dostopnosti do avtocestnih priključkov in priključkov na hitre ceste s časoma 15 in 30 minut (Vir: Pogačnik, Zavodnik Lamovšek, Drobne, 2009).

4.4 Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo

Funkcionalna urbana območja so v Sloveniji oblikovana okrog večjih mestnih središč, ki tvorijo okoli sebe povezan trg delovne sile, gravitacijo k izobraževalnim, zdravstvenim, nakupovalnim, upravnim, kulturnim in vsem drugim urbanim funkcijam. Po drugi strani pa meje urbanih funkcionalnih regij sovpadajo tudi z območji izrazitega partnerstva mest in podeželja, z radiji prostočasnih aktivnosti, tj. rekreacije, izletništva, obmestnega vikendaštva itd. Kljub temu, da imajo FUU lahko tudi drugačno vlogo v povezovanju regij tako z vidika obvladovanja klimatskih sprememb, naravnih nesreč, ki so vse bolj nepredvidljive in različne po pojavu in jakosti (najpogostejši so potresi, neurja in požari), kot tudi

z vidika reševanja vprašanj oskrbe s pitno vodo (predvsem na vododeficitarnih območjih, ki so posledično tudi požarno ogrožena), ravnanja z odpadki, oskrbe z energenti, upravljanja z vodami ipd., vse proučene študije niso ugotovile kašne druge funkcionalne regionalizacije Slovenije, ki bi temeljile na drugačnih funkcionalno povezanih območjih. Ta bi sicer lahko bila namenjena skupnim ukrepom varstva pred naravnimi ujmami, turističnim regijam v gorah, toplicam ali ob morju, regijam proizvodnje energije, vodo oskrbe idr. Naštete regionalizacije bi bile vezane zlasti na specifična naravna okolja (gore, reke, lokacije termalnih vrelcev, lokacije energentov itd.), vendar ne prevagajo na tehtnici določanja funkcionalnih območij. Še več, urbana središča so pogosto tudi središča upravljanja z okoljevarstvenimi in naravovarstvenimi funkcijami in so hkrati tudi središča turističnih, agrarnih in drugih funkcionalnih teritorijev.

Funkcionalna urbana območja moramo zato načrtovati odgovorno do naravnega zaledja z ustvarjanjem partnerstva mest in podeželja, s sonaravnimi ukrepi varstva pred naravnimi nesrečami, s trajnostnim izkoriščanjem naravnih virov. Obsežen del zaledja urbanih zgostitev naj bodo (za Slovenijo specifično) območja Nature 2000, torej ekološko in krajinsko pomembnih teritorijev. Mesta s svojimi funkcijami naj omogočajo razvoj podeželja, tamkajšnjega turizma, kmetijstva, gozdarstva, proizvodnje energije, varstva okolja itd. Z drugimi besedami, na FUU lahko navezujemo tudi manj razvito periferijo, kot so primeri zgornjega Posočja, Šavrinov, Brkinov, Kočevskega, Obkolpja, Bele Krajine, Kozjanskega, Goriškega, Kobanskega idr.

Glede na izvedene analize delovne mobilnosti ugotavljamo, da ne moremo strogo zamejiti funkcionalnih urbanih regij, saj se te prepletajo in komaj zaznavno prehajajo ena v drugo: ljubljansko FUU prehaja v gorenjsko (in je jasnejša ločnica šele med Tržičem in Radovljico), svoj vpliv širi proti dolensko-novomeškemu FUU (z jasnejšo mejo šele pri Trebnjem), savinjsko-celjskemu FUU (s šibko razmejitevijo na Trojanah), in sega daleč v Zasavje približno do Hrastnika. Na ljubljansko FUU funkcijsko gravitirajo tudi severna Notranjska, Ribniško in Kočevsko. Mariborsko FUU prehaja v celjsko (savinjsko) z nejasno mejo pri Slovenskih Konjicah, njegov vpliv pa se širi tudi v celotno Pomurje in Podravje do slovenske Koroške. Celjsko FUU funkcijsko oskrbuje Savinjsko dolino do Laškega in Solčave, Šaleško kotlino, Kozjansko, Obsotelsko. Na Novo Gorico gravitirajo celotno Posočje in Vipavska dolina do Podnanosa ter zahodno Cerkljansko. Le nekaj "žepov" je, kjer funkcijske povezave niso zelo izrazite, se prepletajo in so v vplivu več močnejših urbanih polov. To velja za spodnje Posavje, Cerkljansko, Idrijsko, postojnsko in ilirsko-bistriško območje, za Tržaško-komenski kras, del Loške doline, Obkolpje, zahodne Haloze. Slovenska Koroška deloma gravitira proti Mariboru, deloma proti Velenju oz. Celju.

Vse dosedanje ugotovitve tako kažejo, da je za zagotavljanje prostorskega razvoja bistveno bolj smiselno organizirati funkcionalna urbana območja, ki pa, enako kot na drugih področjih, vendarle odpirajo dodatna vprašanja o njihovi vlogi in pomenu.

Ključna vprašanja za razpravo

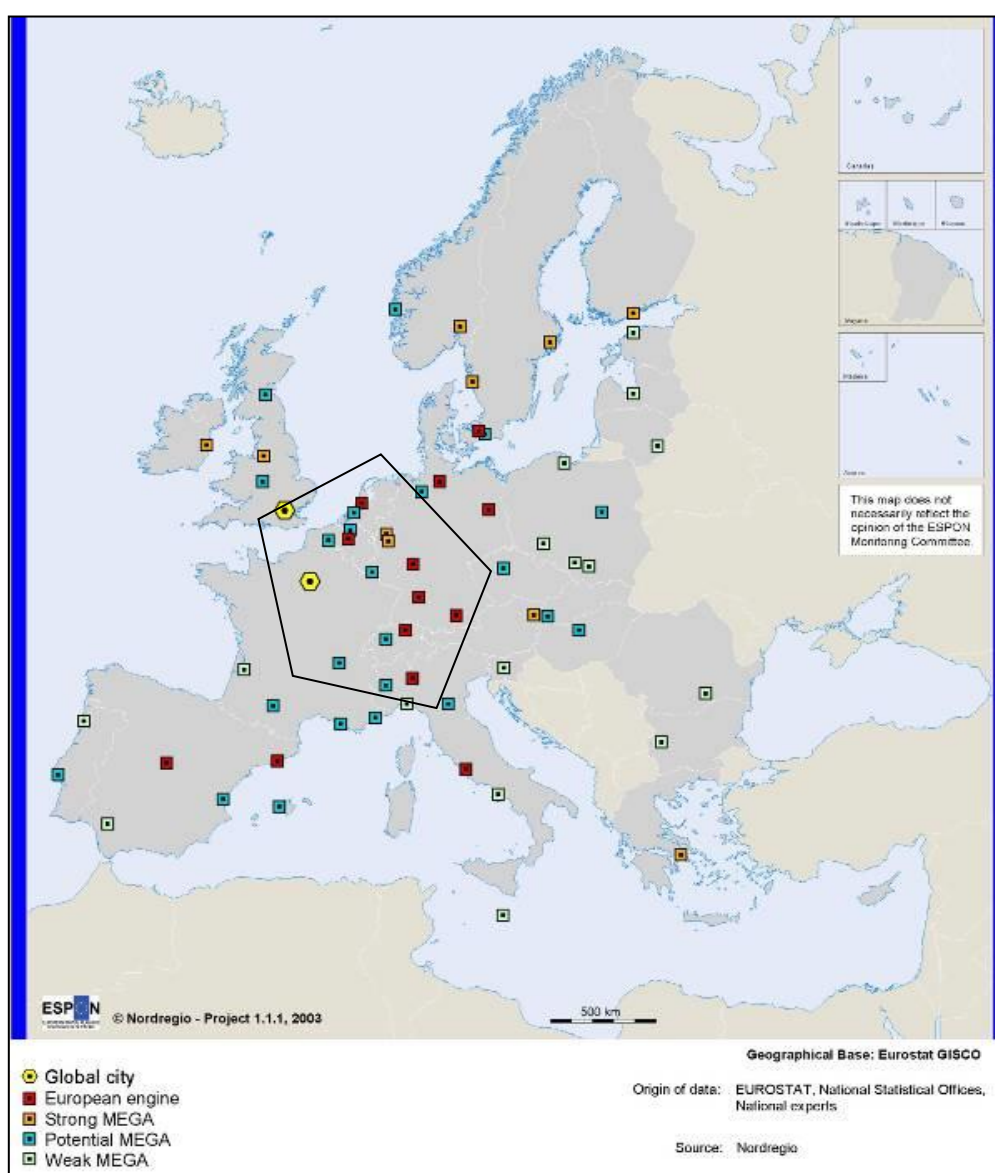
Na katere skupne izzive notranjega regionalne razvoja bodo morale odgovoriti FUA (v mislih imamo tako vsebinska oz. tematska kot institucionalna oz. organizacijska vprašanja)?

Ali so lahko FUU eden izmed ključnih gradnikov oz. gonilnih sil nadaljnjega regionalnega prostorskega razvoja Slovenije?

5 ČEZMEJNA FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA

5.1 Funkcionalna urbana območja na ravni Evropske unije

V evropskem merilu so mesta in urbane regije prepoznani kot gonilo gospodarskega in regionalnega razvoja ter ne glede na svojo velikost ključno vplivajo na regionalno konkurenčnost. Celo zelo majhna središča igrajo pomembno globalno vlogo v nekaterih zelo specializiranih območjih. Na evropski (makro) ravni prikazuje ESPON 1.1.1. (2005) policentričnost kot uporaben alternativni model za enakomernejšo krepitev regionalnega razvoja po evropskem območju. Policentrično urejena Evropa je prikazana kot privlačna alternativa sedanjemu evropskemu urbanemu sistemu, ki je zaznamovan z dominantno vlogo Pentagona, gospodarsko najpomembnejšega območja Evrope, ki ga zamejujemo z oglišči v Londonu, Parizu, Milanu, Münchnu in Hamburgu (slika 26). To evropsko jedro, na 14 % površine EU in vključujoč 32 % prebivalstva EU, ustvari kar 43 % celotnega BDP-a EU.

Slika 26: Območje »Pentagon« sestavlja pet največjih metropolitanskih območij rasti (MEGA) v osrčju EU (Vir: ESPON 1.1.1 2004).

Za osnovno enoto policentričnega urbanega sistema so opredeljena funkcionalna urbana območja (FUO; ESPON 1.1.1, 2005). Glede na položaj, lego in medsebojno povezanost naselij je bilo v Evropi opredeljenih 1595 FUO. FUO so po pomembnosti razvrščene na osnovi petih glavnih kriterijev (število prebivalcev, regionalna konkurenčnost, število študentov, dostopnost, število centrov odločanja in upravna središča). Določenih je 76 najpomembnejših urbanih območij v Evropi (MEGA), te pa so zopet glede na pomembnost v evropskem urbanem omrežju razporejene v pet kategorij. Kot največji in globalno najbolj konkurenčni središči sta v Evropi opredeljena le London in Pariz. 18 od 76 evropskih MEGA je lociranih znotraj Pentagona, med njimi tudi Madrid, Barcelona, Rim, Dunaj, Berlin, Kopenhagen in Stockholm, ki so glede na svoj pomen opredeljeni kot »evropski motorji«. V novih članicah EU ni niti enega središča v zgornjih treh kategorijah, kot potencialna MEGA so opredeljeni le Praga, Varšava, Bratislava in Budimpešta. Kot smo predstavili že v prejšnjem poglavju, je bilo za Slovenijo opredeljenih šest funkcionalnih urbanih območij, izmed katerih je Ljubljana, kot glavno mesto države, opredeljena kot šibko metropolitansko območje rasti (MEGA). Ostale FUA v Sloveniji so še: Koper, ki je FUA transnacionalnega in nacionalnega pomena, ter Maribor, Celje, Novo mesto in Nova Gorica, kot FUA regionalnega ali lokalnega pomena (slika 9).

Za slovenska mesta je pomembno, da ležijo na evropskih razvojnih oseh in relativno blizu njenih večjih središč (MEGA): München, Dunaj, Bratislava, Budimpešta ter Milano in Bologna. Hrvaška v študiji ni zajeta, vendar definiciji MEGA ustreza Zagreb, ki tako predstavlja slovenskemu ozemlju najbližji sosednji MEGA. Precejšnja oddaljenost MEGA od Slovenije je posledica odsotnosti velikih urbanih središč v Alpah, MEGA se pojavljajo na severnem in južnem obrobju Alp. V Furlaniji Julijski krajini in Venetu pa je velika gostota FUO, kot posledica policentrične urbane strukture, vendar tam ni velikih metropol.

Gostota FUO v okolici Sloveniji je tudi sicer precejšnja. Na avstrijskem Koroškem in Štajerskem se nahaja po tri FUO. V Benečiji Julijski krajini najdemo 4 FUO, v Venetu pa kar 12. 4 FUO se nahajajo tudi v Železni županiji. Od teh 22 FUO jih je 6 opredeljenih kot FUO transnacionalnega in nacionalnega pomena (Celovec, Gradec, Trst, Videm, Benetke in Padova). Na Hrvaškem projekt PlaNet CenSE prepozna poleg Zagreba še tri FUO transnacionalnega in nacionalnega pomena. To so Reka, Split in Osijek.

5.2 Čezmejno sodelovanje in funkcionalna urbana območja

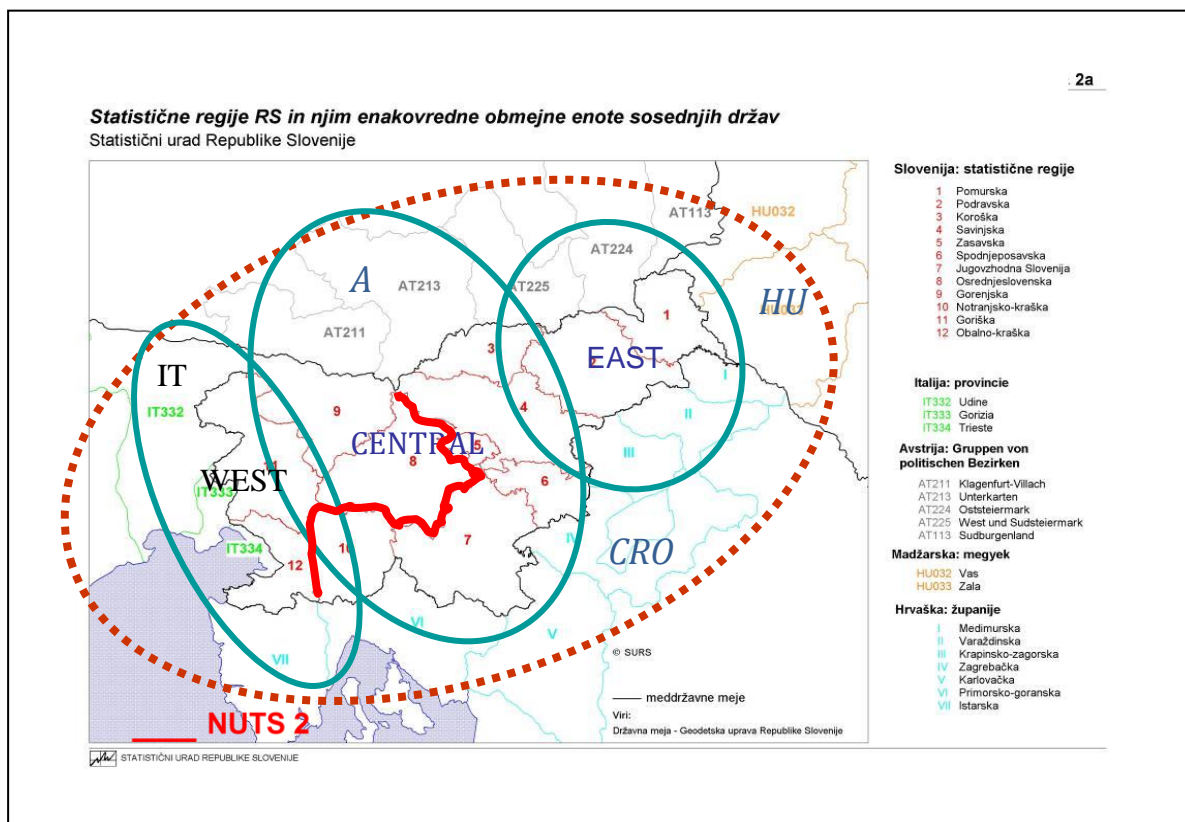
Čezmejna (razvojna) funkcionalna območja so zgoščena območja prostorsko, gospodarsko, prometno, družbeno in kulturno integriranih funkcionalnih urbanih regij (s somestji) na razvojnih oseh, povezana s soodvisnimi podeželskimi območji v zaledju in z območji sosednjih držav. Čezmejna FUO prav tako kot na nacionalni ravni predstavljajo omrežje medsebojno povezanih urbanih središč na različnih prostorskih ravneh, ki so nosilci gospodarskega in socialnega razvoja. Kot taka zagotavljajo pogoje za pospešen in uravnotežen razvoj konkurenčnosti v okviru meddržavnega, medregionalnega in medmestnega sodelovanja ob hkratnem varovanju in krepitvi regionalne identitete (slika 27). Predstavljajo osrednjo kategorijo čezmejnega medregionalnega sodelovanja med Slovenijo in sosednjimi državami (Pogačnik, Gabrijelčič, Zavodnik, 2001).

Za slovenska mesta je prav tako pomembno, da ležijo na evropskih razvojnih oseh in relativno blizu njenih večjih središč: Milana, Benetk, Münchna, Dunaja, Budimpešte. Pospešena konkurenčnost slovenskih mest je odvisna tudi od vpetosti v omrežja (srednje)evropskih mest. Čezmejne povezave med vsemi sosednjimi državami so bile vzpostavljene že leta 1960. Dobro sodelovanje se je odražalo tudi v prostem prehodu ljudi in blaga med sosednjimi državami. V sedanjih okoliščinah evropskih integracij

in čezmejnega sodelovanja imajo močan vpliv na razvoj slovenskih mest predvsem bližnja sosednja mesta: Trst, Gorica, Gradec, Celovec, Beljak, Zagreb, Reka, Karlovac, hrvaška mesta v Istri, ki narekujejo potrebo po smotrnejši ali po novi funkcionalni opredelitvi omrežja mest in urbanih regij v Sloveniji. Delovna mobilnost se izvaja preko državnih meja. Prisotne so tudi študentske dnevne in druge interakcije, saj slovenski študentje odhajajo na študij v Trst, Celovec, Gradec, Zagreb in Reko. V Slovenijo prihajajo predvsem študentje iz sosednje Hrvaške. Število prehodov čez meje zaradi nakupovanja se stalno spreminja, saj so nakupovalne navade prebivalstva z vseh strani meja odvisne od trenutne gospodarske (cenovne) politike v posamezni državi. Prebivalci hodijo v sosednje države tudi iz turistično rekreacijskih namenov (gorska območja v Italiji, Avstriji in Sloveniji, obalna območja v Italiji, Sloveniji in na Hrvaškem). Nekatere spremembe so se zgodile tudi z uveljavitvijo Schengenske meje januarja 2008, ko je slovenska meja postala zunanja meja EU.

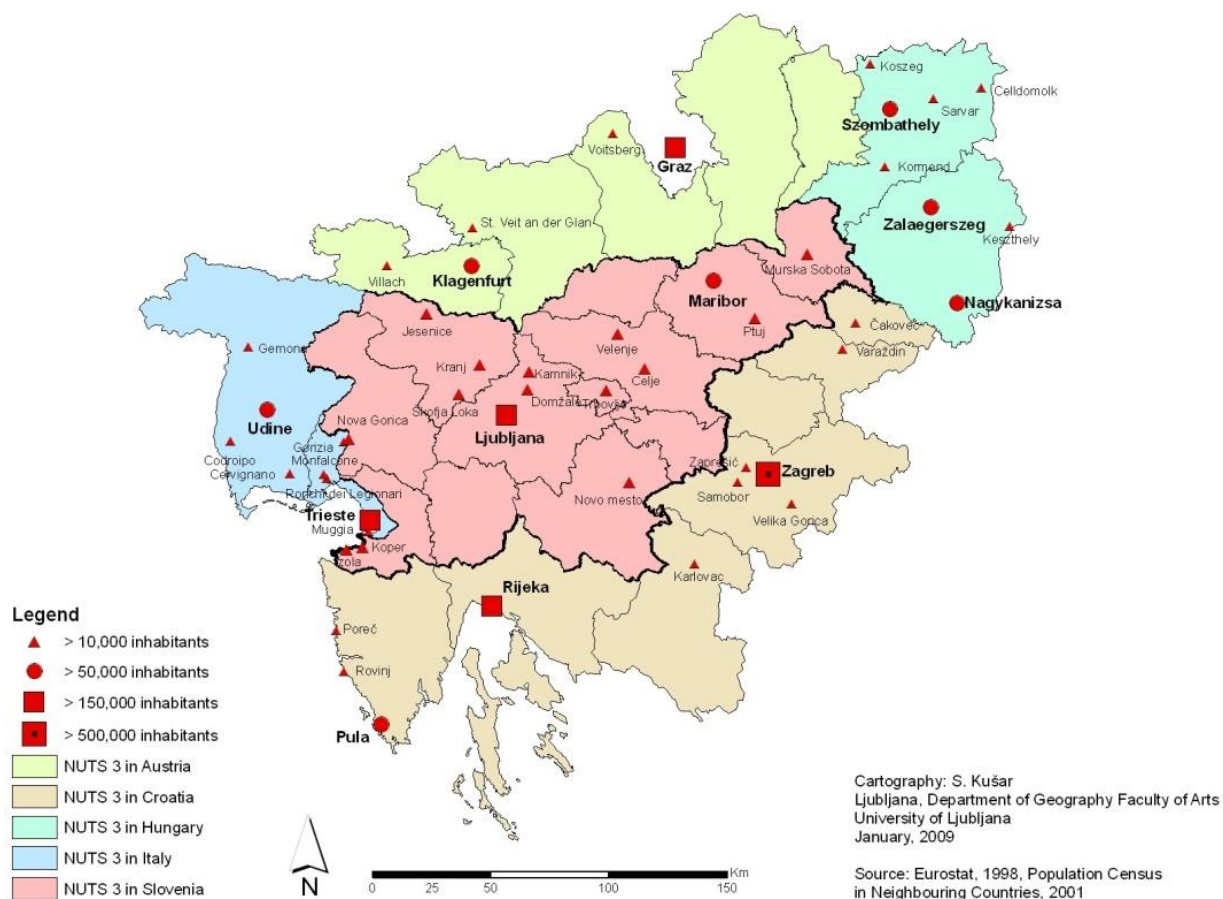
Politično in institucionalno čezmejno sodelovanje med sosednjimi državami je pogosto najbolj intenzivno glede vprašanj manjšin (Avstrija, Italija, Slovenija, Madžarska) in pravic tujih državljanov (Slovenija/Hrvaška). Nerešeno je še vprašanje morske meje med Slovenijo in Hrvaško. Med ostalimi vprašanji pa je zelo pomembno tudi vprašanje neenakomernega lokalnega razvoja na različnih straneh meja.

Slika 27: Območja potencialnega čezmejnega in regionalnega sodelovanja (RePUS 2007).

Čeprav se Slovenija sicer dejavno vključuje v različne pobude za organizacijo čezmejnih in transnacionalnih regij, zaradi svoje lege na obrobju alpskega, sredozemskega in podonavskega prostora ostaja na njihovem obrobju. Kljub temu predstavlja sodelovanje v evropskih makroregijah velik potencial, ki ga je treba v prihodnje še bolje izkoristiti. Središčno vlogo pa bi lahko Slovenija odigrala v evropski regiji Alpe–Jadran–Panonija, za katero so Pogačnik in sodelavci (Pogačnik et al., 2009c) analizirali konkurenčna urbana središča in funkcionalna območja v skupnem čezmejnem prostoru.

Raziskava je pokazala, da so mesta Ljubljana, Maribor in obalno somestje potencialno konkurenčna tudi na nadnacionalni ravni, zlasti v primerjavi z mesti v svoji bližnji okolici (Gradec, Trst, Zagreb) v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonija, glavno mesto Ljubljana pa še v primerjavi s srednjeevropskimi prestolnicami (Praga, Budimpešta, Varšava, Bratislava), in (novimi) glavnimi mesti držav na območju nekdanje Jugoslavije (Zagreb, Beograd, Sarajevo, Skopje, Podgorica) in v baltskih državah (Talin, Riga, Vilna).

Slika 28: Urbana središča v NUTS 3 regijah v čezmejnem območju Alpe-Jadran-Panonija (Vir: Pichler-Milanović, Kušar, 2009).

Slika 28 prikazuje urbana središča v NUTS 3 regijah v čezmejnem območju Alpe-Jadran-Panonija po številu prebivalcev v administrativnih mejah mesta (ali mestne občine). Ljubljana z 270.000, Trst z 216.000 in Gradec z 240.000 prebivalci so mesta srednje velikosti v evropskih razmerah. Maribor s 100.000 in Obalno somestje s 75.000 prebivalci predstavljajo manjša (evropska) mesta. Izjema je Zagreb (770.000), ki v svoji urbani regiji že preseže 1 milijon prebivalcev. Mesta so med seboj oddaljena od 100 do 200 km, pri tem ima Ljubljana središčni položaj v čezmejni regiji glede na izbrana mesta. Ljubljana in Zagreb sta novi glavni mesti samostojnih držav Slovenije in Hrvaške ter pomembni kulturni, zaposlitveni, in politični središči. Gradec in Trst - do pred kratkim mesti na obrobju zahodne Evrope, postajata pomembni regionalni središči in izhodiščni točki v čezmejnem povezovanju z mesti v Sloveniji, na Hrvaškem, Madžarskem. Predvsem pa postaja pomembno povezovanje med Mariborom in Gradcem ter položaj Obalnega somestja med Trstom in Reko. Omenjena mesta so predvsem pomembna regionalna središča (Trst, Gradec, Maribor, Obalno somestje). Ljubljana in Zagreb sta po osamosvojitvi Slovenije in Hrvaške, leta 1991, pridobila še funkcijo glavnega mesta, kar je tudi konkurenčna prednost pred Gradcem ali Trstom.

Evropski integracijski procesi hkrati vzpodbujajo sodelovanje in konkurenčnost mest ter s tem krepijo njihovo potencialno nadnacionalno razpoznavnost skozi trženje primerjalnih in konkurenčnih prednosti. Tista mesta, ki se takšnim razmeram niso sposobna prilagajati, (vsaj) dolgoročno ogrožajo svoj razvoj. V tem kontekstu je zanimivo vprašanje, katera mesta so najbolj pomembni tekmeci izbranih največjih srednjeevropskih mest v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonija, in kateri so hkrati najbolj pomembni razlogi konkurenčnosti teh mest. Mnenja so, da je glavni tekmec Gradca, Trsta, Ljubljane, Zagreba in Maribora – *Dunaj*. Osnovne konkurenčne prednosti Dunaja v širšem srednjeevropskem območju so velikost mesta in zgodovinska podoba prestolnice nekdanje Habsburške (Avstro-Ogrske) monarhije, sedež raznolikih mednarodnih organizacij in gospodarskih aktivnosti (konference, sejmi, turistična ponudba, poslovne storitve, razstave itn.) ter mednarodne prometne povezave (letališče, evropski prometni koridorji) (Pichler-Milanović, 2001, 2003, 2005, 2008).

V Gradcu so kot konkurenčna mesta ocenili še Linz, Maribor in Ljubljano. V Mariboru so mnenja, da so konkurenčna mesta predvsem Ljubljana in bližnji Gradec. V Trstu menijo, da so najbolj pomembna konkurenčna mesta Koper, Benetke, Ljubljana, Videm in Genova. Na Obalnem somestju pa je večina ocenila, da so to predvsem Trst in Reka ter Ljubljana.

V Zagrebu so kot konkurenčna mesta omenili Ljubljano in še druge srednjeevropske prestolnice: Budimpešto in Prago. V Ljubljani so kot konkurenčna mesta ocenili predvsem Zagreb, Gradec in Trst, in sicer zaradi njihove podobe, ki temelji na poslovnih funkcijah in boljših prometnih povezavah, ter srednjeevropske prestolnice - Prago, Budimpešto in Dunaj. Glavne značilnosti njihove konkurenčnosti so velikost mesta in koncentracija različnih dejavnosti ter uspešno trženje in mednarodna razpoznavnost mest, zaradi česar ta mesta postajajo zanimive lokacije za številne mednarodne naložbe in obiskovalce.

Po večletni stagnaciji postaja Zagreb tudi pomembno mednarodno stičišče, uveljavljeno na kongresnem in sejmskem področju v jugovzhodnem delu Evrope. Oddaljeni Praga in Budimpešta sta že v devetdesetih letih 20. stoletja v obdobju tranzicije postali pomembni srednjeevropski poslovni, finančni, turistični središči, sedeža tujih podjetij ter mednarodnih organizacij. Trst in Gradec pa sta pomembni evropski regionalni središči, »zgodovinska tekmeča« ne samo Ljubljane, sedaj že Maribora in Obalnega somestja. V njima obstajajo in se še pospešeno v zadnjem času razvijajo kultura, turizem, znanstvenoraziskovalne dejavnosti, ohranjena je naravna in kulturna dediščina ter kakovost življenja lokalnih prebivalcev.

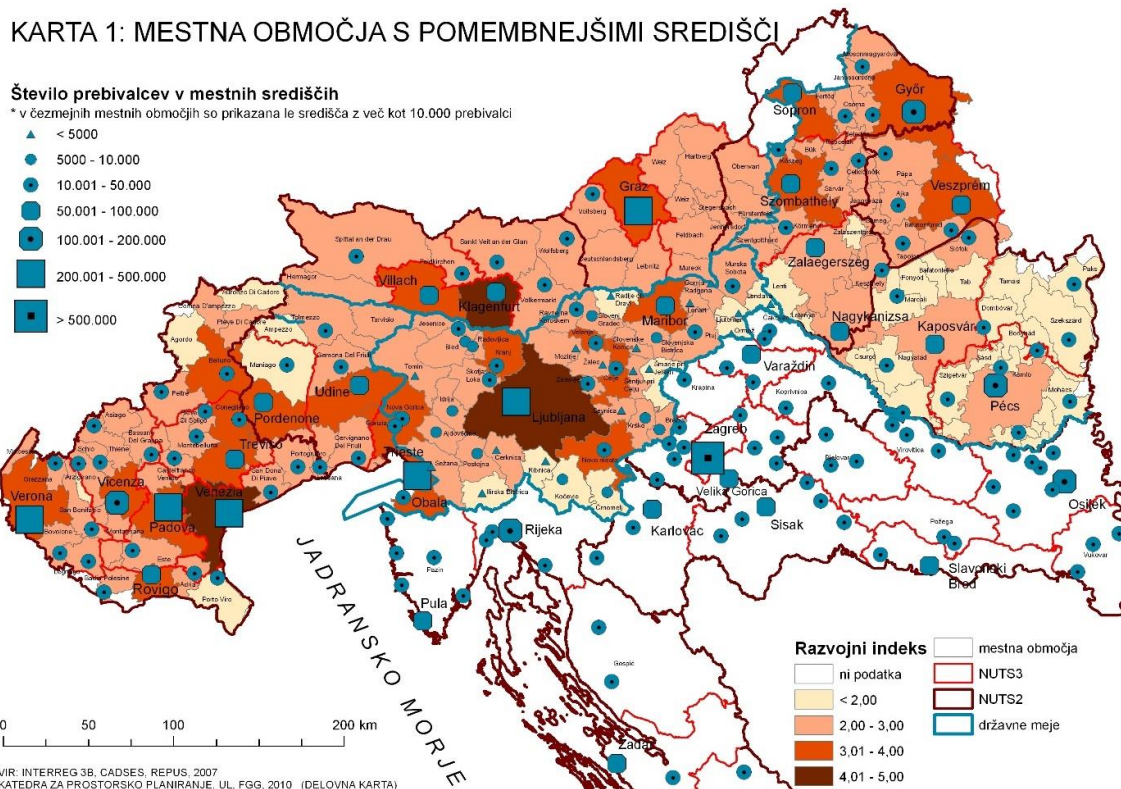
V Gradcu, Trstu, Ljubljani, Zagrebu, Mariboru in Obalnem somestju so bili enotnega mnenja, da je potrebno izboljšati predvsem dostopnost mesta, mednarodne prometne povezave (avtocesta, železnica, letališče), pospešiti mednarodne usmeritve poslovnih in finančnih storitev (kongresi, sejmi, poslovne storitve), ter kulturno, turistično, športno in rekreativno ponudbo v mestu, mednarodno usmeritev univerze in raziskovalno-razvojnih dejavnosti ter kvaliteto grajenega okolja, predvsem mestnih središča in stanovanjskih sosesk. Potrebno je pospešiti čezmejno in transnacionalno sodelovanje ter pridobiti več tujih investicij, predstavništev in sedežev mednarodnih organizacij. V tem kontekstu si bodo slovenska mesta morala v prihodnosti izbrati svojo tržno »nišo« v omrežju (srednje)evropskih mest v čezmejni regiji Alpe-Jadran in svoje primerjalne spremeniti v konkurenčne prednosti, hkrati pa izboljšati šibke točke v svojem razvoju.

Slaba mednarodna razpoznavnost teh mest je tudi delno posledica šibkega medmestnega sodelovanja zaradi zgodovinskih, političnih in institucionalnih nesoglasij med državami in lokalnimi upravami. Maribor in Obalno somestje se delno razvijata v senci Ljubljane, Gradec v senci Dunaja, čeprav je lokalni razvoj »od spodaj« močno opazen v teh mestih v preteklih nekaj letih. Trst že leta 1991 išče

svojo novo razvojno podobo, veliko se dela na razpoznavnosti mesta med Srednjo Evropo in Mediteranom. V medmestnem sodelovanju manjka *administrativno in institucionalno povezovanje* – skupne strategije, ukrepi, instrumenti, svetovanja, usklajevanje sistema urejanja in načrtovanja prostora na čezmejni ravni, ter skupni razvojni programi in projekti, ki naj bi pospešili konkurenčnost omenjenih mest v Evropi. Z izjemo Zagreba so vsa v evropskih razmerah mesta srednje velikosti. Čezmejno aktivno medmestno sodelovanje Gradca, Trsta, Ljubljane, Zagreba, Maribora in Obalnega somestja naj bi pospešilo nadnacionalno konkurenčnost in razpoznavnost mest ter pospešilo celoviti razvoj mest in regij. Združena v omrežje mest in *čezmejna funkcionalna (razvojna) območja* pa lahko postanejo nosilni akterji za celotno regijo Alpe-Jadran-Panonija v združeni Evropi. Udejanjanje navedenih predlogov je predvsem naloga vseh deležnikov lokalne, regionalne in državne uprave v Avstriji, Italiji, Sloveniji, na Hrvaškem, s pomočjo in finančno spodbudo EU institucij ter volje, želje in potrebe lokalnih prebivalcev po tovrstnih aktivnostih in povezovanjih.

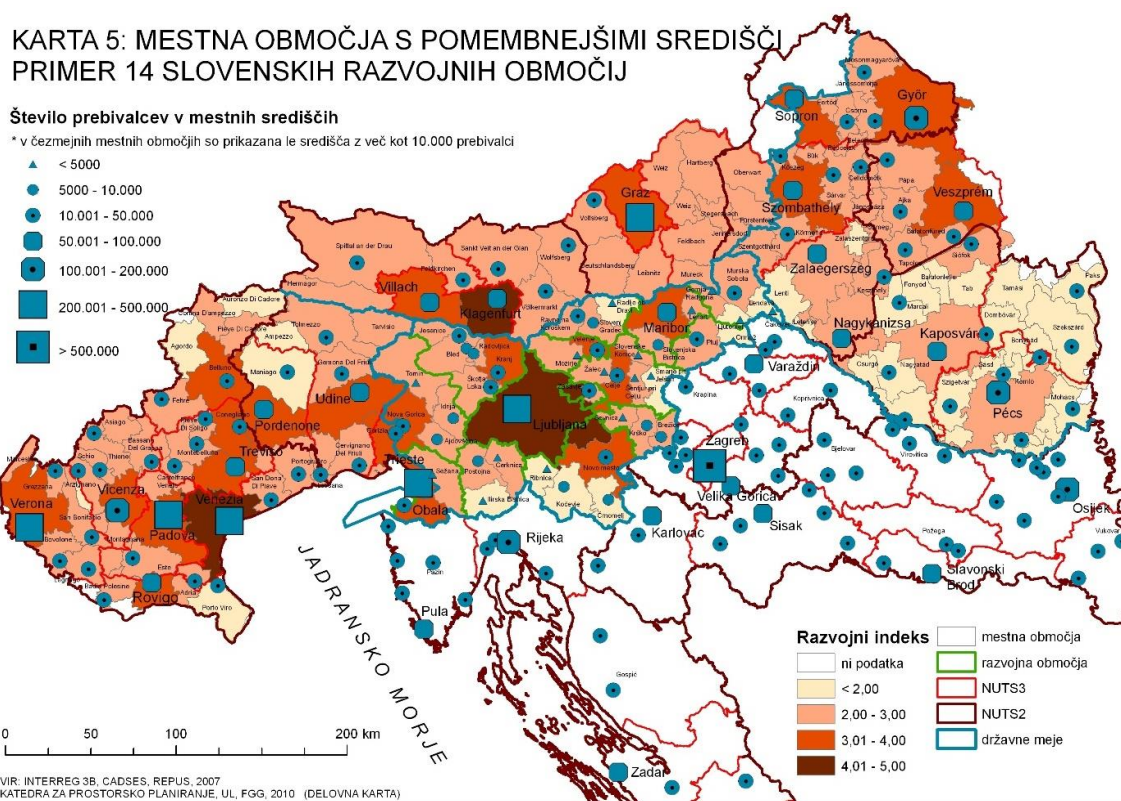
V okviru projekta Pogačnik et al., 2010) je bilo izvedeno tudi vrednotenje mestnih območij v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonija po metodologiji projekta RePus (Benini, Naldi, Region (ur.), 2007). Končni rezultat vrednotenja in razvrščanja mestnih območij je bil poimenovan „razvojni indeks“ mestnih območij v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonija. Na sliki 25 je prikazana velikost največjih mest: Zagreba (več od 500.000 prebivalcev), Gradca, Benetk, Padove, Verone, Trsta, Ljubljane (200.000 – 500.000 prebivalcev), mest srednje velikosti (100.000 – 200.000 prebivalcev): Vicenza, Maribor, Reka, Pecs, Gyor, večje število mest med 50.000 – 100.000 prebivalcev in manjša mesta med 10.000 – 50.000 prebivalcev. Na osnovi razvojnega indeksa izstopajo naslednja mestna območja: Benetke, Ljubljana, Celovec, sledijo jim Verona, Vicenza, Padova, Rovigo, Treviso, Pordenone, Belluno, Conegliano, Videm, Gorica, Trst (Italija), Obalno somestje, Kranj, Novo mesto, Celje, Velenje, Maribor (Slovenija), Gradec, Beljak (Avstrija), Szombathely, Sopron, Gyor, Veszprem (Madžarska).

Slika 29: Mestna območja s pomembnejšimi središči v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonija
 (Vir: Pogačnik et al., 2010).

V čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonijska so opazna mestna območja z manjšimi vrednostmi razvojnega indeksa, predvsem v Sloveniji in na Madžarskem, nekaj jih je tudi v Italiji. Predvsem je zanimiva razvojna os Beljak – Celovec – Kranj – Ljubljana – Novo mesto – Zagreb (vzdolž evropskega prometnega koridorja 10) ter Verona – Vicenza – Padova – Benetke – Treviso – Pordenone – Videm - Gorica/Nova Gorica, Trst/Obalno somestje – Ljubljana – Celje – Maribor – Gradec/Dunaj (vzdolž evropskega prometnega koridorja 5). Opazna so tudi mestna območja z manjšimi vrednostmi razvojnega indeksa v Sloveniji (Ajdovščina, Sežana, Postojna, na Koroškem, Podravju in Prekmurju) ter na Madžarskem ali na avstrijskem Koroškem in Štajerskem.

V študiji so bile ovrednotene tudi variante členitve Slovenije na tri, sedem in 14 funkcionalnih regij z vidika konkurenčnosti in možnosti enakopravnega sodelovanja z NUTS 2 ali NUTS 3 regijami v sosednjih državah na območju čezmejne regije Alpe-Jadran-Panonijska. Za primer podajamo le prikaz mestnih območij s pomembnejšimi urbanimi središči v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonijska glede na 14 slovenskih razvojnih območij (slika 30).

Slika 30: Mestna območja s pomembnejšimi urbanimi središči v čezmejni regiji Alpe-Jadran-Panonijska: primer 14 slovenskih razvojnih območij (Vir: Pogačnik et al., 2010).

V primeru opredelitve 14 razvojnih območij v Sloveniji in ozemeljske razporeditve mestnih območij z različnim vrednostnim indeksom ter v primerjavi s sosednjimi NUTS 3 regijami lahko ugotovljamo, da so manjša območja prešibka za enakopravno sodelovanje in vključevanje v čezmejno sodelovanje, še bolj šibka v primerjavi z administrativnimi NUTS 2 regijami v Avstriji in Italiji, v nobenem primeru pa niso konkurenčni partner v čezmejnem sodelovanju. Tako opredeljena razvojna območja so lahko samo sub-regije v okviru opredeljenih sedmih ali treh razvojnih območij (potencialne administrativne regije – pokrajine). Na to kaže tudi predstavitev velikosti NUTS 3 županij na Hrvaškem po številu prebivalstva, ter položaj pomembnih urbanih središč vzdolž in v bližini slovensko-hrvaške meje,

predvsem v metropolitanskem območju Zagreba, v Istri, Kvarneju, Karlovcu in na osi Varaždin - Čakovec.

5.3 Sklepne ugotovitve in ključna vprašanja za razpravo

Pospešena konkurenčnost slovenskih mest je odvisna tudi od vpetosti v omrežja (srednje)evropskih mest. V sedanjih okoliščinah evropskih integracij in čezmejnega sodelovanja imajo močan vpliv na razvoj slovenskih mest predvsem bližnja mesta, »tradicionalni tekmeci« v sosednjih državah: Zagreb, Reka, Trst, Gradec, Gorica, Celovec, Beljak, ki narekujejo potrebo po smotrnejši ali pa po novi funkcionalni opredelitvi omrežja mest in urbanih regij v Sloveniji. Zaradi soodvisnosti mest v mednarodni delitvi dela in s krepitvijo novih infrastrukturnih in komunikacijskih sistemov se širijo funkcionalna prepletanja med vedno večjimi prostorsko endogenimi območji, ne oziraje se na politične ali administrativne meje. Policentrični razvoj urbanega sistema v Sloveniji bo potrebno v prihodnosti graditi tudi na oblikovanju specifičnih *čezmejnih funkcionalnih območij*, ki hkrati omogočajo sistematično razreševanje razvojnih vprašanj med posameznimi mesti in funkcijsko zaokroženimi (urbanimi) regijami v Sloveniji in v sosednjih državah – Italiji, Avstriji, Hrvaški, Madžarski (Pogačnik, Gabrijelčič, Zavodnik, 2001).

Kljub obsežnim raziskovalnim naporom nismo ugotovili kakšne izrazite funkcijske regionalne tvorbe, ki bi segala na območje dveh sosednjih držav, kar je marsikje v zahodni Evropi že dejstvo. Še najbližje pojmu čezmejne regije so urbana regija Gorica - Videm - Nova Gorica, nadalje Koprščina in tržaško metropolitansko območje ter razvojna os Gradec - Maribor. Nedvomno pa bodo v prihodnje polja možnega regionalnega povezovanja območja: v gravitaciji zagrebske metropole, nadalje ilirsko-bistriška subregija, ki bo v gravitaciji Reke in Opatije, "Tromeja" Zgornjesavska dolina - Trbiž - Beljak, prostor okoli Piranskega zaliva, obe Radgoni z zaledjem, os Ormož - Čakovec/Varaždin, in druge. Spoznanje o krepitvi bodočih čezmejnih funkcionalnih regij moramo vgraditi v našo "notranjo" urbano funkcijsko regionalizacijo. Vloge Nove Gorice, Kopra in Maribora so tu več kot očitne in morajo uravnovesiti vpliv Gorice, Trsta in Gradca. Na ravni manjših mest imajo to vlogo tudi Murska Sobota, Ptuj, somestji Brežice - Krško ter Dravograd - Ravne - Slovenj Gradec. Za ohranitev slovenske identitete je pomembna tudi krepitev Gornje Radgone, Lendave, Sežane in Metlike. Ljubljana se sicer funkcijsko ne bo povezovala s kako sosednjo metropolo, pač pa mora predstavljati konkurenčno glavno mesto v mreži evropskih prestolnic s čim vidnejšo vlogo v integracijah, kot so regija Alpe-Podonavje-Jadran, jugovzhodna in centralna Evropa in druge.

Ključna vprašanja za razpravo

Na kateri ravni vključevanja Slovenije v mednarodni prostor lahko FUU igrajo večjo vlogo: na ravni evropskih makroregij ali na ravni čezmejnih funkcionalnih urbanih območij?

Ali imajo FUU dovolj veliko vlogo za diferenciacijo položaja Slovenije na različnih ravneh v Evropi (čezmejni, meddržavni, makro regionalni...)?

Na kateri ravni predstavljajo FUU za slovenski prostor večjo razvojno dodano vrednost - tako z vidika sodelovanja kot z vidika konkurence v mednarodnem prostoru?

6 UPORABA KONCEPTA FUNKCIONALNIH URBANIH OBMOČIJ ZA REŠEVANJE KLJUČNIH PROSTORSKO RAZVOJNIH PROBLEMOV KOT IZZIV ZA RAZPRAVO

Koncept funkcionalnih urbanih območij se je razmeroma neodvisno razvil v mnogih državah po svetu, saj je vsakdanje delovanje sodobnega mesta postalo v tolikšni meri soodvisno od njegovega zaledja, da se njegovega razvoja ne more več obravnavati ločeno (Pogačnik et al., 2008, 2009a–c). Funkcionalna povezava med občinami oziroma naselji, še posebej med podeželskimi in mestnimi naselji, lahko veliko pripomore k trajnostnemu razvoju Slovenije in konkurenčnosti naše države v evropskem prostoru. Rezultati dosedanjih študij so nedvoumno pokazali, da se je treba notranje krepiti in dosežati kritično maso, da bomo lahko konkurenčni tudi navzven, predvsem v odnosu do bližnjih regionalnih središč sosednjih držav (Gradec, Trst, Reka, Zagreb...) in v širšem prostoru EU nasploh.

S tega vidika imajo lahko funkcionalna urbana območja ključno vlogo za:

- krepitev vloge urbanih središč in njihovih funkcionalnih območij v širšem evropskem in čezmejnem prostoru (upravljanje funkcionalno povezanih območij, ki segajo prek meja posameznih občin ali celo pokrajin),
- krepitev konkurenčnosti slovenskega prostora,
- utemeljitev policentričnega koncepta omrežja središč,
- razporeditev storitev splošnega pomena v prostoru (opremljenost urbanih središč),
- oblikovanje usmeritev za prostorski razvoj na regionalni in lokalni ravni,
- socio-ekonomske analize ter okvir za izvajanje določenih politik v zvezi s trgov delovne sile in dostopnostjo do delovnih mest in storitev javnega pomena:
  - strukturne raziskave lokalnih trgov dela,
  - ocenjevanje regionalnih razlik,
- osnova za določanje območij, ki lahko zaprosijo za pomoč in podporo na nacionalni ali evropski ravni, ipd.

Ne nazadnje pa je pomembno tudi (OECD, 2002):

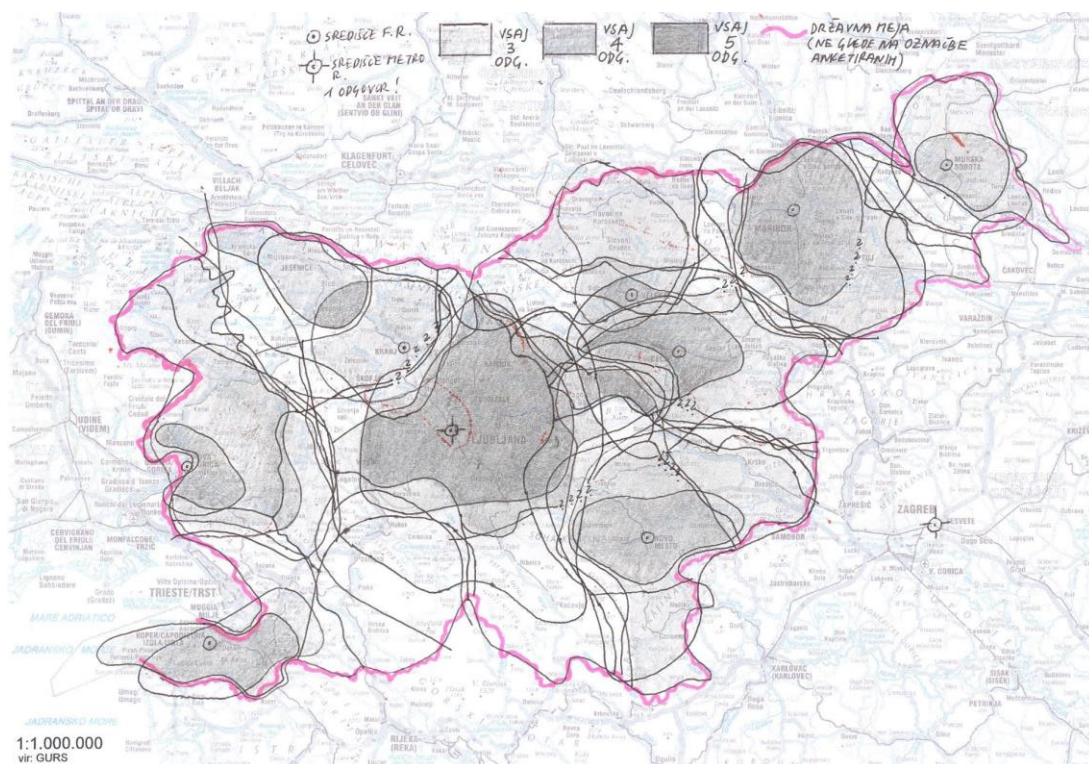
- na kakšen način bodo funkcionalne urbane regije opredeljene,
- kako jih bomo uporabili v prenovljeni Strategiji prostorskega razvoja Slovenije,
- kakšne bodo njihove pristojnosti, pravice in finančni viri.

V dosedanjih študijah so bili odgovori na ta in podobna vprašanja že pridobljeni. Še posebej so zanimivi rezultati ekspertne delavnice, ki je bila izvedena leta 2010 v okviru projekta Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij (Pogačnik et al., 2010). Na delavnici so bila postavljena tudi vprašanja:

1. Kako bi razmejili in kako vidite teritorije sedanjih funkcionalnih regij v Sloveniji?
2. Kako bi razmejili in kako vidite teritorije bodočih funkcionalnih regij v Sloveniji dolgoročno, npr. do leta 2035?
3. Kako bi razmejili in kako vidite sedanje (če sploh obstajajo) in bodoče čezmejne regije?

Eksperti so bili naprošeni za grafično predstavitev svojih odgovorov na enotnih kartah Slovenije v merilu 1: 1.000.000, nakar so bili njihovi odgovori grafično prenešeni na skupno karto. Območja z največ sovpadanji so bila nato obarvana.

Anketirani vidijo kot sedanje stanje sedem bolj izrazitih funkcionalnih regij in dve manj izraziti, torej skupno devet. Pri tem je strinjanje največje pri ljubljanski, mariborski, novomeški, novogoriški, celjski, koprski regiji, izrazito manjše pri pomurski in gorenjski regiji, komaj razpoznavno pa pri zasavski (revirji) in šaleški regiji (slika 31).

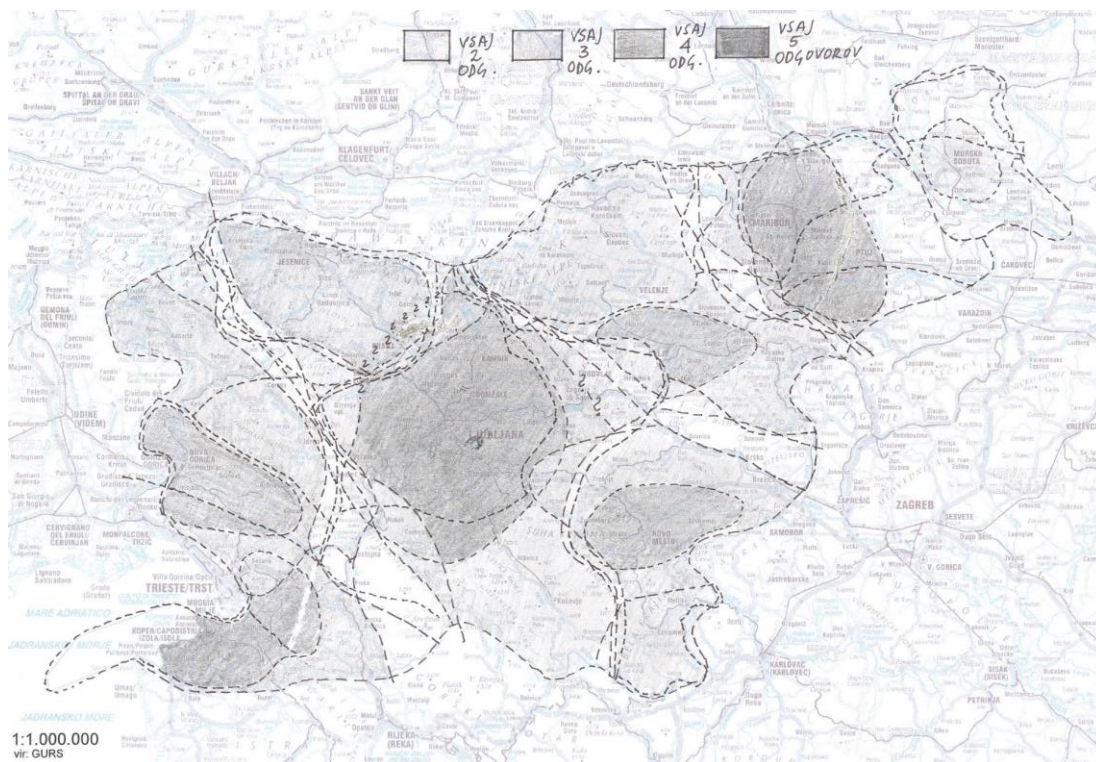
Slika 31: Karta delavnice: Sedanja funkcionalna območja (znotraj) Slovenije (Vir: Pogačnik et al., 2010).

V bodoče naj bi se ohranilo le šest regij in bi se gorenjska lahko združila z ljubljansko. Šaleška in prekmurska bi kot samostojni regiji izpadli. Precej je tudi mnenj o združitvi primorsko-goriške regije. Vidimo torej, da se konsenz anketiranih giblje okoli večjih regij, in sicer od šest do sedem regij, kar je tudi glavni rezultat celotne raziskave. Razmejitve regij potekajo po več ali manj znanih geografskih ločnicah. Dileme pa so glede meje med ljubljansko in kranjsko gravitacijo, med ljubljansko regijo in Zasavjem, glede vzhodne meje primorske regije in na splošno glede meja slovenske Koroške in Ssvinjsko-šaleške regije z ostalimi regijami (slika 32).

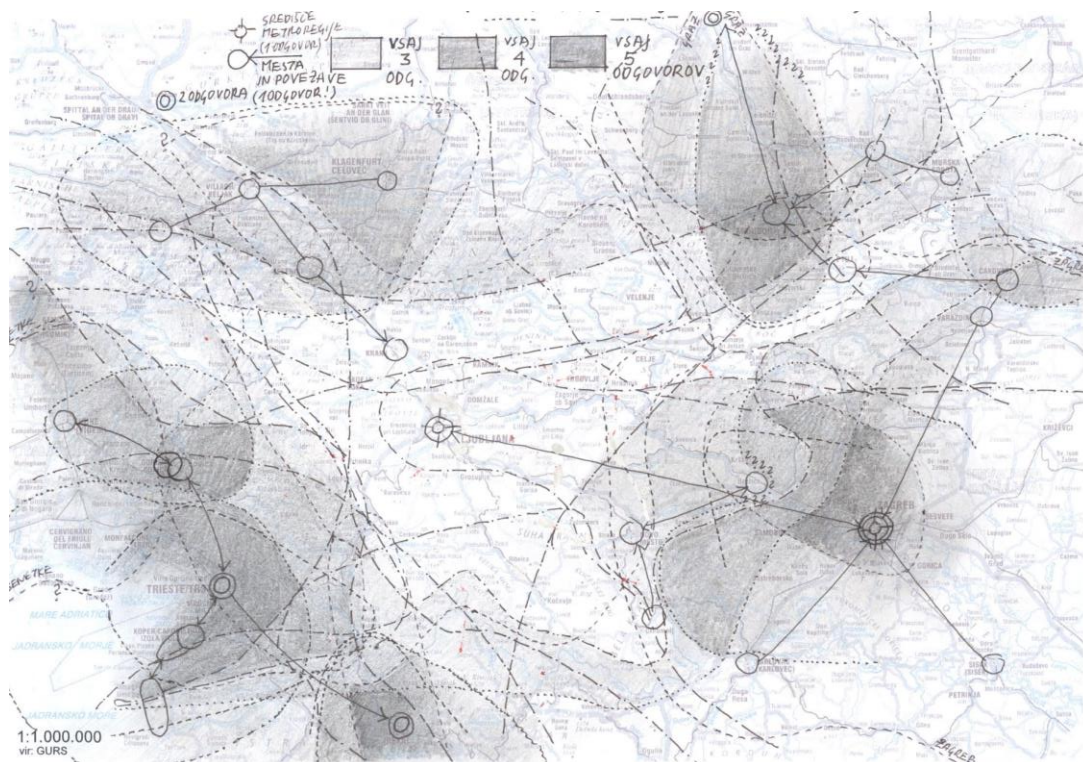
Pri vprašanjih o čezmejnih regijah so mnenja sicer zelo različna, vendar lahko izluščimo nekatere zakonitosti. Precej je mnenj o enotni zahodni čezmejni regiji zahodne Slovenije do Benetk, pa tudi o povezani "vzhodni" regiji Novo mesto - Ptuj - Zagreb - Karlovac - Varaždin/Čakovec. Ljubljanska regija v vseh primerih nastopa samostojno kot konkurenčna evropska urbana mezuregija. Večina anketiranih čezmejne regije veže na urbane pole v sosednjih državah in tako predlaga šest (pogojno sedem) čezmejnih regij, in sicer urbana območja (slika 33):

1. Maribor - Gradec,
2. Koper - Trst,
3. Nova Gorica - Gorica - Videm,
4. Kranj - Trbiž - Beljak - Celovec,
5. Brežice - Zagreb (in pogojno Novo mesto),
6. Reka - Ilirska Bistrica
7. kot zelo šibko regijo Varaždin - Čakovec - Ptuj.

Slika 32: Prikaz prekrivajočih se funkcionalnih (urbanih) območij (Vir: Pogačnik et al., 2010).

Slika 33: Karta delavnice 3: Bodoče in sedanje čezmejne regije (Vir: Pogačnik et al., 2010).

Kljub izpostavljenim rezultatom delavnice pa je razmišljanja je treba usmeriti najprej v oblikovanje funkcionalnih urbanih območij, ki bodo pripomogla predvsem k uravnoteženemu notranjemu razvoju, medtem, ko ima Slovenija po našem mnenju in mnenju drugih študij (OECD, 2011; Pogačnik s sod. 2009c) možnosti za uspešno sodelovanje in konkurenčnost v evropskem prostoru le kot celota. Kakršno

koli ozemeljsko drobljenje namreč slabi njeno moč, saj so naša urbana središča prešibka že v primerjavi s konkurenčnimi središči v zamejstvu. Takšno priporočilo je nenazadnje v letu 2011 izpostavilo tudi poročilo OECD (prav tam), ki pravi: »Okrepiti je treba obstoječe regionalne strukture (12 statističnih regij) in na srednji rok razmisliti o zmanjševanju njihovega števila. Vzpostavitev nove regionalne administrativne ravni (pokrajine) je smotrna le, če za to obstajajo jasni gospodarski in institucionalni razlogi, kar pa ni mogoče trditi za državo v velikosti Slovenije«. (podčrtala avtorja tega gradiva).

Zaključna vprašanja za razpravo

Ali je treba FUI obravnavati kot mehki ali normativni instrument za uresničevanje ciljev prostorskega razvoja Slovenije?

Ali potrebujemo za uspešnejše uresničevanje ciljev prostorskega razvoja Slovenije FUI ali FR kot strogo zamejena območja, ki so uveljavljena tudi kot ena izmed ravni upravljanja prostora?

VIRI IN LITERATURA

- Alvanides, S., Openshaw, S., Duke-Williams, O. 2000. Designing zoning systems for flow data. V: Atkinson, P. (ur.), Martin, D. (ur.): GIS and GeoComputation: Innovations in GIS 7. New York: Taylor and Francis Publishing, Inc.: str. 115–134.
- Antikainen, J. 2005. The Concept of Functional Urban Area. Revnets of the ESPON 1.1.1. Informationen zur Raumentwicklung 7: 447–452.
http://www.bbsr.bund.de/BBSR/EN/Publications/IzR/2005/DL_Heft07_Antikainen.pdf?blob=publicationFile&v=3 (Pridobljeno 18. 11. 2015.)
- Benini, R. (ur.), Naldi, P. (ur.), Region, E. R. (ur.). 2007. Regional polycentric urban systems: final report. Strategy for a regional polycentric urban system in central eastern Europe integrating zone RePUS – INTERREG III B.
- Berry, B. J. L., Garrison, W. L. 1958. The functional bases of the central place hierarchy. Economic Geography 34, 2: 145–154.
- Bole, D. 2004. Dnevna mobilnost delavcev v Sloveniji = Daily mobility of workers in Slovenia. Acta geographica Slovenica 44, 1: 25–45.
- Bole, D. 2008. Ekonomska preobrazba slovenskih mest. Geografija Slovenije 19. Ljubljana, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. <http://giam2.zrc-sazu.si/sites/default/files/9789612540906.pdf> (pridobljeno 25. 2. 2015.)
- Christaller, W. 1933. Die zentralen Orte in Süddeutschland. Jena, Gustav Fischer.
- Coombes, M. 2014. From city-region concept to boundaries for governance: The English case. Urban Studies 51, 11: 2426–2443.
- Coombes, M. G., Dixon, J. S., Goddard, J. B., Openshaw, S., Taylor, P. J. 1979. Daily urban systems in Britain: from theory to practice. Environment and Planning A 11, 5: 565–574.
- Demazière, C., Banovac, K., Hamdouch, A. 2013. The Socio-Economic Development of Small and Medium - Sized Towns (SMSTs): Factors, Dominant Profiles and Evolution Patterns. TOWN Interim Report: ANNEX 4, ESPON TOWN.
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/TOWN/InterimReport/Annex_4_-_Socio-Economic_overview.pdf (pridobljeno 15. 8. 2015.)
- Demazière, C., Wilson, P. A. (Ur.) 1996. Local Economic Development in Europe and the Americas. London: Mansell.
- DPSRS - kartografski del. 1997. Dolgoročni družbeni plan RS za obdobje od leta 1986 do leta 2000 - kartografski del. Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo. Ljubljana. GURS. Urad RS za prostorsko planiranje. (CD)
- DPSRS 1985. Dolgoročni družbeni plan SRS za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in spremembe. Uradni list SRS, št. 1/86, 41/87, 12/89, 36/90, 27/91 in Uradni list RS 72/95, 11/99. Ljubljana
- Drobne, S. 2016. Model vrednotenja števila in območij funkcionalnih regij. Doktorska disertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo (samozaložba S. Drobne), http://drugg.fgg.uni-lj.si/5557/1/BGO039_Drobne.pdf, (pridobljeno 15.8.2016.)
- Drobne, S., Bogataj, M. 2011a. Accessibility and flow of human resources between Slovenian regions. Ljubljana: Faculty of Civil and Geodetic Engineering; Šempeter pri Gorici: Mediterranean Institute for Advanced Studies (MEDIFAS).

Drobne, S., Bogataj, M. 2011b. Economic criteria in decision-making on number of functional regions: The case of Slovenia. V: Zadnik Stirn, L. (ur.), Žerovnik, J. (ur.), Povh, J. (ur.), Drobne, S. (ur.), Lisec, A. (ur.). SOR '11 proceedings – The 11th International Symposium on Operational Research in Slovenia, Dolenjske Toplice, Slovenia, September 28–30, 2011. Ljubljana, Slovenian Society Informatika: str. 131–136.

Drobne, S., Bogataj, M. 2012a. Metoda opredelitve števila funkcionalnih regij: aplikacija na ravneh NUTS 2 in NUTS 3 v Sloveniji = A method to define the number of functional regions: an application to NUTS 2 and NUTS 3 levels in Slovenia. Geodetski vestnik 56, 1: 105–150, http://www.geodetski-vestnik.com/56/1/gv56-1_105-127.pdf, (Pridobljeno 25.2.2014.)

Drobne, S., Bogataj, M. 2012b. Evaluating functional regions. V: Babić, Z. et al. (ur.). 14th International conference on operational research (KOI 2012) in Trogir, Croatia, September 26–28, 2012. Croatian operational research review 3: 14–26.

Drobne, S., Bogataj, M. 2014. Regions for servicing old people: Case study of Slovenia. Business systems research journal 5, 3: 19–36, <http://hrcak.srce.hr/file/187475> (Pridobljeno 25.3.2015.)

Drobne, S., Bogataj, M. 2015. Optimal allocation of public service centres in the central places of functional regions. IFAC-PapersOnLine Vol. 48, No. 3, pp. 2362–2367, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405896315006801> (Pridobljeno, 6.1.2016.)

Drobne, S., Konjar, M. 2011. Modeliranje funkcionalnih regij Slovenije s tokovi delavcev vozačev. V: Zavodnik Lamovšek, A. (ur.). Funkcionalne regije – izziv prihodnjega razvoja Slovenije. Ljubljana, Kamnik: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Inštitut za politike prostora, OIKOS – svetovanje za razvoj: str. 37–52.

Drobne, S., Konjar, M., Lisec, A. 2011. Pregled funkcionalnih regij po izbranih državah. Geodetski vestnik 55, 3: 495–517, http://www.geodetski-vestnik.com/55/3/gv55-3_495-517.pdf (Pridobljeno 1.4.2012.)

Drobne, S., Konjar, M., Lisec, A., Pichler Milanović, N., Zavodnik Lamovšek, A. 2010. Functional Regions Defined by Urban centres of (Inter)National Importance: case of Slovenia. V: Schrenk, M. (ur.), Popovich, V. V. (ur.), Zeile, P. (ur.). Real Corp 2010: proceedings of 15th International Conference on Urban Planning, Regional Development and Information Society, May 18–20, 2010. Wien, Real Corp: 295–305, http://conference.corp.at/archive/CORP2010_153.pdf (Pridobljeno 18. 11. 2015.)

Drozg, V. 2008. Scenarij urbanega razvoja Slovenije. V: Sitar, M. (ur.) 2008. Urbane prihodnosti, Urban futures, Maribor, Fakulteta za gradbeništvo: str. 41-54.

EC 1999. European Spatial Development Perspective towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union. Agreed at the Informal Council of Ministers responsible for Spatial Planning in Potsdam, May 1999 European Commission.

EPRP. 1999. Evropske prostorske razvojne perspektive, V smeri uravnoteženega in trajnostnega razvoja ozemlja Evropske unije. Svet ministrov Evropske unije. slovenska različica. Ljubljana.

ESPON 1.1.1. 2005. Potentials for polycentric development in Europe, Luxembourg, ESPON Coordination Unit. https://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ESPON2006Projects/ThematicProjects/Polycentricity/fr-1.1.1_revised-full.pdf (Pridobljeno 14.3.2016.)

ESPON 1.1.2 2004. Urban-rural relations in Europe. Final report. Luxembourg, ESPON Coordination Unit. https://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ESPON2006Projects/ThematicProjects/UrbanRural/fr-1.1.2_revised-full_31-03-05.pdf (Pridobljeno 14.3.2016.)

ESPON 1.4.3 2007. Study on urban function. Final Report. IGEAT – Institut de Gestion de l'Environnement et d'Aménagement du Territoire, Université Libre de Bruxelles (Lead Partner). Brussels, Belgium, http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ESPON2006Projects/StudiesScientificSupportProjects/UrbanFunctions/fr-1.4.3_April2007-final.pdf (Pridobljeno 25. 2. 2016.)

Golobič, M., Marot, N., Cof, A., Bantan, M., Hudoklin, J., Hočevar, I. 2014. SPRS 2030 - Analiza izvajanja v Strategiji prostorskega razvoja predvidenih programov in ukrepov, Sklepno poročilo, MzIP, UL BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo in Acer d.o.o., Ljubljana, Novo mesto
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/BF_ACER_Drugo_porocilo_SPRS.pdf (Pridobljeno 8.6.2016.)

Hamdouch, A., Moulaert, F. 2006. Knowledge infrastructure, innovation dynamics and knowledge creation/diffusion/accumulation processes: A comparative institutional perspective. *Innovation*, 19(1): 25–50. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/13511610600607676> (Pridobljeno 1.4.2016.)

Jenko, D., Drobne, S. 2014. Modeliranje prostorskih vzorcev delovne mobilnosti in selitev z vektorskimi polji. V: Ciglič, R., Perko, D., Zorn, M. (ur.). *Digitalni prostor*, (GIS v Sloveniji, ISSN 1855-4954, 12). Ljubljana: Založba ZRC, 2014, str. 163-171.

Konjar, M. 2009. Modeliranje zaposlitvenih sistemov Slovenije na osnovi dnevne mobilnosti. Diplomski naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo (samozaložba M. Konjar), http://drugg.fgg.uni-lj.si/55/1/GEU_0803_Konjar.pdf (Pridobljeno 10.10.2010.)

Konjar, M., Lisec, A., Drobne, S. 2010. Methods for delineation of functional regions using data on commuters. V: Painho, M. (ur.), Santos, M. Y. (ur.), Pundt, H. (ur.). *Geospatial thinking: proceedings of the 13th AGILE International Conference on Geographic Information Science*, Guimarães, Portugal, May 10–14, 2010. Guimarães, Springer-Verlag: 1–10, https://agile-online.org/Conference_Paper/CDs/agile_2010/ShortPapers_PDF/93_DOC.pdf (Pridobljeno 11.11.2011.)

Konjar, M., Boyandin, I., Lalanne, D., Lisec, A., Drobne, S. 2010. Using flow maps to explore functional regions in Slovenia. V: Mertik, M. (ur.). *The proceedings of the 2nd International Conference on Information Society and Information Technologies - ISIT 2010*, Dolenjske Toplice, 10-12 November 2010. Novo mesto: Faculty of Information Studies, str. 1-7.

Kozina, J. 2010. Prometna dostopnost v Sloveniji. Georitem 14. Ljubljana, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. <http://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/9789612542351.pdf> (pridobljeno 20.2.2012)

Lisec, A., Drobne, S., Konjar, M., Zavodnik Lamovšek, A. 2010. Modeliranje funkcionalnih območij slovenskih urbanih središč. V: Perko, D. (ur.), Zorn, M. (ur.). *Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 2009–2010*. Ljubljana: ZRC-SAZU: 233–241.

MGRT 2014. *Strategija razvoja Slovenije 2014–2020. Osnutek*. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo Republike Slovenije. http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/StrategijarazvojaSlovenije_-_final.pdf, (Pridobljeno 8. 8. 2016.)

Miklavčič, T. (ur). 2015. *Poročilo o prostorskem razvoju*. Ljubljana. Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, graditev in stanovanja. http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/proocilo_o_prostorskem_razvoju.pdf (Pridobljeno 10.6.2016.)

MOP 2016. *Slovenski prostor 2050. Vizije prostorskega razvoja Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije.

Nared, J., Bole, D., Breg Valjavec, M., Ciglič, R., Černič Istenič, M., Goluža, M., Kozina, J., Lapuh, L., Razpotnik Visković, N., Repolusk, P., Rus, P., Tiran, J. 2016. *Policentrično omrežje središč in dostopnost prebivalstva do storitev splošnega in splošnega gospodarskega pomena*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

OECD 2002. *Redefining territories – The functional regions*. Paris, OECD Publishing.

OECD.2011. Territorial Reviews. <http://www.oecd.org/gov/regional-policy/49144232.pdf> (Pridobljeno 8.9.2016.)

ÖIR 2006. Metropolitan Networking in CenSE backed by North-South Rail Corridors. Final Report of the Pilot Projects. Österreichisches Institut für Raumplanung. Wien/Vienna, Planners Network for Central and South East Europe (PlaNet CenSE).

Pichler Milanović, N. 2001. Primerjalne ali konkurenčne prednosti Ljubljane v procesu evropskih integracij. Urbani izziv, let.12, št.1, str. 69-85.

Pichler Milanović, N. 2003. Primerjalne in konkurenčne prednosti Ljubljane v procesu evropskih integraci (1-3. faza), Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.

Pichler Milanović, N. 2005. How can Central European cities in the Alps-Adriatic region improve their competitiveness through active cooperation and institutionalisation of the EU regions?. V: Giffinger, R. (ur) Competition between Cities in Central Europe: Opportunities and Risks of Cooperation, ROAD, Bratislava.

Pichler Milanović, N., Kušar, S. 2009. Ljubljana in the system of settlements and centres, Department of Geography, Faculty of Arts, University of Ljubljana.

Pichler Milanović N., Cigale, D., Krevs, M., Gostinčar, P., Černe, A., Zavodnik Lamovšek, A., Žaucer, T., Sitar, M., Drozg V., Pečar, J. 2008. Strategy for a Regional Polycentric Urban System in Central-Eastern Europe Economic Integrating Zone. RePUS project, Final report. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of Arts.

Pogačnik, A. 2013, Predlog za spremembo urbanega sistema Slovenije, Geodetski vestnik 57/2013 - 1: 97-111. http://geodetski-vestnik.com/cms/images/57/1/gv57-1_pogacnik.pdf (Pridobljeno 8.5.2016.)

Pogačnik, A., Gabrijelčič, P., Zavodnik, A. 2001, Mednarodna izhodišča in prostorski razvoj Slovenije. Ljubljana. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/prostor2020/1_4_dokumente.pdf (Pridobljeno 31.3.2016.)

Pogačnik, A., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S. 2009. A Proposal for Dividing Slovenia into Provinces. Lex localis 7, 4: 393–423.

Pogačnik, A., Pichler Milanović, N., Sitar, M., Lavrač, I., Kobal, J., Peterlin, M., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Lisec, A., Soss, K., Trobec, B. 2008. Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij. Prvo poročilo. Ljubljana. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Pogačnik A., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Žaucer, T., Trobec, B., Pichler Milanović, N., Štefula, M. 2009a. Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij. Drugo poročilo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Pogačnik, A., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Žaucer, T., Konjar, M., Trobec, B., Pichler Milanović, N., Pogačar, K., Kešeljević, A., Kosi, A., Miklavčič, T., Zakrajšek, U., Šolc, U., Strmšnik, K., Stres, A. 2009b. Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij : zaključno poročilo tretje faze. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo; Maribor, Fakulteta za gradbeništvo; Domžale, Oikos.

Pogačnik, A., Sitar, M., Lavrač, I., Kobal, J., Peterlin, M., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Žaucer, T., Konjar, M., Trobec, B., Soss, K., Pichler Milanović, N. 2009c. Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij : poročilo četrte faze. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo; Maribor, Fakulteta za gradbeništvo; Domžale, Oikos.

Pogačnik, A., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Trobec, B., Soss, K. 2009d. Analiza konceptov regionalizacije Slovenije s predlogom območij pokrajin: ekspertna študija – končno poročilo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Pogačnik, A., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Trobec, B., Soss, K. 2009e. Analiza modelov pokrajin (3, 6, 8) po izbranih kazalnikih: dodatek h končnemu poročilu. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Pogačnik, A., Sitar, M., Lavrač, I., Kobal, J., Peterlin, M., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Žaucer, T., Konjar, M., Trobec, B., Soss, K., Pichler Milanović, N., et al. 2010. Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij. CRP »Konkurenčnost Slovenije 2006-2013« v letu 2008. Projekt št. V2-0507. Zaključno (četrt) poročilo. Ljubljana, Maribor: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, IPoP, Oikos d. o. o.

Pogačnik, A., Foški, M., Drobne, S., Konjar, M., Soss, K., Lipar, P., et al. 2011. Analiza stanja, razvojnih teženj ter usmeritev za strateški prostorski razvoj Slovenije, CRP »Konkurenčnost Slovenije 2006-2013« v letu 2010. Ljubljana. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/FGG_analiza_stanja_sprs.pdf (Pridobljeno 15.4.2016.)

Polyce: Metropolisation and Polycentric Development in Central Europe, 2012, Bruselj
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/TargetedAnalyses/POLYCE/FR/POLYCE_FINAL_MAINREPORT.pdf in
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/TargetedAnalyses/POLYCE/FR/POLYCE_FINAL_SCIENTIFICREPORT.pdf (Pridobljeno 20.3.2016.)

Prosen, A., Zavodnik Lamovšek, A., Žaucer, T., Drobne, S., Soss, K. 2008. Pomen majhnih in srednje velikih mest za razvoj urbanih območij: CRP »Konkurenčnost Slovenije 2006–2013« - končno poročilo. Ljubljana, Maribor. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Puel, G., Fernandez, V., Fautrero, V. 2007. Alternative technologies for rural areas – what about the »alternative« dimension of WI-FI? GeoJurnal. 86, 41–53.

Resolucija o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora. Uradni list SRS 43/1973. Ljubljana.

SPRS 2004. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Uradni list RS št. 76/2004: 9217-9277. Ljubljana.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200476&stevilka=3397> (Pridobljeno 15.3.2016.)

SrPSRS - kartografski del. 1997. Srednjeročni družbeni plan SRS za obdobje od leta 1986 do leta 1990 - kartografski del Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo. Ljubljana. GURS. Urad RS za prostorsko planiranje. (CD)

SrPSRS (1985) Srednjeročni družbeni plan SRS za obdobje od leta 1986 do leta 1990 in spremembe. Uradni list SRS, št. 2/86, 23/89, 41/89, 36/90, 27/91 in Uradni list RS 72/95, 11/99. Ljubljana

SRS (2013). Strategija razvoja Slovenije 2014 - 2020, osnutek
http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/EKP/Drugi_dokumenti/SRS_09_08_2013.pdf
(Pridobljeno 15.7.2016.)

SURS 2010. Standardna klasifikacija dejavnosti 2008. Klasifikacije, št. 11. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije. <https://www.stat.si/doc/pub/skd.pdf> (Pridobljeno 15. 8. 2015.)

SVRL 2016. Vizija Slovenije 2050. Delovno gradivo (osnutek z delavnice). Ljubljana: Služba vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
http://www.svrk.gov.si/si/delovna_podrocja/razvojno_nacrtovanje/strategija_razvoja_slovenije/, (Pridobljeno 15. 6. 2016.)

Urban networks 2016. <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb420.html> (Pridobljeno 5.7.2016.)

Vanhove, N., Klaassen, L. H. 1987. Regional policy: A European approach, 2 edition. Avebury, Gower Publishing Company Limited, Aldershot.

Vasle, B. 2014. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije. Ljubljana: UMAR.

http://piaac.acs.si/doc/images/Dogodki/Strokovni%20seminar%20MIZS/Bostjan_Vasle_UMAR_PIAAC_seminar_3-12-2014.pdf (Pridobljeno 8. 9. 2015.)

Vizija in cilji. 2016. Vizija in cilji prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana: MOP, Direktorat za prostor. Graditev in stanovanja

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/3posvetovanje_gradivo.pdf (Pridobljeno 09. 10.2016.)

Vlaj, S. 2010. Pokrajine – pogoj za decentralizacijo Slovenije. Prispevek okroglo mizo »Kakšne pokrajine potrebujemo?«, Društvo Občanski forum in Državni svet, 26. 1. 2010, Ljubljana. http://www.arhiv.ds-rs.si/sites/default/files/file/dokumenti/posveti/20100126_pokrajine/vlaj.doc (Pridobljeno 1. 1. 2016.)

Zasnova urbanizacije 1974. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za regionalno prostorsko planiranje.

Zavod SRS za RPP. 1972. Izhodišča, poglobitveni smotri in smernice za urejanje prostora. Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za regionalno prostorsko planiranje.

Zavodnik Lamovšek, A. 2005. Opredelitev tipov razvojnih regij (MEGA in FUA) za Slovenijo za potrebe preveritve rezultatov projekta ESPON 1.1.1. Izdelano v okviru projekta ESPON 1.1.3. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Zavodnik Lamovšek, A., Vidmar, K., Drobne, S. 2016. Gibanje gospodarskega profila na lokalni ravni: študija primera Slovenije 2000–2013. Geodetski vestnik 60, 3: 423–454, http://www.geodetski-vestnik.com/60/3/gv60-3_lamovsek.pdf (Pridobljeno 10.10.2016.)

Zavodnik Lamovšek, A., Foški, M., Drobne, S., Kmetič, N., Soss, K. 2014. Priprava predloga sistema spremljanja prostorskega razvoja. Aktivnosti v projektu Attract-SEE-Zaključno poročilo. Ljubljana. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/predlog_sistema_spremljanja_prostorskega_razvoja.pdf (Pridobljeno 8.6.2016.)

ZUreP. 1984. Zakon o urejanju prostora. Uradni list SRS 18/1984: 1127-1133. Ljubljana.